

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

ІІІ заседание, четвъртъкъ, 4 юлий 1902 г.

(Отворено въ 2 ч. и 45 м. слѣдъ пладнѣ подъ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. А. Франгя.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието се открива.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете поименния списъкъ на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь М. Доспатски: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Н. Абаджиевъ, М. Балтовъ, Т. Бурмовъ, А. Буровъ, И. Василевъ, И. Веселиновъ, Х. Върбенковъ, А. Геневъ, Д-ръ Г. Гаговъ, Д. Зографски, М. Игнатовъ, П. Калинковъ, И. Карастояновъ, К. Кафеджийски, В. Кобуровъ, Х. Мановъ, Т. Михайловъ, Я. Сакъзовъ, О. Бей Сали Бейовъ, И. Соколовъ, М. Такевъ, Ц. Таслаковъ и П. Тодоровъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Отъ 178 народни прѣдставители отсъствуватъ 23. Има законното число народни прѣдставители на лице — засѣданието продължава.

Прѣдседателството има да направи слѣдующитѣ съобщения. Разрѣшенъ е отпускъ: 1) на г. Д. Петковъ 10 дена; 2) на г. М. Такевъ 9 дена и 3) на г. И. Карастояновъ 10 дена.

Има постъпило едно съобщение отъ г. прѣдседателя на провѣрочната комисия, съ което той съобщава на прѣдседателството, (Чете.) „че днесъ провѣрочната комисия не се състоя по причина, че отсъствуваха слѣднитѣ членове: Д-ръ Г. Гаговъ, Д-ръ П. Ношковъ, Н. Христоу, М. Георгиевъ, М. Павловъ, Б. Кръстевъ, Д. Зографски, Г. Пасаровъ, Н. Марковъ, Д. Вълчевъ, И. Василевъ П. Драгулевъ, М. Балтовъ, Г. Кирковъ, Н. Габровски, М. Милевъ, Н. Беневъ, В. Димчевъ, Ц. Таслаковъ, М. Такевъ и Д. Колевъ“.

Обръщамъ вниманието на народното прѣдствителство съ проща, народнитѣ прѣдставители да се явяватъ въ комисиитѣ, защото прѣдседателитѣ се

оплакватъ, че комисиитѣ не засѣдавали. (А. Караневъ: Да се лишатъ отъ дневнитѣ.)

Г-нъ Тончевъ има думата.

Д. Тончевъ: Понеже г. Министъръ-Прѣдседателтъ и г. Министърътъ на Финанситѣ ми обѣщаха вчера да ми съобщятъ, дали ще могатъ да ми дадатъ документитѣ, моля г. Министъръ-Прѣдседателя да ми съобщи.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Нѣма г. Министра на Финанситѣ. Като дойде.

Я. Забуновъ: Има да направи едно питане къмъ г. Министра на Просвѣщението, но за голѣмо съжаление, пакъ казвамъ, че не мога да го направи, защото го нѣма. (Отъ дѣсницата: Дѣ бѣше вчера?)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Г-нъ докладчикътъ ще докладва бюджетопроекта за разходите по Министерството на Обществениитѣ Сгради.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 6. За поддържане врѣменонъ персоналъ за ръководенето и надзора на разнитѣ постройки по мостове и шосета и архитектурната служба, за водене сметка при строенето и пр., за 5 м. 12.500, за 7 м. 17.500, всичко 30.000 л.“

Комисията го намали на 25.000 л., както е билъ лани.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване този параграфъ и моля ония г. г. народни прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ръката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)**„Глава IV.**

§ 7. За поддържане и поправка държавните здания, доизкарване почнатите и започване нови:

	За 5 м.	За 7 м.	Всичко
а) За поддържане и поправка на държавните здания и за пристройка къмъ тѣхъ	88.333	116.667	200.000
б) За обграждане мѣста около държавните здания, направа тротуари, водопроводи, канали и др. за сѣщитѣ здания	31.250	43.850	75.000
в) За поддържане дворцитѣ въ София, Евксиноградъ и Русе, разни пристройки къмъ тѣхъ, поддържане парковете и изплащане инсталациитѣ и др. работи, почнати миналата година, за всичко, заедно съ нужния персоналъ и работници	53.000	74.735	127.835
г) За довършване строящитѣ се държавни здания, разни инсталации въ тѣхъ и въ свършенитѣ, сѣщо и боядисване послѣднитѣ, врѣменни	25.000	35.000	60.000
д) За поправка въ Народното Собрание, промѣняване мазилката, боята и пр., врѣменни	—	20.000	20.000
е) За доставка и монтиране на една охладителна инсталация въ държавната пивоварна фабрика при „Павлово“, врѣменни	—	50.000	50.000
ж) За направа основи, огради и отваряне на единъ декоративенъ прозорецъ за саркофата на о. Воевъ почившата Княгиня Мария Луиза въ църквата „Св. Лудвигъ“ въ Пловдивъ, врѣменни	—	10.000	10.000
з) За направа на изгорѣлото околийско управление въ Свищовъ, врѣменни	—	30.000	30.000

Не се прѣдвижда буква д) отъ бюджета за 1901 г.“

Г-да народни прѣдставители! Едно малко обяснение. Сумата за поддържане на дворцитѣ въ София, Евксиноградъ и Русе отъ 60.000 л., както е била прѣдвидена, е увеличена на 127.835 л.; г. Министерътъ на Пжтищата и Съобщенията въ бюджета е прѣдвидѣлъ 60.000 л. Въ бюджетарната комисиия тая сума се увеличи отъ 60.000 л. на 127.835 л. (Н. Габровски: Подъ какви съображения?) Лани за дворцитѣ въ този сѣщъ параграфъ сѣ били прѣдвидени 110.000 л., обаче въ сѣщностъ сѣ се похарчили по този параграфъ 155.543 л. и 30 ст. Така че, освѣнъ онова, което било прѣдвидено въ бюджета, въ този сѣщъ бюджетъ, сега ние прѣдвиждаме една сума за доизплащане, като дългъ, защото тя е изразходвана. Въ сѣщностъ, обаче, тази сума . . .

Н. Габровски: Какъ може въ бюджета да се прѣдвижда така? Трѣбва да се иска свръхсметенъ кредитъ. Не може въ бюджета да се прѣдвиди тая сума.

Докладчикъ П. Шоповъ: Това е прѣдвидено за да нѣма свръхсметенъ кредитъ. — Въ сѣщностъ тая сума, която сега е прѣдвидена, понеже е въ

сила миналогодишниятъ бюджетъ, тя е прѣдвидена толкозъ, колкото сѣ изразходвани и ангажирани. Ако не бѣше прѣдвидена тая сума, естествено щѣхме да попаднемъ въ онова положение, да ги прѣдвидимъ съ свръхсметни кредити.

Независимо отъ това, тази сума, която сега е прѣдвидена, въ сравнение съ она, която е похарчена, е по-малка съ 27.708 л. Затуй именно се увеличи тази сума.

А. Каранешевъ: Г-да народни прѣдставители! По § 7 азъ ще говоря само по буквата в, именно за обдържане дворцитѣ, въ които живѣе Князь Фердинандъ. (С. Савовъ: Тѣ сѣ държавни!) Да, държавни сѣ.

Д. Цанковъ: Г-нъ прѣдседателю! Защо не внимаваме какво говорятъ? Забѣлжете му, кога говори, да говори по-прилично.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Каранешевъ! Бждѣте малко по-въздържанъ.

А. Каранешевъ: Азъ зная какво говоря. (Глъчка.)

Прѣди да кажа моето мнѣние, каква сума именно трѣбва да се прѣдвиди за обдържане на дворцитѣ, азъ искамъ да прочета единъ редъ отъ отпущанитѣ суми отъ 1890 г. до 1901 г. включително, за да могатъ г. г. народнитѣ прѣдставители да сждатъ какви суми сѣ харчени досега, именно за обдържане на дворцитѣ, и нѣма ли да има край най-послѣ това обдържане. Да, всѣка година тѣ събарятъ ли се, за да поглѣщатъ такива голѣми суми? Въ 1890 г. за дворцитѣ въ София и Варна сѣ отпуснати 330.000 л., вѣнъ, разбира се, отъ онии суми, които сѣ гласувани редовно за всички години по 300.000 л., за канцеларски, телеграми, поправки на мобили и пр., когато въ сѣщитѣ тия параграфи намѣрваме сѣщо така за поправки на мобили, когато въ отпущанитѣ по 300.000 л. за канцеларски има кредитъ, който е за поправка на мобили. Обаче, и въ другитѣ отпущани суми отъ нѣколко години се намѣрватъ пакъ поправки и мобили. За 1891 г., 1892 г., 1893 г. нѣма опрѣдѣлени суми; отпущано е за всички държавни учрѣждения заедно. Азъ земахъ срдѣно, че по 300.000 л. е отпущано за дворцитѣ. Отъ 1894 г., когато народната партия пое властѣта, виждаме, че тия суми почнали да нарастватъ много щедро. Азъ говоря за сумитѣ, които сѣ отпущани по бюджета, а не за онии суми, които се даваха извънъ бюджета — за разходки, за признаването, както се извѣняваха народняцитѣ, на Княза, че трѣбвало да се харчи за посѣщения. Тѣ не сѣ прѣдвидени въ бюджета, а тия, които сѣ прѣдвидени, за тѣхъ има да говори. Въ 1894 г. за поправка, разширение и пр. на дворцитѣ сѣ отпуснати 380.000 л. Въ 1895 г. пакъ за нѣкакво разширение, поправки и пр. 230.000 л. Въ 1896 г. за дворцитѣ въ София, Варна и Русе пакъ за поправки, разширение и пр. 600.000 л. Въ 1897 г. за сѣщата цѣль — 250.000 л.; въ 1898 г. за сѣ-

щата цѣль — пакъ 250.000 л.; въ 1899 г. за сѣщата цѣль — 250.000 л.; въ 1900 г. за сѣщата цѣль и за направяне на перачница — 450.000 л.; а миналата година — 110.000 л. Всичко отъ 1890 до 1900 г. само за ремонтъ, електрическо освѣтление и не знамъ какво за дворцитѣ — 2.940.000 л. Е добръ, ако тѣзи дворци бѣха се съвършено сринали и бихме ги направили отново, сѣщата сума щѣхме да похарчимъ. Разбира се, азъ казвамъ това, което е само въ бюджета прѣдвидено. Свърхсмѣтнитѣ кредити и разходкитѣ, които сѣ правени прѣзъ всичкитѣ тия врѣмена, сѣ вънъ отъ тази смѣтка. За сѣщитѣ години по бюджета сѣ отпуснати за канцеларски и пр. по 300.000 л., които правятъ 3.600.000 л. И онзи день и прогресивно-либералната партия внесе въ бюджета едно перо отъ 300.000 л., макаръ да е писала и говорила противъ тѣзи суми. Освѣнъ това вънъ отъ цивилната листа, която е била до 1894 г. 600.000 л., до което врѣме е прѣдвиждано по 90.080 л. добавъчни къмъ листата, които възлизатъ на една сума отъ 363.200 л. Така че, вънъ отъ орденитѣ, за които е дадена една сума отъ 300.000 л., е дадено всичко сумата отъ 6.903.200 л. досега само за дворцитѣ. Е добръ, нѣма ли да прѣстане това прахосване на държавната пара? Онзи день, г-да министри, когато дойдохме до прѣдставенитѣ отъ васъ бюджети, казахте, че сѣ дефицитъ сѣ прѣдложени. Вчера, когато бѣше дума за отпускане на една сума за посетата, които трѣбватъ за развитието на търговията, за напредъка, който е нуженъ за нашия поминѣкъ, вие се скъпихте да отпуснете 200.000 л. Поискахме 30.000 л. за изучаване режимитѣ на рѣкитѣ и за изсушаване на блатата, вие не гласувахте и нея сума. А сега, освѣнъ прѣдвидената въ вашия бюджетъ сума отъ 60.000 л. за поддръжане на дворцитѣ, ние чухме г. докладчика да ни докладва, че е увеличена на 127.894.61 л., като казва, че миналата година сумата е била недостатъчна и трѣбва да се покрие. Като извадимъ нея, остава една сума отъ 82.864.91 л., която се прѣдвижда само за настоящата година. Е добръ, слѣдъ като ви изказахъ всички тия суми, които сѣ отпуснати досега, азъ мисля, че дворцитѣ не сѣ се сринали за да има нужда да отпуснемъ близо 100.000 л. и тая година. Всѣка година е ставало разширяване и поправки и азъ не зная какво има сринало, за да трѣбва такава сума. И ако трѣбваше да правимъ економия, азъ казахъ, че економия може да се направи, като се заличатъ 300.000 л. за канцеларски; и една економия още може да се направи, ако се заличи и сумата отъ 50.000 л. за ордени, които вие ще дадете на високитѣ гости, отъ които вземахме пари; тогава ще имате една сума отъ 350.000 л. економия. Ако и туку оставимъ една сума отъ 30.000 л., ще направимъ една економия повече отъ 50.000 л.; така щото, ще имаме 450.000 л. економия. Ето отдѣ г. Министърътъ на Финанситѣ, който вчера казваше, че нѣма откъдѣ да покрие сумата 200.000 л.

за пѣтищата, щѣше да намѣри, ако искаше, тия пари, за да покрие тая сума, а нѣмаше да излиза да ни казва това, макаръ че туку единъ неговъ приятелъ, г. Урумовъ, казва да е билъ финансистъ и че щѣлъ да чете лекции на г. Теодорова. Ако бѣше на мѣстото си финансистъ, за да чете лекции на г. Теодорова, той би трѣбвало да направи тази економия, за която е говорилъ, когато бѣше въ опозиция. Азъ свършвамъ, като прѣдлагамъ за тая година, за поддръжка на дворцитѣ, една сума отъ 30.000, за което ще направя, разбира се, и моето писмено прѣдложение.

В. Димитровъ: Г-да народни прѣдставители! Въ нашето Събрание е станала банална тая полемика и въобще всичко това, което се говори по адресъ на Държавния Глава. Менѣ ми се струва, че ако нашата буржоазия иска да си има брада, трѣбва да си купи и гребенъ. (Д. Цанковъ: Ние не разбираме буржоазия!) Когато носите брада и когато искате да имате този луксъ, трѣбва да си имате гребенъ да я чешете. Когато искате да имате князь, когато искате да имате дворци, трѣбва да имъ плащате и масрафа. Азъ искамъ да обърна вниманието ви на друго едно нѣщо, искамъ да обърна вниманието ви върху другъ единъ фактъ доста интересенъ, че както обикновено се прѣдставятъ бюджетитѣ туку и както се прикриватъ извѣстни пера и ни се прѣдставятъ на вотиране, тѣ вървятъ, както се изразихъ онзи день, съ оная бързина, съ която вървятъ американскитѣ желѣзници. Става дума за поддръжане дворцитѣ въ София, въ Евксиноградъ и Русе, разни пристройки къмъ тѣхъ и пр. Сумата, която бѣше опрѣдѣлена въ бюджета, тѣй както е напечатанъ и раздаденъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, възлизаше на 60.000 л., обаче бюджетарната комисия намѣрила е за много умѣстно да я увеличи на 127.000 л. Сега казва г. Министърътъ на Пѣтищата и Съобщенията, че тази сума се увеличи заради това, защото една частъ отъ нея е похарчена миналата година. Миналата година въ бюджета е опрѣдѣлена една сума отъ 110.000 л. и, понеже тази сума не е стигнала, похарчили сѣ повече пари; сега, за да се покриятъ тѣзи разходи, г. министърътъ намира, че трѣбва да се увеличи това перо съ още 60.000 л. Това е една система за прикриване истинността прѣдъ народното прѣдставителство, система, съ която се заблуждава народното прѣдставителство. Ако такива суми сѣ изразходвани миналата година извънъ бюджета, ако респективниятъ министъръ е похарчилъ тия пари, трѣбваше да ни внесе такава таблица, каквато внесе завчера за свърхсмѣтни кредити на сума 3 милиона, които сѣ изразходвани извънъ бюджета и които ние ще одобримъ или не, а не да ни се прѣдставятъ въ редовния бюджетъ. Суми, изразходвани вече миналата година, отъ насъ се иска да ги отпуснемъ въ редовния бюджетъ, като че ли има да се изразходватъ. Това е системата на прикриване.

Но има и друго пѣщо. Позволѣте ми, г-да народни прѣдставители, да ви кажа, че когато се отпущатъ суми въ нашия бюджетъ за поправка на дворци, тѣзи суми се харчатъ не за поправки и репарации на самитѣ здания вжтрѣ и вѣнѣ, а за други цѣли. Азъ питамъ г. министра да ми каже: частъ отъ тази сума не отива ли за обработване на онѣзи имѣния, които се намиратъ въ Евксиноградъ, за обработване на онѣзи градини, за обработване на онѣзи лозя, които се намиратъ въ Евксиноградъ? Азъ съмъ жителъ на гр. Варна и зная много добръ, какъ се експлоатиратъ, какъ се обработватъ тия лозя. И позволѣте ми да ви кажа, че сумитѣ, които се отпущатъ за поправки на този дворецъ, една частъ отъ тѣзи суми се харчи, може би, и за обработване на тѣзи лозя, на които приходитѣ Държавниятъ Глава прибира и ги трупя въ своята каса. Нека се знае още — азъ съжелявамъ, че не ми е тукъ писмото, — имамъ свѣдѣния положителни, г-нѣ министре, че приходитѣ отъ лозята, че приходитѣ отъ тѣзи градини възлизатъ на 280.000 л. бруто и че 80.000 л. се харчатъ за обработването. Туй е прѣдвидено въ казания инвентаръ на Евксиноградския дворецъ. Значи, ако извадите тази сума, която се изразходва за обработването на лозята и градинитѣ, вие ще имате една печалба отъ 200.000 л. нето. Когато единъ държавенъ имотъ, даденъ на ползуване на Държавния Глава, да се разполага съ него както обича, ако този имотъ дава една чиста печалба, една печалба нето отъ 200.000 л., отъ която се ползува Князътъ, питамъ азъ: неужели той не може да отдѣли 10—15.000 л. за да поправи този дворецъ и да разполага съ него, както обича? Та искамъ да обърна вниманието ви върху факта, че частъ отъ тѣзи пари, които се отпущатъ за поправка и репарации на дворцитѣ, харчатъ се отчасти за обработването на тѣзи лозя, приходитѣ отъ които се прибиратъ отъ Държавния Глава! (Министъръ Н. Константиновъ: Не е вѣрно!) Не завиждаме на тѣзи приходи. Може да ги прибира Държавниятъ Глава, както обича; най-послѣ, вие сте рѣшили да се ползува отъ тия имоти, нека прибира тѣхнитѣ приходи. Обаче, азъ обръщамъ вниманието на г. г. народнитѣ прѣдставители върху този знаменателенъ фактъ, че тукъ, прѣдъ народното прѣдставителство, се изнасятъ бюджети прикрити, въ които не се казва истината, не се казва, дѣйствително дѣ ще се похарчи тази пара. Така е вървѣло винаги и така ще върви и сега. Та водимъ отъ тия съображения, азъ бихъ молилъ народното прѣдставителство да застави г. Министра на Пятицата и Съобщенията, да ни каже точно и опрѣдѣлено какви сж тѣзи репарации, които има да се правятъ въ двореца Евксиноградъ, и въ какво се състоятъ тѣ; да ни даде единъ инвентаръ отъ инженеръ, единъ инвентаръ отъ архитектъ, единъ *cahier des charges*, въ който да ни каже, кое е сручено и развалено, и съгласно този *cahier des charges* да отпуснемъ нужната сума

за поправка на дворци. Моитѣ свѣдѣния, г-нѣ министре, говорятъ, че въ Евксиноградския дворецъ не е поврѣдено нищо, нищо не е разклатено, нито въ градинитѣ, нито въ парковетѣ, нито въ самото здание. Стѣдователно, азъ питамъ: защо се отпущатъ тия пари? Истината е, обаче, тази, че се отпущатъ да се употребятъ за онѣзи работници, които обработватъ лозята, отъ които лозя приходитѣ прибира съвършено другъ, не държавата, на която принадлежатъ тия имоти, а прибиратъ се тѣзи суми, тѣзи приходи, отъ интендантството на гражданата листа. Туй е едно по този параграфъ.

По сжщия параграфъ, по буква е, имамъ да кажа слѣдующето. Г-да народни прѣдставители! За поправка на държавни имоти, за поправка на държавни здания, има да се говори много. Азъ бихъ ви заговорилъ за много такива здания и бихъ ви посочилъ на величествената държавна дѣвическа гимназия въ Варна, за която има афери и аферички, за която сж похарчени 2.000.000 л. и която не е годна даже коне да държите вжтрѣ, а не да възпитавате ученички. Позволѣте ми да ви кажа: ти е толкова нехигиенична, че дѣцата цѣла зима болѣдуватъ. А всички държавни здания сж правени по този начинъ. Но азъ искамъ да обърна вашето внимание върху факта, че по тоя параграфъ се отпущатъ нѣкакви си 50.000 л. за държавната пивоварна фабрика въ Пявлово. Питамъ азъ почетния министъръ: какви приходи имаме отъ тази държавна пивоварна фабрика? Намѣри се единъ сърбинъ да я завѣщае на държавата, вие виждате държавата харчи грамадни суми за нея, и тази година ни се искатъ 50.000 л. за докарване на нѣкакви помпи и за доизкарване нѣкакви си репарации. И азъ ви питамъ: вашиятъ контрактъ съ г. Гълбарова какви приходи ви дава? Какви приходи имате отъ тази държавна фабрика, за да харчите такива грамадни суми? Искамъ и по този пунктъ да обърна вниманието на народното прѣдставителство, за да види, какъ се разсипватъ у насъ държавнитѣ пари и какъ вие забатачваме, и единъ день ще се намѣримъ пакъ прѣдъ тѣзи почетни г. г. министри съ нѣкой договоръ за заемъ, за да покриемъ дефицититѣ на държавата. Такива сж, именно, перата, които ви се прѣдставяватъ тукъ за поправка на държавни здания. Ако вие, г-да народни прѣдставители, намирате за умѣстно, можете да гласувате тия суми. Обаче, ние при такова положение на работитѣ, при тази мжтилка на бюджета, ще гласуваме противъ.

Министъръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! За да улесни разискванията, счетовъ за нужно да дамъ пояснение на туй, което се говори върху параграфъ 7, по разходитѣ, прѣдвидени за поддържане дворцитѣ въ София, Евксиноградъ и Русе. Ето каква е работата, г-да прѣдставители. Поддържането на дворцитѣ, заедно съ парка въ Евксиноградъ, лежи на държавата тѣж, както лежи на държавата поддържането на всички

държавни здания. Не е вѣрно, че паритѣ, които се искатъ, се искатъ, за да се харчатъ за поддържане и обработване лозята. То е съвсѣмъ отъ другъ параграфъ и отъ други суми харчи интенданството, суми, които нѣматъ нищо общо съ бюджета на министерството. Всичкиѣ суми, които се харчатъ по тоя параграфъ, минаватъ прѣзъ Сметната Палата и на основание на закона за отчетността по бюджета се оправдаватъ. Има една грѣшка въ това, което казва г. Димитровъ. Истина е, че миналата година сж били прѣдвидени 110.000 л. за тая цѣль, но не сж достигнали и потрѣбно е било да се похарчатъ повече 45.543 л. Тая сума ние, въ съгласие съ комисията, минахме я въ сметката на стари дългове. Комисията се съгласи за това нѣщо. Това можакме, както забѣлѣжи г. Габровски, да туримъ въ свръхсметнитѣ кредити, обаче болшинството въ комисията и азъ съмъ увѣренъ, че е по-полезно да се счете въ старитѣ дългове. (В. Димитровъ: Това не е редовно счетоводство!) Това е старъ дългъ. Но това настрана. Сега, ясно е, че разходитѣ по поддържането не сж били достигнали въ размѣра отъ 110.000 л., а е била нужна една сума отъ 155.583 л. Азъ приехъ и поддържамъ и сега, ако щете, че за поддържане държавнитѣ здания необходимо е да се даде поне 2% отъ тѣхната стойностъ. Ние имаме за 10 милиона лева дворци, по 2% правятъ 200.000 л. Обаче, по изричната заповѣдъ на Негово Царско Височество, че тази година не трѣбва да се минава нищо въ бюджета за поправки и пристройки въ дворцитѣ, ние дойдохме до това, да вишемъ само една такава сума, каквата е похарчена прѣзъ миналата година, възъ основата и по силата на текущия бюджетъ, именно въ размѣръ на 110.000 л., и, прѣдъ видъ на това, вземахъ та направихъ едно точно изчисление на сумитѣ, които сж изплатени за сметка на текущия бюджетъ. Тукъ имамъ подробно всичкиѣ разходи. Азъ бихъ билъ готовъ да ги прочета перо по перо. Сумитѣ сж слѣдующитѣ: 85.846 л. и 53 ст. сж похарчениѣ суми докрая на мѣсець юний. (В. Димитровъ: За какво?) Ако обичате, да ги прочета едно по едно. Мисля, че по-главнитѣ разходи ако прочета, ще бжде достатъчно. За врати и прозорци въ Евксиноградския дворецъ — 3.852 л.; за служащитѣ заплата въ Евксиноградския дворецъ за 5 мѣсеца — 6.575 л. (Г. Кировъ: Туй за поддържане дворцитѣ ли е?) За инсталиране централното отопление въ Евксиноградския дворецъ — 7.000 л.; за поддържане двореца и парка — 2.000 л. По-нататкъ, по-големѣ суми: доставка на материали за грѣмоотводи въ Евксиноградския дворецъ — 1.907 л. и 51 ст.; за поддържане дворцовитѣ здания въ София — 1.000 л., сжщо за Евксиноградъ — 2.000 л.; бояджийски работи и други поправки въ Евксиноградъ — 2.000 л.; за поддържане парка въ Евксиноградския дворецъ — 2.000 л.; дворцовитѣ здания въ София — 1.000 л. и въ Евксиноградъ — 2.000 л.; и една по-крупна сума

за доставяне машини и за инсталирането имъ, за централното отопление въ Евксиноградския дворецъ — 30.918 л. и 85 ст. (Н. Поповъ: Тая година пакъ ли ще се доставляватъ сжщитѣ материали?) За материали, за електрически звънци — 1.725 л. и 30 ст.; за поставяне врати и прозорци — 1.816 л. и 24 ст. и т. н. Това сж по-главнитѣ суми. Имайте прѣдъ видъ, г-да, че отоплението, което е направено, то е съвършено ново и необходимостта е изисквала да се снабди едно такова здание, което струва милиони левове, съ такова едно отопление и съ грѣмоотводи. Подиръ поправките за грѣмоотводитѣ, вие знаете, че се случиха грѣмотевици миналата година и били сж принудени да замѣнятъ голѣмѣя грѣмоотводъ съ два други по-малки. Така щото, тия разходи, които сж станали поради това землетръсение и тия грѣмотевици, естествено, трѣбвало е да се поправятъ. Сега, другитѣ разходи, които сж направени, пакъ по-големитѣ отъ тѣхъ сж за доставка и монтиране машини за Софийския дворецъ — 10.000 л.; направа на складъ за материали въ Софийския дворецъ — 3.189 л.; други единъ разходъ за поправки въ Русенския дворецъ — 5.407 л. и 49 ст. и други такива дребни разходи. (Г. Василевъ: Желаетъ и отъ дребнитѣ нѣщо да прочетете. — Министъръ-Прѣдседателъ: Е-е пъкъ!) Това е на ваше разположение. Ако искате, ще ви го оставя.

Другъ въпросъ повдигна г. Димитровъ по буква е, за доставка и монтиране на една охладителна инсталация въ държавната пивоварна фабрика при Павлово. 50.000 л. е прѣдвидено. Това е по рѣшение на Министерския Съвѣтъ възъ основание на единъ контрактъ сключенъ, споредъ който тази фабрика е дадена подъ наемъ. Тия разходи сж направени и подлежатъ на изплащане. Вие питаете: какви сж доходитѣ отъ тази фабрика. За това можете да попитате смѣло г. Министра на Финанситѣ, който се грижи за приходитѣ на държавата, а ние само харчимъ паритѣ, които ни се даватъ, за постройка — правимъ дюлгерлъкъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Вѣжаровъ има думата. (П. Вѣжаровъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Страшимировъ има думата.

А. Страшимировъ: (Отъ трибуната.) Г-да на родни прѣдставители! Вземамъ по спорното тукъ положение думата, за да кажа нѣколко мисли, прѣди всичко, върху една много голѣма тема у насъ. Ние българитѣ сме, сѣкашъ, не роби, макаръ и да сме били 500 години раи въ Турция, ами опорити чорбаджии, и защото хората дойдоха и ни туриха единъ по-големъ чорбаджия, князъ, ние си правимъ удоволствие всѣкъдѣ да го гавримъ и отричаме. Туй е много хубава чѣрта, защото показва господарлъка, но е и много скръбно, защото се показва бабайлъкъ на една куругюрултия. Нѣма защо да си тупаме гърдитѣ и да показваме чорбаджилъкъ,

а да погледнем истината прѣко въ очитѣ и нека се изслушваме съ внимание, като хора, пратени тукъ да свършатъ нѣщо добро, а не да се хвалятъ съ крайни идеи и съ крайната си смѣлостъ. Ето защо, когато е дума за дворци, ние би трѣбало не само да не използваме случая да проявимъ пакъ своята дързостъ и крайностъ, ами не би трѣбвало да забравиме и положението, че монархическиятъ конституционализъмъ намъ е наложенъ и че, като ни е наложенъ, той може да прѣдставлява въ много отношения режимъ, който не се зачерква, не се отмахва, ами би трѣбвало да подготвимъ всичко онова, което може да докара единъ по-добъръ режимъ, ако такъвъ е възможенъ, както е моето вѣруу. Значи, ако имаме желание да замѣнимъ днешния режимъ, и да го замѣнимъ съ по-добъръ, прѣди всичко, трѣбва да видимъ днешниятъ режимъ въ какво е лошъ и доколко тази лошота зависи отъ системата на управлението, доколко зависи отъ самия принципъ на монархическия конституционализъмъ. Ако самиятъ принципъ е останалъ само, то да го махнемъ, защото, азъ доколкото познавамъ българския народъ, той нѣма да заплаче за Княза си. (Обаждатъ се: Не е вѣрно!) Това е мое гледище. Хайде, казвамъ, ако е така, да го махнемъ, но не е тъй. И така да се говори, споредъ мене, то е да не искаме да погледнемъ непосредствено на живота и да видимъ, кое бихме направили при днешното положение. Имаме положение на наложена система на управление, своя държава съ свой царъ, а самиятъ народъ отдавна по своя битъ и политическо положение е отвикналъ отъ това. Ние, които искаме да създадемъ редъ, да създадемъ моралъ и прогресъ нормаленъ въ тази страна, ще трѣбва да се замислимъ върху туй първоначално противорѣчие между нашия битъ народенъ и между новото, което се налага намъ отъ нашата политическа държава. За да можемъ да направимъ нѣщо въ това отношение, ще трѣбва да пцадимъ недоволството на маситѣ отъ неприличния този режимъ, ще трѣбва да се вслушваме отъ какво сж недоволни нашитѣ избиратели, какво сж наклонни да възприематъ и дали съ това, което ще възприематъ, не бихме имали едно по-големо противорѣчие отъ това, което съществува по настоящемъ. Ако накараме нашата маса и я наежнимъ противъ туй, че Князътъ много харчи, ние нѣма да постигнемъ нищо. Ние ще трѣбва да научимъ масата да не обърща внимание на туй, че сж се харчили сто хиляди повече за Княза, но трѣбва да ѝ обърнемъ вниманието, че въ съществуващата система на управление — конституционния монархизъмъ — има единъ принципъ на господаря и другъ принципъ на правото на народа. Тѣ се борятъ постоянно, и ако се усилятъ принципътъ на господаря, задушва принципа на правото на народа. Нѣкои благомыслиащи хори мислятъ, че ако имаме добъръ князь, ще имаме и добъръ редъ. Може и тъй да е, но тогызъ може да имаме и лошъ князь и много лошъ редъ. Затова трѣбва и да приуч-

ваме народа, да внимава хубаво да закрѣпва надмощието си, да обуздава монархическия принципъ, който, прѣвъзможнатъ, може да му напакости. Само тъй ние ще бждемъ господари на себе си. Като е така, нека да видимъ сега какъ можемъ да подведемъ народа къмъ тази съществена мисль, която ние често забравяме въ нашето политическо боравене и агитация. За да подведемъ единъ народъ, който нѣма традиции, който династия що е не знае, който нѣма връзки съ централната власть, да го подведемъ къмъ политическо възпитание, да съчувствува на тази държава, която е негова, ще трѣбва внимателно да заглаждаме антагонизма между държавното устройство и тази маса. Въ нашата маса има сиромашии и тази сиромашия се отдава на пряхосничество на държавата и чува се: държавата е крива и е крива, че се харчатъ и харчатъ пари на вѣтъра. Само въ това отношение и Князь, и народни прѣдставители ще трѣбва, безъ да се перчатъ съ свободомислие, или безъ да се подхлъзватъ на повечко работѣние, да внимаватъ щото въ интереса на съществуващия режимъ, въ интереса на нормалното развитие на нѣщата, да подведатъ работата така, щото вниманието на работната измъчена маса да се не привлече върху отдѣлно харченитѣ суми и да се мисли само, че се скуби и оголва народътъ, а да се подвежда мисльта къмъ трудолюбие и къмъ едно разумно желание за единъ по-добъръ режимъ и строй. И тогызъ, ако останемъ вѣрни на своитѣ гледища, а именно, че най-доброто управление е републиканското, или че е социалното равенство, както поддържатъ мнитѣ другари отъ лѣвицата, тогава ще имаме почва за прилагането на тия си идеали, но, сега-засега, трѣбва да изгладимъ съществуващитѣ у насъ между народния битъ и наложения конституционенъ монархизъмъ противорѣчия. И за да можемъ да изгладимъ тия противорѣчия, ми се чини, трѣбва да се замислимъ върху всички тия суми, които сме харчили досега, да видимъ тѣхната абсурдностъ, ако има такава, но отъ това трѣбва да се прави капиталъ не за да укоримъ монархизма — защото има съ какво друго да го кюримъ — или да укоримъ себе си въ работѣние, а просто да ги отмахнемъ, и то да ги отмахнемъ въ името само на туй: да не отвлечаме вниманието на масата върху отдѣлнитѣ суми харчени, безъ да се възпитава самата маса разумно да се отнася къмъ прѣдметитѣ, за които се харчатъ тия суми. Въ нашата народна маса, нека си го признаемъ, г-да, нѣма уважение къмъ властта, нѣма уважение къмъ Княза — защото не сж го имали, — нѣма уважение къмъ дворцитѣ. Нека и Князътъ на България, нека и мишистритѣ, както и ни е да разберемъ това и, ако мислимъ даже да създаваме блѣсъкъ, нека почнемъ съ постепенностъ да вършимъ туй, ако не искаме да се отдѣлимъ отъ масата и да изгубимъ почвата подъ краката си. Азъ се обявявамъ противъ дворцовия разкопъ, не, разбира се, за тази постепенностъ, но и защото мисля, че ние сме народъ бѣденъ, ще си

останемъ бѣдни и не можемъ да подражаваме на блѣсъка на външния свѣтъ; и още защото азъ — мое частно мнѣние — съмъ противъ разкоша въобще, който развращава и никаква полза не докарва. При туй, тѣзи суми, които сме харчили досега за дворци, сж суми извънредно много. Вие чухте отъ моя другаръ, г. Каранешевъ, че сме похарчили суми такива, съ които бихме направили нови дворци. Вие чухте г. Министра на Обществения Сгради какъ оправда сумата въ бюджета. Той каза: лани били похарчени; нови нѣма да харчимъ, но трѣбвало да посрѣщнемъ ланскитѣ. За инсталацията на двореца били похарчени лани 30.000 л. и трѣбвало да ги платимъ. Ами, ако лани сж потрѣбвали на Княза да си купи златни или сребърни полиелеи за 100.000 л., длъжни ли сме да ги платимъ тази година? Ние ще трѣбва да контролираме тия работи; ако не ги контролираме, излагаме и насъ, и Княза, когото вие уважавате, на единъ антагонизъмъ съ народнитѣ маси, и излагаме на сътрѣсение страната. Значи, не отъ смѣлостъ трѣбва да се замислимъ за тѣзи нѣща, но въ името на едно нормално развитие на страната. Въ името на туй, казвамъ, азъ не мога да се съглася съ сегашното увеличение на параграфа. Ако има отъ лани похарчени пари, нека минатъ като свръхсмѣтенъ кредитъ, а тукъ параграфътъ трѣбва да си остане, какъвто си е билъ, съ тенденция да се намали дотолкозъ, доколкото може да се намали. Азъ не намирамъ за нужно да се обявя противъ махването му, по простата причина, че не мисля да проповѣдвамъ вамъ своитѣ идеи: другадъ е мѣстото за проповѣди; азъ казвамъ, като народенъ прѣдставителъ, ако щете като български патриотъ, да внимаваме, щото живота си да караме подъ едно корегирание на здравия разумъ, а не само по заиматени чувства или по фанатизма. Та, въ името на туй, казвамъ, ние не можемъ да направимъ, което ни прѣпорѣчва г. министърътъ, защото, за да можемъ да направимъ разкошни нашитѣ дворци, ние махваме такива параграфи, такива мѣстички суми, които сж просто отъ необходимостъ, крайна необходимостъ за цѣли крайнини. Нѣщо повече: тѣ сж просто необходимостъ за мисълта въ България: ние нѣмаме едно здание, като хората, за народна библиотека. За тамъ бѣше прѣдвидено да се отпуснатъ 25.000 л., защото инженеритѣ констатираха, че зданието ще се срине отъ тежестта на книгитѣ и трѣбва да се направи единъ складъ. Министърътъ, обаче, зачеркналъ опрѣдѣленитѣ 25.000 л., защото нѣмало кредитъ. Нѣщо повече: ние имаме въ Видинъ една болница, която въ турско врѣме е служила за затворъ, арестанти сж живѣли въ нея. И оттогава въ освободена България дондесъ това арестантско здание, пълно съ палци и всеможни ношни гадове, служи за болница на болни! То е на срутване и лѣкаритѣ отъ двѣ години казватъ, че ще се събори и нѣма ни парица отпусната за него. Отпуснати бѣха и пакъ се отнеха. А за нѣкакво околийско управление въ Свищовъ — не искамъ да правя игра, министърътъ е оттамъ

и, види се, е искалъ да направи услуга, — но казвамъ, за тамъ сж отпуснати 10.000 л.... (Министъръ Н. Константиновъ: 26.000 л. сж взети отъ застраховката!) Но ви казвамъ, че не могатъ да се правятъ тѣзи работи. Ако едно околийско управление е потрѣбно въ Свищовъ, то нека да се наеме, а въ Видинъ нѣма здание, което би могло да се наеме за болница, нито пъкъ въ София има близко до библиотеката здание за складъ, а трѣбва да се съгради. Ние не се замисляме за най-елементарнитѣ работи, които дѣйствително могатъ да дразнятъ, защото се налагатъ, набиватъ се на очи ка всѣки човѣкъ, мимо всѣкакво партийно дѣление.

Та азъ не мога да се съглася съ г. министра. Както казахъ, ние не можемъ да увеличаваме тоя параграфъ; не можемъ да стоимъ на този навикъ старъ, да отпущаме на нашия дворецъ толкозъ, колкото се ще нему да харчи. Ще трѣбва да отпущаме само толкозъ, колкото вие мислите, че нѣма да бие на очи и нѣма да дълбае още повече тая пропасть, която съществува между българския народъ и тази изкуствена българска държава.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Думитѣ на г. Страшимирова въ дадения случай могатъ да иматъ значение за бъдещия, но не за текущия бюджетъ. Тѣхното значение за бъдеще може да бѣде туй: понеже сме бѣдни — което е истина, — да гледаме да се уреждаме по-скромно, а, слѣдователно, да пестимъ и по параграфа за поддържане на дворцитѣ. Че дворцитѣ трѣбва да се поддържатъ, то е безспорно. Тѣ сж държавно имѣние и всждъ е прието държавитѣ сами да си ги издържатъ; значи, и ние трѣбва сами да ги издържаме. Сетнѣ, нашитѣ дворци, може би, самъ-тамъ да сж се лишавали отъ нѣкои необходими, но въ течение на врѣмето тѣзи необходими сж били доставени. Колкото обаче се отнася за текущия бюджетъ, бѣлжкитѣ на г. Страшимирова бѣха неумѣстни, защото не се иска сумата за да се похарчи, а се иска оформяването на една сума, която е била похарчена, и то ето какъ. Понеже бюджетътъ отъ миналата година слѣдъ разтурянето на XI-то Обикновено Народно Собрание се прилага и прѣзъ текущата година, то извѣстни разходи въ границитѣ на миналогодишния бюджетъ сж били ангажирани и ние сме искали просто да се помѣсти въ бюджета сума, която да отговаря на тия ангажменти. Ако искате да намалите тази сума, ще останемъ длъжни и тия дългове, по единъ или по другъ начинъ, ще трѣбва да се плащатъ или съ свръхсмѣтни кредити, или подъ видъ на стари дългове. Ето защо г. Страшимировъ неправо мисли, че ние искаме суми за да разполагаме съ тѣхъ прѣзъ текущата година. (А. Страшимировъ: Азъ не мисля тъй! Азъ казахъ изрично, че тѣ трѣбва да се турятъ въ свръхсмѣтнитѣ кредити, за да се махне привычката да се харчатъ стотини хиляди лева. Азъ знаа, че сж похарчени.) Тая бѣлжка има друго

значение: да нѣма свръхсметни кредити, т. е. да нѣма прѣразходване на разходния бюджетъ; ако ли же такова има, да се иска за него одобрение чрѣзъ свръхсметни кредити. Въ дадения случай се е постѣпило по другъ единъ начинъ, но и той е сжщо така коректенъ. И дѣйствително, миналата година сж били прѣдвидени 110.000 л. за поддржката на дворцитѣ; изразходвани сж 155.000 л.; разницата въ повече се иска като старъ дългъ въ тазгодишния бюджетъ. Тазгодишниятъ бюджетъ минава на нѣколко четения; ще рѣче, вие имате всичката възможностъ да се произнесете по този старъ дългъ. За оформяването, прочее, на този старъ разходъ, увѣрявамъ ви, че е безразлично, дали ще искате покриването му чрѣзъ свръхсметни кредити или чрѣзъ вписването му въ параграфа на старитѣ дългове. И затова, казвамъ азъ, по този параграфъ и по тази частъ на параграфа въ сжщностъ по-нататкъ нѣма и какво да се спори. Г-да, ние ви казваме още веднажъ, че ако човѣкъ си направи по-точна сметка, както я правятъ техниците и архитектитѣ, трѣбвало би за всички дворци една по-голяма сума, отколкото прѣдвидената; но Князътъ, прѣдъ видъ оскудността, въ която се намираме, бѣше казалъ нищо да се не туря за дворцитѣ. Обаче, когато той това казваше, не е знаелъ, че имало ангажирана сума. Ние взехме актъ отъ тѣзи думи и по необходимостъ помѣстихме това, което бѣше ангажирано. Ето какъ стои въпросътъ за тая сума. Ще призная едно: занарѣдъ може би да е прѣдпочтително да се прибѣгва къмъ друга една система за поддржането на дворцитѣ: тамъ, дѣто дворцитѣ сж близко до заселени мѣста, както напр. тукъ въ София, да нѣма отдѣлни служачи, архитекти и други на двореца, а да има такива на Министерството на Обществения Сгради и тѣ да се занимаватъ и съ поддржането на дворцитѣ, както и съ другитѣ работи, съ които може да ги натовари министерството. Тази реформа отчасти е тукъ проведена, а въ Варна още не е, и ние мислимъ да я прокараме, за да поставимъ на равна нога поддржането на дворцитѣ съ поддржането на всички други държавни здания и да назначимъ общи служачи за всички, безразлично дали тѣ служатъ на Държавния Глава или же служатъ за други държавни цѣли. Ако туй се проведе въ идущия бюджетъ — азъ пакъ казвамъ, че засега не правимъ друго, освѣнъ да оформимъ единъ ангажирани вече разходи, — може по-нагледно и по-ясно да видите това, което има да се харчи за личния съставъ, и туй, което ще се харчи за веществени разходи. Истина, че ние тая година се намираме въ анормално положение, защото бюджетътъ за текущата година се вотира прѣзъ юлий; но когато се съберемъ прѣзъ октомврий и ще имаме бюджетопроектитѣ за идущата година, тогава вие ще знаете какво се иска за поддржането на дворцитѣ и ще можете да искате една спецификация на разходитѣ, като знаете положението на сградитѣ, тѣхнитѣ недостатѣци. Тогава вече ще упражните единъ прѣд-

варителенъ контролъ. Въ дадения случай, обаче, вие не правите друго, освѣнъ да оформите единъ направенъ разходъ, благодарение на особенитѣ обстоятелства, които ни заставяватъ да вотираме бюджета прѣзъ този мѣсецъ. Но това е изключение и, безсѣмѣнно, нѣма и не може да се повтѣри.

Д. Драгиевъ: Г-да прѣдставители! Чувалъ бѣхъ, че нѣкога единъ народенъ прѣдставителъ въ тая ограда изказалъ благопожелание, щото България да бѣде покрита съ дворци. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Бобчевъ бѣше!) Това благопожелание, наистина, е още далечъ да се изпълни, но ние виждаме, че макаръ малко дворци да имаме въ България, тѣхнитѣ разности нѣкакъ бързо се увеличаватъ. Менѣ ми се чини, че когато ще гласуваме тия цифри, трѣбва да бждемъ по-внимателни, защото тия цифри, които отъ година на година растатъ, свидѣтелствуватъ двѣ грозни нѣща: тѣ сж свидѣтели, едно, за нашето прахосничество и, друго, за мекопавостъта на българскитѣ министри, бивши и настоящи, както и за слабохарактерността, за слѣпата послушностъ на болшинствата, които сж засѣдали въ тая ужъ свещена ограда. И когато се говори, г-да, по тия разходни цифри, когато даже се казватъ думи обидни, думи горчиви, думи оскърбителни, нека се знае, че тѣзи думи не засѣгатъ никоя неприкосновена особа, а тѣзи думи засѣгатъ, и трѣбва да засѣгатъ, насъ самитѣ, трѣбва да засѣгатъ нашитѣ послушни и мекопави г. г. министри. Защото не е кривъ единъ князь, който и да бѣде и кѣдѣто и да бѣде, който иска увеличение на цивилната си листа; не е кривъ единъ князь, който иска да има свои разкошни дворци въ София, въ Русчукъ, въ Варна; който иска да си построи дворецъ и въ Пловдивъ, и въ Търново, и въ Чамъ-Кория, и не знамъ кѣдѣ си, който иска да вземе това или онова; не е кривъ никой князь, който и да бѣде, а криви сме ние самитѣ: ние депутатитѣ и вие министритѣ, и сегашни и минали, че се не съобразяваме споредъ срѣдствата и законитѣ на страната. Когато ще да се произнасяме за едни суми, г-да прѣдставители, изразходването на които не се прѣдвижда по единъ законъ, а се турятъ току-така въ бюджета, ние, казвамъ, можемъ и трѣбва да бждемъ много придирчиви. Питамъ азъ: имаме ли ние единъ законъ, който да прѣдвижда начина на обдржането на българскитѣ държавни дворци, държавни само по име? Имаме само единъ единичкъ законъ, конституцията, който говори за обдржането на българския князь и на държавнитѣ дворци; имаме и едно допълнение къмъ тол членъ на конституцията, състояще се въ онуй законче, което прѣдвижда добавъчни още 400.000 л., тѣй че, всичко на всичко, по законъ, ние имаме да разходваме 1.000.000 л. Ония 300.000 л., за които гласувахме онзи день, сж суми, изразходването на които става безъ законъ, и ние, творителитѣ на законитѣ, вършимъ беззаконие съ отпущането имъ по такъвъ

начинъ. Ако сега гласуваме и тия суми, които се искатъ тукъ, ние ще извършимъ едно добавъчно беззаконие. Онзи денъ, когато се разглеждаше бюджетътъ на Върховното Правителство, ние гласувахме суми за освѣтление, отопление, поправки на дворцитѣ — тия думи ги има въ глава I § 2 на бюджета за Върховното Правителство, — а сега какво виждаме въ списъка, който показва г. министърътъ? Друго освѣтление, други поправки и издържки и за нѣкакви служащи въ Евксиноградския дворецъ 8.000 и нѣколко стотини лева, за главна инсталация на електрическото освѣтление на Софийскитѣ княжески конюшни — 11.800 л. и толкова лева за цвѣтарници. Въ ония бѣлѣжки, които има тамъ г. министърътъ, доколкото набързо можахъ да съгледамъ, има на двѣ мѣста за цвѣтарници, а на страница 11 въ бюджетопроекта ще видите, че въ параграфа „за изплащане стари дългове“ има пакъ за други цвѣтарници 600 л. Тѣй щото, ние виждаме суми за едно и сѣщо нѣщо, прѣснати на нѣколко мѣста изъ бюджета, за да не правятъ, види се, толкозъ силно впечатление. Азъ мисля, г-да прѣдставители, че ако направихме едно нарушение на конституцията оня денъ, като гласувахме безъ основа на всѣкакъвъ законъ 300.000 л. добавъчни при единия милионъ, не бива да правимъ едно второ нарушение на тая конституция и да отиваме да прѣдвиждаме и тия 100 и нѣколко хиляди лева, отъ които една малка частъ се харчи за обдържане на дворцитѣ, а, както виждате, 10.000 л. се харчатъ за електрическо освѣтление на нѣкакви конюшни. Моля ви се, вчера се говори за междуселскитѣ пжтища, вчера тукъ отъ разни мѣста се признаваше грозната истина, че пжтната повинностъ отъ Освобождението досега отива кой знае накѣдѣ, а българскитѣ селяни, па и българскитѣ граждани, газятъ калъ до колѣнѣ, училищата ни сѣ неуредени, нищо неуредено, а сега да седнемъ да гласуваме десетина хиляди лева за електрическо освѣтление на нѣкакви си конюшни! Българскитѣ селяни, па и граждани, често пжти вечерятъ въ тъмнина, когато на нѣкои си коне се свѣти съ електричество! И азъ считамъ, че би било прѣстѣпване конституцията да се вдига рѣка за суми, прѣдвидени така и особено харчени за подобни цѣли. Прѣдвидѣхме 1.000.000 л., прѣдвидѣхме и други 300.000 л.; нека отъ тѣхъ да се изплатятъ и тия разходи.

Д. Манчовъ: Г-да другари, приятели, прѣдставители, безъ разлика на партии! Азъ ще ви по-моля да имате търпѣние да изкажа нѣколко само думи. Съ тия мои думи не искамъ да докачамъ никого, но, ако прѣгрѣша, вие ще ми простите. (Г. Кирковъ: Господъ да ти прости!) Азъ ще бѣда много кратъкъ, защото вие знаете, че когато отиде нѣкой отъ васъ на телеграфа, гледа да напише отъ 10 думи телеграмата си, за да не плати повече отъ 50 ст. Трѣбва да смѣта колко думи говори, за да знае колко ще плати. Сега, ние,

които сме събрани тукъ, май не държимъ такава смѣтка: ние изгубихме цѣли мѣсеци на вѣтъра. (А. Каранешевъ: Това се каза по-напрѣдъ! Ние сме дошли тукъ да говоримъ!) Моля Ви се! Всичко, което изказаха нашитѣ другари и приятели. безъ разлика на партии, можеха да се изкажатъ много скоро, ясно и опрѣдѣлено, но кой знае какви дер-тове си имаме ние, българитѣ, помежду си, всѣкой иска споредъ неговия умъ, споредъ неговитѣ познания, споредъ неговата полза да говори, както му скимне. Заради това, г-да, азъ искамъ да ви кажа едно нѣщо и ще ми простите за това. Азъ, откажъ сме дошли тукъ, забѣлѣжихъ, че нѣкои наши приятели употребяватъ много неприличенъ езикъ, когато говорятъ за общитѣ работи. Това не прилича на прѣдставителитѣ съ такъвъ езикъ да говорятъ! Може единъ прѣдставителъ да каже всичко, каквото трѣбва, но да го изкаже съ приличенъ езикъ, прибрано, човѣшки. Нека и ние малко да излѣземъ като възпитани люде! Има и чужденци, и всѣкакви люде, които идатъ да ни слушатъ и ще си кажатъ: я вижте, тия български каки сѣ люде! Какъ така! Азъ така поне мисля, това е моето убѣждение. Не прави разлика на вашитѣ партии: всички сме българи и всички искаме да напрѣдваме. Азъ не се съмнѣвамъ ни въ одного отъ васъ, че нѣкой ще иска отечеството да не напрѣдва и да не иска економии. Всички трѣбва да се грижимъ да направимъ това; а ако го направимъ, ще бѣде хвала за насъ, безъ разлика на партии. Но, азъ ви се моля, бѣдѣте кратки въ говоренето, говорѣте съ приличие и на които се пада, тѣ ще ни слушатъ. Гледайте да свършимъ по-скоро работата си, па да си отидемъ по домоветѣ да обадимъ на нашитѣ приятели-избиратели, че и ние нѣщо сме направили.

Д-ръ К. Икономовъ: Г-да прѣдставители! Зданието въ Видинъ, въ което се помѣщава досегашната болница, е останало отъ врѣме на Пазвантооглу и то е било строено повече за тюрма, отколкото за болница. Макаръ слѣдъ Освобождението да е трѣбвало да се направи нѣкоя нова сграда за болнично здание, нѣма направено абсолютно нищо. Споредъ официалнитѣ свѣдѣния на управителя-лѣкаръ на болницата, зданието е вече невъзможно, рискува да се срути и задуши болнитѣ, които сѣ на лѣчене въ болницата. Вслѣдствие на тоя неговъ рапортъ, била назначена комисия, която прѣгледала състоянието на болницата и намѣрила, дѣйствително, че болницата е невъзможна и че трѣбва да се поправи, за да може да издържи единъ срокъ отъ една-двѣ, най-малко три години, докато се свърши новото здание. Биде пратенъ отъ Министерството на Обществениятъ Сгради специаленъ пратеникъ, който да изучи въпроса и да състави планъ на една нова сграда. Такъвъ планъ съществувал и се намира въ Министерството на Обществениятъ Сгради. Самъ г. министърътъ, когато е съставенъ проектътъ, е отпусналъ 25.000 л., обаче, подъ какви съображения

е зачеркната тая сума, не е известно. Но, менѣ ми се струва, че съ това той не е направилъ добръ и би трѣбвало напoвo да се прѣдвиди сумата 25.000 л., за да се почне постройката на новото здание въ гр. Видинъ, защото и за държавата, и за самия Видинъ ще бѣде по-хубаво. Това е толкозъ повече необходимо да се направи, защото, може би, на мнозина отъ васъ е известно, че за фонда на тая болница съществува една сума отъ волни пожертвувания, ако се не лъжа, отъ 40.000 фр. Така че, ако държавата отпусне 30.000 л., плюсъ тоя фондъ отъ 40.000 л., който се намира на хранение въ Народната Банка, и догодина 30—40 хиляди, въ продължение на двѣ-три години, безъ да коштува скъпо на държавата, ще имаме една хубава болница, такава каквато трѣбва да отговаря на съвременнитѣ трѣбвания на науката. Сегашната болница се помѣщава въ здание съвсѣмъ неудобно. Репортътъ, който управителъ-лѣкаръ е подалъ, показва, че е невъзможно вече да служи това здание и трѣбва да се пристъпи чакъ по-скоро къмъ построяване на ново здание. Дирекцията е отговорила, че понеже зданието е негодно, а да се репарира изведнажъ е невъзможно, то да се наеме една частна къща. Азъ съмъ минавалъ прѣзъ гр. Видинъ; твърдѣ добръ го не познавамъ, но знамъ, че въ Видинъ не може да се намѣрятъ и двѣ и три подходящи къщи, които, като се взематъ заедно, да послужатъ за едно болнично здание. Прѣдъ видъ на това, азъ ще ви моля да се съгласите съ мене, да прѣдвидимъ една сума отъ 25.000 л. по § 7. Тая сума да се употреби изключително само за постройката на болницата, която е прѣдвидена въ Видинъ, като, разбира се, догодина къмъ тая сума се прибави и друга нѣкоя сума, за да може по този начинъ да се довърши болницата въ Видинъ.

Н. Лазаровъ: Г-да народни прѣдставители! Вземамъ думата и по гл. IV отъ бюджета на Министерството на Обществениѣ Сгради отъ желание да дамъ нѣкои разяснения прѣдъ Народното Събрание касателно сумитѣ, които се харчатъ за поддържане на дворцитѣ, и да изкажа мнѣнието си, като архитектъ, та съ това да мога да улесня бж-дѣнитѣ Народни Събрания, да не влизатъ и тѣ въ тия грѣшки, въ които сж влизали досегашнитѣ Народни Събрания, като сж критикували параграфа, отпущанъ за поддържане на дворцитѣ, безъ да се е знаело същността на работата. Като вземамъ думата по тоя параграфъ, ще ви заявя пакъ, че съ пълна компетентностъ ще говоря по въпроса, защото въ продължение на три години съмъ ималъ случай да изразходвамъ сумитѣ, отпущани отъ Народното Събрание, за поддржка на дворцитѣ, като архитектъ на тѣхъ; да ви кажа тоже и нѣщо за едноврѣмешнитѣ прословути перачници, за които толкозъ врѣва се дигъ въ Народното Събрание, на които азъ съмъ авторътъ, и ще ви обясня за какво е трѣбвало да се направятъ. Ако ние виждаме днесъ въ бюджета една цифра първоначално прѣд-

видена 60.000 л. и, послѣ, слѣдъ поправкитѣ, които се направиха въ бюджетарната комисия, става нужда да се възкачи тая сума на 127.835 л., защото е имало ангажирани суми отъ миналитѣ години, ние трѣбва чисто и просто да се радваме, че сумата не е по-голямъ, защото, както ще видите по-нататѣкъ, съ тази сума не е мислимо да се говори за поддържане на дворцитѣ. За да се обдържатъ дворцитѣ така, както се слѣдва, да се не разрушаватъ — защото, ако досега сж харчени голѣми суми, то ще ви кажа защо сж били харчени по-нататѣкъ, — ще трѣбва една сума минимумъ 200.000 л. Така щото, това увеличение съ 60.000 л. не е нищо и то е направено по желанието на Негово Царско Височество Кнѣза, вижда се, за да не ставатъ гюрултии. Тѣзи дворци, г-да народни прѣдставители, като съмъ се занимавалъ съ тѣхъ и съмъ събиралъ всички суми, които сж били похарчени за тѣхъ било като ремонтъ, било за първоначална направа и т. н., съмъ намѣрилъ, че коштуватъ около 14—15 милиона франка на държавата. За поддржката на каквото щете здание, а който отъ васъ има къща, знае, че ежегодно трѣбва да плаща поне 2% за поправки, ако не всѣка година, то въ разстояние на нѣколко години ще похарчи една сума, която релативно съответствува на 2% отъ стойността на зданието. Когато се касае работата за поддржката на дворцитѣ, 2% не е нищо, защото тѣ не сж направени по начинъ и съ материали, съ които сж направени зданията на обикновенитѣ граждани. Въ дворцитѣ, както знаете всички, а който е ималъ случай да влѣзе въ Софийския или Варненския дворецъ, е видѣлъ нагледно; че тѣ сж направени съобразно чина и положението на обитателя. (Н. Цановъ: Като сте правили тази смѣтка, какво струва Софийскиятъ дворецъ?) Около 7—8.000.000 съ всички издржки досега. Като ви казахъ, че 200.000 л. е най-необходимото за поддржката на дворцитѣ, ще ви обясня защо именно тази сума, която споредъ мене пакъ е недостатъчна, се изразходва. Въ двореца имаме всичкитѣ стаи боядисани съ чиста, хубава блажна боя; тази боя отъ влиянието на врѣмето въ продължение на 7—8 години се поврѣжда, почернява и затова става нужда да се подновява. По-рано, когато дворецътъ се освѣтляваше съ петролеумъ и съ спармацетови свѣнци, ежегодно боята трѣбваше да се чисти, защото почерняваше бърже. Това бѣше необходимо да става, па и увѣренъ съмъ, че никой отъ васъ нѣма да се съгласи да бждатъ стаитѣ нечисти, когато приемаме гости отъ вънъ, когато приемаме като гости разни принцове и царе въ такива стаи. Тѣзи бои не сж като боитѣ въ нашитѣ къщи, тѣ не сж отъ обикновенитѣ, защото тѣзи бои, съ които сж боядисани стаитѣ въ двореца, често пжти единъ квадратенъ метъръ струва по 4—5 л. И дюшомето тамъ трѣбва често да се подновява. Това е необходимо и за всѣка частна къща, толкова повече за двореца. Въ тукашния дворецъ, дѣто сж похарчени най-много пари и всѣка година се прѣдвиждатъ по 200—300.000 л. и пакъ не сж

стигнали, причината е тази, че е изграденъ изключително върху стѣнитѣ на старата сграда на едно-времешния турски конакъ. Голѣма частъ отъ стария конакъ малко нѣщо е реставриранъ, като е измазанъ отвънъ наново. Това е то настоящиятъ Княжески дворецъ. Откато нашиятъ Княжески домъ се увеличи — вслѣдствие умножаването на Княжеското сѣмейство, — стана нужда да се увеличи и самиятъ дворецъ; вие знаете, че Софийскиятъ дворецъ се снададе откъмъ Александровския площадъ и отъ източната страна. За всички тия пристройки на двореца трѣбваше една извѣстна сума да се изхарчи, защото трѣбваше да се промѣнятъ нѣкои работи и да се поставятъ други по-здрави и по-трайни. Най-голѣма поддръжка изисква централната частъ, реставрираниятъ конакъ, който изискваше голѣми поправки, защото тамъ имаше греди, които бѣха изгнили и миришаха на мухалъ. Тази е една отъ най-главнитѣ причини, задѣто нашето Княжеско сѣмейство не искало да живѣе въ него или по-добрѣ дѣто Софийскиятъ дворецъ не бѣше обитаемъ. Трѣбваше да се промѣнятъ и прѣпратятъ доста работи, за да могатъ да живѣятъ въ него тия, за които е прѣдначенъ.

Като ви казвамъ тѣзи главни части въ разходитѣ по поддръжитѣ на двореца, вѣрвамъ, че ще се съгласите, щото сумата, която се иска сега, която не е Богъ-знае каква голѣма, да я вотираме. За да не става всѣкога дума и за да се не повтарятъ ежегодно тия дебати, счетохъ за нужно да ви покажа какъвъ е билъ Софийскиятъ дворецъ и голѣми ли сж били сумитѣ, които сж харчени за него.

Ще ви кажа нѣщо и за Варненския дворецъ. Вие всички знаете, че тамъ има единъ паркъ отъ стотини хектара и за поддръжането му трѣбватъ най-малко отъ 30—40.000 л. годишно. Сумата, която се отпуска, харчи се изключително за парка. За поддръжката на лозята се харчи отъ интенданството. Г-нъ Забуновъ, нашиятъ другаръ, знае това добрѣ; той, като чиновникъ на двореца, е харчилъ за обработката на тия лозя, а така сжщо знае и доходитѣ имъ. Евксиноградскитѣ лозя азъ бихъ желалъ вѣчно да се експлоатиратъ отъ Негово Царско Височество, защото, ако биха останали да се експлоатиратъ и разработватъ отъ държавата, нѣма да остане отъ тѣхъ нито кютюкъ. Тамъ сега има насадени американски лозови прѣчки и въобще лозята сж турнати въ пълненъ поредѣкъ и планъ. А ако бѣше иначе — държавата да ги експлоатира, — както казахъ и прѣди малко, нѣмаме да остане нито поменъ отъ тѣхъ. (И. Воденчаровъ: И не трѣбва за държавата лозарство.) Азъ нѣма защо да ставамъ защитникъ на Княза! Азъ съмъ билъ тамъ и знамъ какви грамадни суми се харчатъ за Евксиноградскитѣ лозя, посочвамъ ви даже и на г. Забунова, който като членъ на земледѣлческата група нѣма защо да казва благи думи за Негово Царско Височество Княза и който ще ви удовлетвори съ свѣдѣнията, които може да

ни даде. Като ви казвамъ това, прави го изключително отъ желанието да се не говори въ блжжще тѣй недостолѣнно по този прословутъ вече параграфъ, защото станахме смѣшни, като излизаме да говоримъ такива излишности противъ Държавния Глава. Това не ни прави честь.

Понеже често пѣти се говорѣше и подмѣташе въ пресата за перачници, и дълги години подредъ се говорѣше за тѣхъ въ Събранието, ще ви кажа двѣ-три думи и за перачницата. Азъ правихъ плана на постройката и машинарията за тази перачница. 25.000 л. даде държавата за направата на сградата, която и сега е държавна; Князътъ, обаче, плати самъ машинарията и се направи една голѣма модерна перачница, въ която прането на дрехитѣ става по единъ хигиенически начинъ. Тя коштува всичко на всичко 50.000 л., отъ които половината даде държавата и половината цизилната листа на Княза. Съ това се постига една економия: дворецътъ по-рано харчеше 60.000 л. за пране само, а сега едвали се даватъ 10.000 л. Сега, като имашме такава перспектива по отношение на разноситѣ, не ще съмнѣние, че трѣбваше веднага да се направи, и, дѣйствително, направихме я по тоя начинъ — половината разноси на държавата, половината на Княза. И ми се струва, че това бѣше едно много хубаво дѣло; но понеже, когато тукъ се е говорило, никой не е зналъ какъ е работата въ подробностъ, какъ е била построена тая перачница и какъ тя работи, казвали сж се много негѣпости по адресъ на двореца и поради нѣм. Казахъ, че моето желание бѣше да ви кажа само какъ е направена перачницата. Искамъ да ви кажа сега, че сумитѣ, които се искатъ, даже и по-голѣмитѣ, които сж искани по-рано, не сж били достатѣчни, и често пѣти е ставало пужда да се заобикаля параграфътъ и да се взематъ пари отъ другадѣ. Азъ знамъ, че една година се вземаха на заемъ пари 60.000 л. отъ Военното Министерство пакъ за поддръжката на двореца. Сега, обаче, като ни казватъ, че е достатѣчна тая сума, че нѣма да се харчатъ повече пари отъ тия, които се прѣдвиздатъ въ бюджета, право да ви кажа, че понататѣкъ ние белята си търсимъ. По-хубаво отъ това, здраве!

Искамъ да ви кажа и нѣколко думи по първия параграфъ отъ глава IV, за поддръжане и поправка на държавнитѣ здания, дѣто се прѣдвиздатъ 200.000 л. Вие знаете, че имаме много държавни здания. Имаме училища почти навредъ, имаме болници въ по-голѣмата частъ отъ градоветѣ на Княжеството, имаме административни домове, имаме казначейства въ по-голѣмата частъ на Княжеството, имаме тоже здания за телеграфитѣ и пошитѣ, изобщо имаме правителствени здания, които горѣ-долу, ако оцѣните на прѣдположение, може да се намѣрятъ за такъвъ капиталъ, който да е равенъ на стойността на дворцитѣ. Ще се съгласите, че сумата 200.000 л. за поддръжане и поправка на държавнитѣ здания и пристройки къмъ тѣхъ едва-

ли ще бъде достатъчна. Когато се завърнахъ въ България като архитектъ, бѣхъ назначенъ по поддържката на зданията; първата работа ми бѣше да боядисвамъ зданието на Народното Събрание. Тогава бѣше министъръ г. Петковъ. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: И затова ли е толкова хубаво боядисано?) Азъ като видѣхъ, че е невъзможно, вмѣсто да го боядисвамъ, отказахъ се, като дадохъ единъ обстоятелственъ рапортъ и казахъ, че хиляди пкти да го боядисвамъ, пакъ не ще може да се боядиса добръ, а казахъ, че трѣбва да се изуча мазилката и изново да се обмаже, съ други думи, дадохъ рапортъ, че трѣбва да се направи нова мазилка, и сега чакъ виждамъ, че се прѣдвижда сума въ бюджета за направата нова здрава мазилка, а не боя. Това желяхъ да ви кажа, за да вземете бѣлѣжки, и ако се взематъ нѣкои мѣрки, нека тѣ да бъдатъ цѣлесъобразни. Направена е мазилката много бързо, отъ такъвъ разтворъ, който не държи, и връзъ тая мазилка като се турне блажна боя, отъ слънцето се свива и се напуква. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Като политическата боя на известни прѣдставители.) Да, тѣй. Затова го виждаме всѣка година тѣй парцаливо.

Тогазъ, казвамъ, г-да народни прѣдставители, дадохъ рапортъ, съ който искахъ да се назначи за поддържането на всѣко едно държавно здание по единъ майсторъ, и то само за по-големитѣ държавни здания, каквито сѣ Народното Събрание, гимназитѣ, напр. въ Русчукъ, Варна и другадѣ, да се тури по единъ майсторъ съ заплата отъ 40—50 л. мѣсечно, който да бди за поддържане цѣлостта на държавнитѣ здания, защото тѣ често пкти се поврѣждатъ отъ най-нищожни случки. Често пкти единъ улукъ се пробилъ, излиза дъждовната вода, намокря мазилката, цѣлата мазилка се развали и за поправката ѝ тогава се харчи вече много повече. Това нѣщо го искахъ съ рапортъ. Оттогава се минаха години вече. Този рапортъ е останалъ въ архивитѣ на министерството. Сега подновявамъ тази си идея прѣдъ г. Министра на Обществениѣ Сгради, като го моля да вникне хубаво въ тази идея, да я обсъди и при всѣко едно капитално държавно здание да се услови по единъ такъвъ майсторъ съ такава заплата, 40—50 л. най-много, както казахъ, и да му се възложи да бди за изправността на зданието — дѣто забѣлѣжи малко поврѣда, да прибърза да я поправи; като види бурия или вѣтъръ, дѣто има прозорецъ отворенъ, да побърза да го затвори, да не чака докато се строятъ стѣклата и станатъ по-големи и по-сѣжни поврѣди. Такава идея имахъ тогава. Водимъ отъ тази идея, тогава отказахъ да боядисамъ зданието на Народното Събрание. И много добръ съмъ направилъ.

Г. Кирковъ: Г-да народни прѣдставители! Моятъ другаръ г. Димитровъ изказа туй, което трѣбваше да се изкаже. Азъ искамъ да направя само една-двѣ бѣлѣжки на г. Страшимирова.

Г-нъ Страшимировъ биде тѣй добъръ да ни даде единъ добъръ съвѣтъ, който се състои въ слѣдующето, (А. Страшимировъ: Не вамъ, а на народното прѣдставителство!) че ние не трѣбва да изваждаме противорѣчията, ами да гледаме да ги изглаждаме. Безсѣмѣние, това е единъ съвѣтъ много добъръ; обаче, съ туй не винаги ние можемъ да сполучимъ. А особено можѣ да сполучи много малко и въ случая най-малко сполучи г. Страшимировъ. Ако той, слѣдъ като му прѣведатъ рѣчта, я прѣгледа, ще види, че неговата рѣчь е пълна съ противорѣчии. Г-нъ Страшимировъ мисли, че ако ние излизаме да казваме по поводъ на известни разности, които се отнасятъ до обдѣржане на дворци и т. н., ако излизаме да казваме нѣколко думи по туй, то ние излизаме да покажемъ нашия бабайтлжкъ срѣщу Княза. Че такива хора има, не само хора, но и партии въ България, които по тоя начинъ проявяватъ своя бабайтлжкъ, това е несъмѣнно. Но ако съ туй той искаше да се отнесе къмъ насъ, което изкарвамъ че е противорѣчие, той много се лъже. Напротивъ, ние съставляваме едно голѣмо отличие отъ другитѣ партии, че ние можемъ да абстрахираме една личностъ отъ принципа, който лежи въ длъжността, съ която е облѣчено това лице. За насъ личността на Княза не ни интересува толкова, не е важна толкова за насъ: за насъ е важна длъжността, която се изпълнява, и ние като гледаме, не гледаме какъ мисли тази личностъ, ами гледаме кои сѣ условията и кои сѣ хората, които го обикалятъ, какъ тѣ мислятъ — тѣ съставляватъ, тѣй да се каже, онова milieu, онай срѣда, въ която той се движи. Както чухме отъ г. Страшимирова, той казва: Князътъ много харчи. Това е едно прѣвратно гледане на работата: не Князътъ харчи много, ами Народното Събрание, правителството му даватъ да харчи толкова много. Вѣлжтъ може да изиде всичкитѣ оци, ако му отворите кошарата. Всѣки може да изиде двѣ пкти, ако му ги дадете. Слѣдователно, не е бабайтлжкъ когато се спираме на известна точка отъ бюджета, особено когато знаемъ, и за никого не е тайна, че сега тенденцията е да се прѣскаатъ пари безогледно, особено що се отнася до дворцитѣ и т. н. Както щете го наречете, раболѣнство, бабайтлжкъ, но за насъ не е важно: за насъ е важно, че по цѣлото управление у насъ прѣобладава тази тенденция — да се харчи безъ смѣтка и безъ редъ. Единъ характеренъ примѣръ. За дворцитѣ е похарчена миналата година известна сума и веднага по контрабанда се вмѣква въ бюджета отъ тази година. (А. Каранешевъ: Прогресивно е станало!) Туй не може да става така, по този начинъ не може да се води държавното счетоводство. Едно държавно счетоводство трѣбва да има редъ, по който да ставатъ тѣзи работи. Примѣрътъ е малкъ, сумата е малка; ще кажете, сумата е 30—40.000 л.; но не е важно това: не е важенъ въпросътъ за сумата, а е важна господствующата тенденция, която е отсѣствие на редъ. Ако е похарчено нѣщо

повече, отколкото се е прѣдвидѣло, за туй има редъ какъ трѣбва да става. Това не може да става така: не може въ едно бюджетно упражненіе днесъ да се втикватъ работи, които сж взети отъ друго бюджетно упражненіе. Въобще не могатъ да ставатъ такива работи въ държавния бюджетъ. Сега, моята мисль е тамъ — да завърша съ нея, — че именно прѣобладающата тази тенденция на передовностъ ни е дала възможностъ и всѣки день ни дава възможностъ да се стрѣскаме прѣдъ редъ факти и да се спираме върху дворцитѣ и върху салтанатлинтѣ работи, и да се спремъ тамъ, дѣто нищо не се харчи — училища, болници, пѣтища и съобщения. Нека ми немъ училищата, всѣки ще признае, че пѣтищата и съобщенията сж най-важниятъ нервъ; обаче, тамъ сме малко скѣпни. Когато се касае за такива работи, за непроизводителни разходи, ние възставаме не защото сж княжески, а защото сж непроизводителни. Когато направите пѣтища и други съоружения, тогава държавата и народътъ получаватъ нѣщо, спомага се за развитието на търговията, индустрията и т. н.; но въ дадения случай, това е просто прѣскане на пари за непроизводителни цѣли. Ето защо, г-да народни прѣдставители, ние сме винаги противъ харченето на непроизводителни суми.

Накрая азъ ще се спра върху това, което каза г. Лазаровъ за Народното Събрание. Вѣрно е, че то много мяза на политическитѣ мѣже у насъ, както казва г. Геннадиевъ, защото често му пада боята както на тѣхъ. Но азъ ще ви обърна вниманието не само на боята, не само на външността му, но и на съдържанието му, на вътрѣшността му, защото мнозина хора могатъ да си промѣнятъ външната боя, обаче, вътрѣшно когато сж развалени, колкото ще боя да взематъ, сѣ пакъ такива си оставатъ. Думата ми е за самия салонъ, който е много нездравъ. Както подътъ е вече изгниль, тѣй сѣщо и самиятъ салонъ е тѣй устроенъ, щото може да донася болестъ: постоянно духа и достатъчно не се провѣтрява. Тѣй сѣщо и резонансъ нѣма достатъченъ. Ето защо, желателно е не само за мазилката да се помисли, но г. Министерътъ на Обществениятъ Сгради, ако има врѣме, да помисли и за това. Вѣроятно, не ще има врѣме, че скоро ще настѣпи другата сесия. Въ всѣки случай, желателно е да се направятъ подовеѣ, защото ние усѣщаме не особено благоприятно благовоение. (Министръ - Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Трѣбва да си отидемъ по-рано, за да има г. министрътъ врѣме!) Хубаво!

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Много се говори, затова азъ твърдѣ малко имамъ да кажа. Азъ нѣма да говоря, дали помѣщеніето на Народното Събрание е по-хигиенично отъ нашитѣ къщи, въ които живѣемъ. Азъ ще кажа нѣколко думи по параграфа, но прѣди това съмъ длъженъ — особено като се числя и азъ въ редоветѣ на лѣвицата — да кажа нѣколко думи по поводъ на този параграфъ.

Менѣ ми е неприятно, г-да народни прѣдставители, дѣто ние никакъ не се стараемъ да се възпитава политически младежъта. Нѣкои отъ насъ обичатъ, когато сж само на властъ, да почитатъ Държавния Глава, а когато не сж на властъ, да почитатъ само себе си и приятелитѣ си. (Д. Петковъ: И да цсுவатъ Държавния Глава!) Повече: нѣкои даже си позволяватъ да оскѣрбаватъ Държавния Глава. Споредъ конституцията ние даваме клетва, и даваме клетва такава, която даже е малко оригинална по съдържание, но тя ни е наложена отъ българския народъ, и докогато българскиятъ народъ не измѣни тази клетва, ние сме длъжни да я почитаме и по нейното съдържание да работимъ. Текстътъ на клетвата гласи, че ние сме длъжни да работимъ за общото благо на народа и на Княза. За общото благо на народа и на Княза — чл. 161 отъ конституцията. Поради тоя текстъ нѣма ли да допусне нашето възпитание поне да зачитаме Държавния Глава, а не да казваме „вашия Князь“? Като че г. Кирковъ има другъ князь, или като че той не е българинъ! (Н. Габровски: Той има убѣждение.) Оскѣрбление е и на българския народъ, г-да народни прѣдставители, ако ние говоримъ непристойно за Държавния Глава. Колкото се отнася до каквито и да било негови дѣла, тукъ около министерската маса има хора, които ние даже въ затвора можемъ да туримъ за всѣко противозаконно дѣйствие на Държавния Глава, ако има такова. И менѣ ми се струва, че всѣки отъ насъ е длъженъ надлежния министръ да визира за всѣко дѣйствие на Държавния Глава, и за най-голѣми грѣшки негови и за най-малки. Печално е, г-да народни прѣдставители, само, че досега властующитѣ наши държавни мѣже не се погрижиха, щото да не се дава толкозъ поводъ както на обществото изобщо, така и частно на народното прѣдставителство, а особено на тѣзи отъ него, които заслужаватъ името зелени или дѣтински хора, да критикуватъ непристойно Държавния Глава, вмѣсто да критикуватъ министритѣ, които поематъ отговорността за всѣки негови служебни дѣла. (Глъчка.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Тишина, г-да народни прѣдставители!

К. Мирски: Смущаватъ ме нѣкои г. г. народни прѣдставители отъ крайната лѣвица; въпрочемъ, азъ нѣма да продължавамъ. Само по параграфа имамъ да кажа нѣщо.

Г-нъ Министерътъ на Обществениятъ Сгради или не е разбралъ добръ Държавния Глава, или Държавниятъ Глава не се е изказалъ добръ прѣдъ него, когато се е говорило за нужнитѣ суми по поддръжка на ония държавни здания, които се наричатъ дворци. Той ни каза, че му било заповѣдано — азъ подчѣртавамъ тази дума — да не вписва нищо въ бюджета на 1902 г. за поддръжка на дворцитѣ. Може би Негово Царско Височество

да е пожелалъ, щото той самъ да поддържа дворцитъ, та бѣше длъжностъ на г. Министра на Обществения Сгради да се обясни съ Държавния Глава. И докогато не се е обяснилъ, тъй като тия здания сж държавни, ние сме длъжни да ги поправяме и мимо всѣка заповѣдъ на Държавния Глава, иначе не сме добри домакини.

Азъ като помейахъ два пѣти, че Князътъ заповѣдалъ, азъ съмъ длъженъ да обясня, че не считамъ и азъ Държавния Глава за господаръ на държавата; Негово Царско Височество е шефъ на държавата, той е, ако щете по нашата конституция, постояненъ народенъ прѣдставителъ, неотговоренъ обаче, защото министритъ отговарятъ заради него. Господаръ на България е, разбира се, самъ българскиятъ народъ.

По параграфа има изложени обяснения въ точки. Тѣзи обяснения, помоему, трѣбваше да фигуриратъ като бѣлѣжка, както фигуриратъ такива освѣтления при други параграфи. Ние, съгласно чл. 121 на конституцията, гласуваме бюджета параграфъ по параграфъ; ние имаме да се произнесемъ, дали трѣбва да се отпусне кредитъ за поддръжка, поправка и довършване държавнитъ здания 505.000 л., тъй както е постановилъ Министерскиятъ Съвѣтъ, или 532.000 л., или колкото е прѣдложила по прѣсмѣтане комисията. Азъ досега, при всичко че много се говори, не чухъ отъ никого да направи прѣдложение или поправка по тази сума. Колко именно е нужно по § 7? Азъ мисля, че ние нѣма да гласуваме колко за дворцитъ да се похарчи, колко за Народното Събрание да се похарчи, колко за не знамъ какво, а ще гласуваме, както ни прѣдписва и конституцията и както е паредено това и въ самия бюджетъ по § 7, общо еди-каква си сума за поддръжане зданията ни, а Министерътъ на Обществения Сгради, като добъръ домакинъ, трѣбва да харчи даже нѣкой пѣтъ и за дворцитъ повече, отколкото е прѣдвидено въ обясненията, ако това е необходимо, за да се не развалятъ тѣзи здания повече и догодина да ни искатъ допълнителенъ кредитъ много повече. Затуй азъ моля тия господа, които говориха по сжществото на работата, по параграфа, нека дадатъ на г. прѣдседателя своитъ редакции за намаление общата сума, която прѣдлага комисията по § 7, защото ние ще гласуваме само тази сума, нѣма да гласуваме едно по едно точкитъ по параграфа. (Н. Габровски: А вие какво прѣдлагате?) Азъ прѣдлагамъ да си остане сжщата сума, която се е смѣтало, че е необходима, но моля г. Министра на Обществения Сгради да се обясни съ Негово Царско Височество, и ако той поиска да поддържа самъ дворцитъ, тогава да се заяви това на Народното Събрание, въ какъвто случай ние ще трѣбва да му поднесемъ благодарността на народа чрѣзъ г. г. министритъ.

К. Калчовъ: Когато г. Министерътъ на Обществения Сгради говорѣше по разносикитъ за разни

доставки по инсталацията на пивоварната фабрика въ Павлово, за които се искаше 50.000 л., той каза, че ние строимъ, а пъкъ азъ разбрахъ събирането на наема, за който тукъ се говори, че то е работа на Финансовия Министеръ. По поводъ на това азъ искамъ да обърна вниманието ви, че не трѣбва само да гледаме по държавнитъ имоти да се разходватъ точно разносикитъ, които се прѣдвиджатъ въ бюджета, но и приходитъ да събираме. И по поводъ на тоя прѣдметъ азъ знамъ, че приходитъ отъ тая пивоварница, която е подарена на държавата, за цѣли три години не сж прибирани и държавата има да взима около 100.000 л. и повече отъ наемъ. Е добръ, когато народното прѣдставителство отпуща пари, за да се правятъ добавъчни работи на тази фабрика, която е подарена на държавата, азъ мисля, че наша длъжностъ е да питаме: защо държавата съ такова нехайство е оставила събирането на наема досега? И азъ съмъ убѣденъ, че трудно вече ще се събератъ тия пари. Нека г. Министерътъ на Финанситъ каже, дали е вѣрно това, което азъ казвамъ. Но азъ имамъ свѣдѣния, че повече отъ 100.000 л. наемъ отъ тази фабрика не е билъ събранъ. А ако ние наема не събираме, защо да правимъ разноси за подобрението на казаната фабрика? Това не е станало прѣзъ врѣме на днешното правителство, защото наемътъ е още отъ миналитъ години, по трѣбваше сега да се взематъ строги мѣрки за събирането му, и този примѣръ въобще показва нашето нехайство въ всичкитъ ни държавни работи. Когато дойде да се харчатъ пари, ние харчимъ всичко каквото е прѣдвидено въ бюджета до стотинка, допущаме даже свръхсмѣтни кредити да се искатъ; но като дойде тия държавни имоти да даватъ приходъ, тамъ има голѣмо нехайство. Примѣръ нагледенъ имаме отъ тая фабрика, съ тия 100.000 л. за наемъ близо за 3 години, които не сж събрани и надали ще могатъ да се събератъ.

Ще кажа и по сумата подъ буква в, за поддръжане дворцитъ въ София, Евксиноградъ и Русе. Нѣкои мислятъ, че не трѣбва да се вписва тукъ тая сума, защото е старъ дългъ. Азъ мисля, че това не трѣбва да се прави. Щомъ тая сума е отъ миналата година, на която бюджетното упражнение не е свършено, можемъ да я впишемъ въ настоящия бюджетъ като сума за разходъ отъ миналогодишния бюджетъ. Азъ мисля, че отъ това съображение изхожда г. Министерътъ на Финанситъ като е допусналъ да се впише тая сума тукъ. (Министъръ М. Сарафовъ: Азъ не чухъ какво казахте, г-нъ Калчовъ!) Азъ казвамъ, че нѣкои си мислятъ, че не би трѣбвало тая сума да се вписва въ тазгодишния бюджетъ, защото е отъ упражнението на миналогодишния бюджетъ. Азъ съмъ на противно мнѣние. Понеже тая сума е отъ бюджета за 1901 г., упражнението на която не е довършено, правъ е билъ г. Министерътъ на Финанситъ като е допусналъ да се впише тая сума въ бюджета за 1902 г. Но ние трѣбва да бждемъ

въ всичко последователни: азъ виждамъ въ табличката на свръхсметнитѣ кредити, които ни се представя, че личатъ суми, които сж харчени отъ миналогодишния бюджетъ, по за които се иска свръхсметенъ кредитъ. За да бждемъ последователни, трѣбваше всичкитѣ суми, които сж отъ бюджета за 1901 г., бюджетното упражненіе на която не е изтекло, да биха се вписали въ бюджета за 1902 г., макаръ да сж дългове отъ бюджета за 1901 г. Това би било много по-справедливо. И тогава бихме се избавили отъ извата на свръхсметнитѣ кредити, тъй като отъ обикновения си бюджетъ ще търсимъ приходи, за да можемъ да покриемъ разходитѣ си. Ето защо азъ поддържамъ, че правилно е вписана тукъ тая сума. Би трѣбвало, обаче, и другитѣ суми да не се представѣха като свръхсметни кредити, но да бждатъ вписани въ тазгодишния бюджетъ, въ бюджета за 1902 г., като се посочи същевременно и приходитѣ за покриване на тия разходи.

А колкото се касае за това, което г. министърътъ каза, че желателно би било занаятѣ поддържането на дворцитѣ да влѣзе въ държавнитѣ постройки, това е много право. Отдавна би трѣбвало така да бжде и, при това, поддържането да става по единъ редъ, и въ таквъ случай нѣма да ставатъ работи, които не влизатъ въ категорията на постройкитѣ. Азъ чухъ отъ списъка, който прочете г. Министърътъ на Обществения Сгради за старитѣ дългове, че имаше работи, които не сж отъ категорията на постройкитѣ.

Министъръ М. Сарафовъ: Сумата 45.000 л. за пивоварната фабрика въ Павлово е свършено правилно вписана въ тазгодишния бюджетъ, защото този разходъ е, който сега го правимъ.

К. Калчовъ: Азъ не казахъ друго.

Министъръ М. Сарафовъ: Тогазъ не зная какво питате.

К. Калчовъ: Азъ казахъ, че г. министърътъ, като е вписалъ тази сума въ тазгодишния бюджетъ, е билъ въ правото си да я впише; но и ние сме въ правото си да искаме, щото и приходитѣ да се събератъ отъ тая фабрика, защото повече отъ 100.000 л. наемъ се дължи отъ прѣдприемачитѣ и досега не е събранъ, а това нехайство въ държавнитѣ ни работи може да разстрои свършено нашия бюджетъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Сегашниятъ наемател плаща редовно наема. Старииятъ наемател дължи наистина, но заведенъ е срѣщу него искъ. Гледаме да съберемъ, което се дължи на държавата, и гледаме да го съберемъ по онзи пътъ, който е прѣдписанъ отъ закона. Имаме тъй също спорове за нѣкои прѣдмети отъ инвентара и за други нѣкои работи. Ще уредимъ тоя въпросъ толкова, колкото положението на тоя наемател позволява. (В. Ди-

митровъ: Годишниятъ наемъ колко е?) По-прѣди бѣше 56.000 л., а сега е 30 и нѣколко хиляди лева. И държавата, понеже е дала тази фабрика подъ наемъ за сметка на старитѣ прѣдприемачи, държи отговорни старитѣ прѣдприемачи за разликата. (В. Димитровъ: Заведенъ ли е процесъ?) Процесъ е заведенъ, но се намира въ първата инстанция.

К. Калчовъ: Азъ не хвърлямъ упрекъ на министерството, но само искамъ да констатирамъ, че щомъ е останалъ наемътъ отъ 3 години, мѣчно ще се събере; щомъ първата година не е билъ платенъ наемътъ, трѣбваше държавата да отнеме тази фабрика отъ прѣдприемача и тогава по-малко щѣше да остане за събиране. (Министъръ М. Сарафовъ: За минали работи нѣма какво да говоримъ!) Азъ ви увѣрявамъ, че мѣчно ще съберете тоя наемъ.

Д. Петковъ: Г-да прѣдставители! Вижда се, че спорътъ върху тоя параграфъ става само затова, защото въ една отъ буквитѣ подъ редъ фигуриратъ поправки и поддържане на дворцитѣ и пр. Поне азъ така разбрахъ и тамъ станаха всичкитѣ атаки. Обаче, тѣзи господа, които говорятъ съ таквъ единъ езикъ за поправкитѣ и поддържането на дворцитѣ, не трѣбва да забравятъ, че завчера, като говорихме, каза се, че тия дворци сж държавна собственостъ, а не на Княза. Князътъ стои въ тѣхъ по рѣшението на Народното Собрание. (А. Каранешевъ: Това не го отказваме!) Тѣ бѣха собственостъ на Князь Александра и бѣха откупени отъ него и сж дадени на вѣчно ползуване на Князь Фердинанда. Слѣдователно, длъжностъ е на Министра на Обществения Сгради да вземе мѣрки да ги поправи. Ако даже това нѣщо не фигурира въ бюджета, той е длъженъ да види, ако има здания отъ дворцитѣ, които трѣбва да се поправятъ, трѣбва да ги поправи, даже и да го не иска Държавниятъ Глава. И не бѣше правъ г. Мирски, като казва, министърътъ да се споразумѣе съ Негово Царско Височество и да види дали той въ бѣдѣще ще ги отстъпи, или той ще ги поправи. (К. Мирски: Виене чухте.) Министърътъ нѣма защо да пита Негово Царско Височество, дали той ще ги поддържа, или не, защото той е длъженъ, ако дворцитѣ се разстройватъ, да ги поддържа. Ако самъ Князътъ съ единъ рескриптъ каже, че той ще ги поддържа, то е другъ въпросъ—нѣма освѣтъ единъ рескриптъ да издаде. Но не сж прави онѣзи, които излизатъ съ таквъ езикъ, защото сж държавни дворцитѣ. И би трѣбвало, най-сетнѣ, въ бѣдѣще г. министърътъ, за да избѣгва тия упреци въ Народното Собрание, най-хубаво е да ги тури подъ едно име „поправка на държавни здания“. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Това ще го направимъ.) Това трѣбва да стане въ бѣдѣще, за да се избѣгнатъ тия атаки противъ Държавния Глава. Инакъ, понеже се касае за Княза, правятъ се такива упреци, а не обръщатъ внимание,

че тия дворци сж държавна собственост и че, щомъ сж държавна собственостъ, длъжна е държавата да ги поправя.

Що се отнася до поправките въ фабриката „Павлово“, щѣхъ да обърна вниманието върху това, което и г. Калчовъ казва. Защото азъ знамъ, че дѣйствително има много да се взима отъ тия прѣдприемачи и извѣстни работи г. министърътъ обясни. Желателно е, щомъ има контрактъ, да се приложи контрактътъ. (Министъръ М. Сарафовъ: Това ще го направимъ.)

Н. Цановъ: Г-да прѣдставители! Азъ станахъ само да направя едно прѣдложение. Ще говоря безъ всѣкаква прѣзетостъ, за да не бѣда обвиненъ отъ г. Мирски, че искамъ само да декламирамъ. Тукъ въпросътъ е много ясенъ споредъ мене, и мисля, че и г. Петковъ ще се съгласи. (Д. Петковъ: Ще се съглася, но ако бѣхъ министъръ, нѣмаше да се съглася.) Двѣтѣ здания въ Евксиноградъ и въ Русе сж държавни и въ тѣхъ е влѣзълъ да живѣе Държавниятъ Глава. Сега, тѣ или сж държавни и държавата ще разполага съ тѣхъ, както обича, за да ѝ принасятъ приходъ, или сж собственостъ на Княза, и тогава той трѣбва да ги поддържа. На такова основание бѣха поставени всички тия палати при покойния Князь Батембергъ: зданието въ Русе бѣше собственостъ негова и нищо не се отнущае за поддържането на това здание, така сжщо и дворецътъ въ Евксиноградъ, на сжщо е и съ малкия дворецъ тукъ, въ който се помѣщава сега Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи. Тия дворци, частни прѣди на покойния Князь Батембергъ, слѣдъ неговото излизане отъ България, по едно рѣшение на Народното Събрание, се откупиха отъ държавата за извѣстна сума и тѣ станаха държавна собственостъ. Щомъ е така, то безспорно е, че или тѣ трѣбва да се присвоятъ отъ държавата и да ги поддържа тя, като получава извѣстни приходи, или же, ако по едно или друго рѣшение на едно или друго министерство сж отстъпени на сегашния Князь, той трѣбва да ги поддържа самъ. Ние ще поддържаме само официалния дворецъ, въ който живѣе Българскиятъ Князь и който се намира въ София. Това е задължението на Българското Народно Събрание, съобразно съ конституцията. Споредъ чл. 35 отъ конституцията, асж нищо повече не трѣбва да плащаме ние отъ онова, което опрѣдѣляме единъ пътъ за обдържането на Княза и неговия дворецъ. Ние сме помѣстили една такава сума отъ единъ милионъ лева и втора отъ 300.000 л.; по-нататъкъ ние не можемъ да плащаме нищо повече. Ония здания, ако сж държавни, да се дадатъ на държавата; държавата ще знае по какъвъ начинъ да ги оползотвори, както е оползотворила малкия дворецъ на покойния Князь Батембергъ въ София, като е помѣстила тамъ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи. И двореца въ Русе ще може да се оползотвори за нѣкое държавно учрѣждение. Тогава вече ще по-

мѣстяме и сума за тѣхното поддържане. Тѣй трѣбва да поставимъ въпроса, безъ да се мисли съ това, че искаме да визираме личността на Княза, или на когото и да е, безъ да нападаме нѣкого и безъ да искаме да се прѣпоръчаме за нѣкакви крайни елементи. Значи, първото нѣщо, което искаме да се направи, то е: сумата отъ 197.834.91 л. да се заличи. Да се заличи така сжщо и сумата за направата на изгорѣлото околийско управление въ Свищовъ отъ 30.000 л. (А. Каранешевъ: Не ще може да си отиде тогава г. министърътъ.) Азъ мисля, че имаме много по-важни работи, които трѣбва да строимъ, за да се не съгласяваме да удовлетворяваме желанието, да се строятъ околийски управления въ градоветѣ на нашитѣ г. г. министри. Вамъ ви говори г. Икономовъ за една болница въ Видинъ, която се нарича първокласна. За тази първокласна болница е било прѣдвидено 50.000 л. кредитъ въ бюджетопроекта на Министерството на Обществениѣ Сгради, но въ Министерския Съвѣтъ е заличена сумата за тая болница, която се помѣщава въ единъ затворъ, останалъ още отъ Пазвантоолу. За първокласната болница се унищожаватъ кредитътъ, за да се прави, види се, околийско управление въ Свищовъ и за да се поддържатъ дворци, които сж завети отъ Княза и които би имало смисълъ да се поддържатъ само тогава, ако се владѣха отъ държавата. Така щото, това е прѣдложението, което прави безъ всѣкаква прѣзетостъ, а именно: първо, да се унищожатъ буква в, второ, да се унищожатъ буква з, а вмѣсто нея да се прѣдвиди оная сума, която е унищожена отъ Министерския Съвѣтъ, отъ 50.000 л., за направата на една първокласна болница въ Видинъ. Срамота е, една първокласна болница да се помѣщава въ едно здание, което е по-долно отъ единъ яхъръ.

Министъръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! Искахъ да дамъ обяснения колкото се касае до въпроса за буква з, повдигнатъ отъ г. Цанова. Тия 30.000 л. сж прѣдвидени за това здание въ Свищовъ, което изгорѣ тази година и отъ застрахователната премия на което получихме 26.000 л. Съ постройката на това здание ще се економиса този наемъ, който държавата плаща за наемъ на сѣдебнитѣ пристави и наема на бирничеството. Едновременно съ туй ще се економисатъ и два стражарски постове. Прѣдъ видъ на туй е поставена цифрата, защото паритѣ сж готови. Да не помислите, че съмъ направилъ това, защото съмъ министъръ и съмъ избралъ отъ Свищовъ. Това го намѣрихъ въ бюджета както е. За да не мислите това, азъ не го правя въпросъ, не сжкия за тази буква з отъ 30.000 л. и съмъ съгласенъ да се прѣмахне, щомъ Народното Събрание мисли, че съмъ го поставилъ за реклама. (К. Мирски: Бѣше ли осигурено?) Да, и получени сж 26.000 л.

Министъръ М. Сарафовъ: 26.000 л. ние ги मिнахме въ приходъ на държавата.

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Значи, г. министърътъ се съгласява да се избърши буква з отъ § 7.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има двѣ поправки: първата е отъ г. Каранешева, който иска щото по § 7 да се прѣдвидѣло само 30.000 л. Полагамъ на гласуване тоя параграфъ, буква в.

А. Каранешевъ: Азъ оттеглямъ моето прѣдложение и се присъединявамъ къмъ прѣдложението на г. Цанова: да се зачеркне сумата.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Каранешевъ оттегля поправката си.

Има втора една поправка отъ г. Цанова, който желае да се унищожатъ буквитѣ в и з отъ § 7, глава IV, и да се приематъ само 50.000 л. за една първокласна болница въ гр. Видинъ.

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Ще трѣбва туй прѣдложение да се раздѣли, защото колкото се касае за кредита, прѣдвиденъ въ буква з, има съгласие между министерството и комисията да се зачеркне. Та вашето прѣдложение да се гласува безъ кредита въ буква з.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Поправката на г. Цанова ще се гласува безъ буква з. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ поправката, която я прочетохъ, безъ буква з, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Остава параграфътъ, както се прочете отъ г. докладчика, съ заличаване на буква з, което се прѣдложи отъ г. Министра на Обществениятъ Сгради. Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ параграфа така, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство. — Д-ръ К. Икономовъ: Искамъ думата.) Г-нъ Икономовъ, съгласно чл. 47, прѣседателътъ не може да приема друго, освѣнъ онова, което му се дава писмено. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„Глава V.

§ 8 — не се прѣдвижда.

Глава VI.

§ 9. За наемане врѣмененъ персоналъ за снемане плановѣтъ на общинѣтъ, споредъ чл. 4 отъ закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Княжество България, за 5 м. 6.250, за 7 м. 8.750, всичко 15.000 л.“

Д. Колевъ: Г-да народни прѣдставители! Споредъ моето разбиране, мисля, че единъ прѣдставител, когато ще вдигне ржка за гласуването на една сума, сѣ таки той трѣбва да знае за какво я вдига. Когато ние вземаме отъ джебоветѣ на данъкоплатцитѣ суми и ги прѣдвиждаме за разходи, ние трѣбва да знаемъ тия суми за какво се разходватъ. Снощи гласувахме въ § 6 една сума

отъ 100.000 л. за помощъ за междуселски пѣтица на бѣдни общини. Сега пакъ въ § 9 се прѣдвижда една сума отъ 15.000 л. за наемане на врѣмененъ персоналъ и снемане планове за регулация на бѣдни общини, съгласно закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Княжеството. Азъ не мога да разбера, кои сж тия бѣдни общини въ България. Азъ мисля, за да дадемъ гласа си справедливо за този параграфъ, г. министърътъ трѣбва да обясни, кои сж тѣзи бѣдни общини въ България, за които се прѣдвиждатъ 100.000 л. на едно мѣсто и тукъ пакъ 15.000 л. (Докладчикъ П. Шоповъ: Кой параграфъ е отъ 100.000 л.?) Азъ говоря сега за § 9, но казвамъ, че и снощи се прѣдвидѣ една такава сума отъ 100.000 л. по § 6. Защото мисля, че въ България нѣма твърдѣ богати общини; така че тая сума трѣбва да се знае на кои именно общини ще се отпусне като помощъ.

Министъръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! Това сж суми, прѣдвидени съгласно съществуващитѣ закони. Единитѣ сж по задължението на чл. 9 отъ закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Княжеството, а другитѣ сж по задълженията на чл. 4 отъ същия законъ, възложени върху министерството да извършва. Въ единия случай ще се даватъ помощи на тия бѣдни общини, които захващатъ да строятъ нѣкое шосе или мостъ, и, за да се доизкара, даватъ се малки помощи на такива бѣдни общини; напр., помагамъ се съ 1.000 или 1.500 л. Така сжщо е и съ случая тукъ за снемане планове, съгласно закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Княжеството, на тия общини, които сж бѣдни и нѣматъ пари да платятъ на единъ землемѣръ или на единъ инженеръ да се снее планъ, за да може да се строи. (Д. Колевъ: Трѣбва да се покажатъ именно кои сж тѣзи общини. — Гласове: Може ли?) Азъ бихъ желалъ да кажете коя община въ България е богата — всички сж бѣдни.

С. Арсениевъ: Г-да народни прѣдставители! Въ § 9 се прѣдвижда една сума отъ 15.000 л. Тоя параграфъ се касае за снемане планове на бѣдни общини. Споредъ закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Княжеството, опрѣдѣлятъ се комисии за благоустройството на селата, струва ми се, отъ членъ на постоянната комисия, отъ кмета и отъ нѣкой кондукторъ или кантоверъ. Истина, този законъ прѣслѣдва благоустройството на градоветѣ и селата, обаче съ него нищо повече не е направено, освѣнъ едно разстройство и въ градоветѣ, и въ селата. Ако погледнете самитѣ факти, ще дойдете до заключение, че сж разрушени онѣзи мѣста и къщи на градоветѣ, дѣто трѣбва да се отчуждатъ ужъ за обща полза, когато въ сжщностъ се заплаща на нѣкого си добра цѣна. А въ селата пъкъ прѣсичатъ се цѣли дворове, само и само за да побъркатъ на стопанитѣ имъ,

защото нѣмало участие да се числятъ къмъ „нашитъ“. Като е така, и понеже този законъ прѣдвизда комисии за уреждането благоустройството на населенитѣ мѣста въ селата, азъ мисля, че нѣма нужда отъ никакви врѣменноназначени лица за направяне планове специално за урегулирането на селата. Ето защо азъ мисля, че е излишно да се прѣдвиздатъ подобни суми, първо, и второ, ако се прѣдвизждатъ, моето дълбоко убѣждение е, че ще се нахраниатъ нѣколко партизани на правителството.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 9 и моля ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„Глава VII.

Разни разходи.

§ 10. а) за непрѣдвидени разходи, за 5 м. 880, за 7 м. 1.170, всичко 2.000 л.

б) за двумѣсечно възнаграждение на чиновници, дадени подъ съдъ и оправдани, за 5 м. 415, за 7 м. 585, всичко 1.000 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 10 и моля ония г. г. народни прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„Глава VIII.

§ 11. Запазенъ фондъ 2% (съгласно чл. 24 отъ закона за отчетността по бюджета), за 5 м. 15.610, за 7 м. 21.850, всичко 37.460 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 11 и моля ония г. г. народни прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 116. За изплащане стари дългове — 84.959“.

(И. Воденчаровъ: То е 26.547 л.!) Г-да! То не е 26.547 л., защото тукъ има нѣколко писма отъ г. Министра на Финанситѣ.

С. Арсениевъ: Г-нъ докладчикъ! Вие докладвахте § 11, но не отидохте въ подробности. Азъ поискахъ думата и искахъ да говоря, но прѣдседателството не ми я даде. Бихъ желалъ г. докладчикътъ да прочете подробно § 11, за да се види какви суми има.

Докладчикъ П. Шоповъ: Ще кажете § 116 защо е увеличенъ? Въ бюджета е 26.547 л., а, както виждате, азъ го докладвахъ увеличенъ на 84.959 л. — нали това питате?

С. Арсениевъ: Важно е да знаемъ защо е увеличенъ и защо има суми неизплатени на свое

врѣме. Защо държавата да плаща за постройки на нѣкакви болници лихва по 8%, защо да се плаща за цвѣтарници и поправки на дворци?

Докладчикъ П. Шоповъ: Това сж суми похарчени отъ бюджета за 1900 г.

С. Арсениевъ: Това не значи нищо за насъ. Ние сме длъжни да порицаваме такива нѣща!

Докладчикъ П. Шоповъ: Тоя параграфъ е повишенъ, защото има нѣколко писма отправени отъ Министерството на Финанситѣ до бюджетарната комисии, съ които се показватъ нѣкои стари дългове, които би трѣбвало да се прѣдвидятъ въ § 116, както сж прѣдвидени и всички суми, които трѣбва да се изплатятъ, по реда си. Тѣзи суми бюджетарната комисии прие къмъ § 116 на основание на тѣзи писма. Понеже Министерството на Финанситѣ се съгласи, тази сума се увеличи на 84.959 л. Това направи комисията, като имаше прѣдъ видъ да се знае какви стари дългове има и да се прѣдвиди изплащането на старитѣ дългове по бюджета. (П. Пешевъ: Прочетѣте ги, за да видимъ защо сж похарчени.)

Тѣ сж слѣдующитѣ: (Чете.)

1. За изплащане надницитѣ на селянитѣ отъ с. с. Саламаново и Вели-бей, Прѣславска околина, които сж работили вънъ отъ пжтната си повинностъ прѣзъ 1893 г.	498—
2. За изплащане водопроводната инсталация въ Варненската дѣвическа гимназия прѣзъ 1898 г.	180—
3. За направения сводовъ мостъ надъ рѣката Сѣнокостъ, по шосето Търново—Шереметъ—Елена, прѣзъ 1898 г.	1.000—
4. За пжтни и дневни по служебни работи прѣзъ 1898 г.	9628
5. За изплащане лихви по 8% за ненаврѣменното изплащане сумата 50.693 л. зл. и 50 ст. за постройката на Русенската I-класна болница прѣзъ 1898/99 г.	2.027.72
6. За доизплащане постройката на жилищното здание при ж.-п. станция въ Сомовитѣ прѣзъ 1899 г.	5410
7. За наемъ здания за цвѣтарницитѣ при двореца въ Русе прѣзъ 1899 г.	600—
8. За наемъ ливадата, на която сж били стоварени камъни за държавнитѣ шосета отъ 12/IX до 31/XII 1899 г.	1525
9. За изплащане поправката на ватерклозета при Пловдивската болница прѣзъ 1899 г.	78—
10. За изплащане отлитографираниитѣ проекти за постройкитѣ на министерствата и двореца	1.467.16
11. За изплащане заплатата на фигуранта при бившия помощникъ-контроленъ секционенъ инженеръ на I и II секция при постройката на ж.-п. линия Русе—Горна-Орѣховица—Търново, отъ 1/V до 9/VI 1899 г.	198—
12. Мито за парния кракъ за ж.-п. линия Русе—Варна прѣзъ 1899 г.	7570
13. За изплащане на шосето Гарата—Горна-Орѣховица до града Горна-Орѣховица прѣзъ 1900 г.	8.954.05
14. За изплащане отчужденитѣ лозя за шосето Варна—Евксиноградъ прѣзъ 1900 г.	628.68
15. Мито за електрически лампи и други принадлежности за Народното Събрание прѣзъ 1900 г.	212.90
16. За пжтни по служебни работи прѣзъ 1900 г.	121.60
17. Заплатата на надзирателя при Видинското пристанище за 7 дена отъ м. май 1900 г.	26.60
18. За пжтни и дневни по служебни работи прѣзъ 1900 г.	21.80
19. За изплащане лихви за закъснено изплащане на сумитѣ на Русенската мъжка гимназия прѣзъ 1900 г.	5.817.58
20. За землени и укрѣпителни работи на километръ 54 по ж.-п. линия София—Романъ	1.172.34

21. За доизплащане постройката на шосето София— Перник—Връзник пръз 1898 г.	2.801'01
22. За изплащане извършените поправки на Пир- допското околийско управление пръз 1899 г.	500'—
23. За доизплащане на дворците и пр. за 1901 г.	45.543'61
24. За възвръщане 5° за гаранция на фабриката Ринкофоръ за доставените от нея пръз 1899 г. вагони	6.477'—
25. За доизплащане от лихвите постройката на над- гробната капела за Князъ Александър I въ София пръз 1897 г.	6.391'60
Всичко	84.958'98

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ще се гла-
сува. Ония г. г. прѣдставители, които приематъ
§ 116, както го докладва г. докладчикътъ, да си
вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„В. Дирекция на желѣзниците.

Глава IX.

§ 12. За съдържание личния съставъ.

Централно управление.

За 5 м.	За 7 м.		За 5 м.	За 7 м.	Годишно едному	На всички
1	1	Директоръ	3.000	4.200	7.200	7.200
1	1	Поддиректоръ	2.500	3.500	6.000	6.000

Административно бюро (подъ воденето на поддиректора).

—	1	Секретаръ на бюрото	—	2.100	3.600	2.100
1	—	Началникъ на отдѣленото административно и юрист- консултъ за цѣлото ми- нистерство	2.150	—	5.160	2.150
1	1	Секретаръ по иностранната кореспонденция	1.300	—	3.120	1.300
1	1	Дѣловодителъ-библиотекаръ	875	1.225	2.100	2.100
1	—	Неговъ помощникъ	625	—	1.500	625
1	—	Регистраторъ-архиваръ	1.000	—	2.400	1.000
—	1	Регистраторъ-архиваръ	—	1.222	2.200	1.225
1	2	Неговъ помощникъ	750	2.100	1.800	2.850
1	1	Литографчикъ	675	945	1.620	1.620
—	1	Негови помощници	—	700	1.200	700
1	1	Хслюграфчикъ	625	875	1.500	1.500
—	1	Неговъ помощникъ	—	700	1.200	700
—	—	За писари и разсилни за цѣлото управление	15.000	21.000	—	36.000

Отдѣление движение.

1	1	Началникъ на отдѣленото	2.150	3.010	5.160	5.160
1	—	Неговъ помощникъ	2.000	—	4.800	2.000
1	1	Чиновникъ I кл.	1.875	2.625	4.500	4.500
1	1	Чиновникъ II „	1.675	2.345	4.020	4.020
6	6	Чиновници III „	9.000	12.600	3.600	21.600
4	4	„ IV „	5.100	7.140	3.060	12.240
3	5	„ V „	3.600	8.400	2.880	12.000
4	5	„ VI „	4.400	7.700	2.640	12.100
14	15	„ VII „	14.000	21.000	2.400	35.000
19	19	„ VIII „	16.625	23.275	2.100	39.900
22	23	„ IX „	16.500	24.150	1.800	40.650
19	27	„ X „	12.350	24.570	1.560	36.920
50	59	„ XI „	27.500	45.430	1.320	72.930
72	72	Ученици	23.400	30.240	720	53.640
—	50	Стипендианти	—	10.500	360	10.500
15	15	Началници влакове I разр.	11.250	15.750	1.800	27.000
17	26	„ II „	11.050	23.660	1.560	34.710
17	17	Кондуктори I разр. „	9.775	13.685	1.380	23.460
15	30	„ II „	6.750	18.900	1.080	25.065

За 5 м.	За 7 м.		За 5 м.	За 7 м.	Годишно едному	На всички
—	40	Старши спирачи-шлосери	—	22.400	960	22.400
76	—	Спирачи I разр.	26.600	—	840	26.600
—	45	„ I „	—	20.475	780	20.475
50	—	„ II „	13.750	—	660	13.750
—	80	„ II „	—	28.000	600	28.000
5	5	Маневристи I разр.	3.250	4.550	1.560	7.800
4	5	„ II „	2.200	3.850	1.320	6.050
3	5	„ III „	1.350	3.150	1.080	4.500
3	3	Магазинери I разр.	1.650	2.310	1.320	3.960
2	2	„ II „	900	1.260	1.080	2.160
3	3	„ III „	1.200	1.680	960	2.880
30	35	Стрѣлочници I разр.	10.500	17.150	840	27.650
37	—	„ II „	12.025	—	780	12.025
—	37	„ II „	—	15.540	720	15.540
57	—	„ III „	15.675	—	660	15.675
—	77	„ III „	—	26.950	600	26.950
5	5	Лампистъ-тенекеджи	2.000	2.800	960	4.800
2	2	„ чистачъ	550	770	660	1.320
2	3	Раздав. на извѣстия I разр.	800	1.680	960	2.480
5	4	„ „ II „	1.625	1.820	780	3.445
3	4	Нощни пазачи I разр.	975	1.820	780	2.795
7	8	„ II „	1.925	3.080	660	5.005
31	—	Прѣносвачи	6.975	—	540	6.975
—	43	„	—	12.040	480	12.040
1	3	Дверници	450	1.890	1.080	2.340
4	6	Надзиратели на халти	1.400	2.940	840	4.340
1	1	Ревизоръ на телеграфа	1.290	1.806	3.096	3.096
1	1	Механикъ-часовникъ и за телеграфа	1.000	1.400	2.400	2.400
—	10	Чистачи на вагони I разр.	—	4.200	720	4.200
—	9	„ II „	—	3.150	600	3.150
6	6	Надзорници на телеграфа	3.000	4.200	1.200	7.200
—	1	Метачъ на служебните стаи въ Софийската гара	—	280	480	280

Тарифно бюро.

—	1	Секретаръ на бюрото	—	2.100	3.600	2.100
—	1	Архиваръ-регистраторъ	—	1.225	2.100	1.225
—	1	Неговъ помощникъ	—	875	1.500	875

а) Контрола на приходите отъ стоки.

—	1	Главенъ контролоръ II кл.	—	2.345	4.020	2.345
3	3	Чиновници III кл.	4.500	6.300	3.600	10.800
1	1	„ IV „	1.275	1.785	3.060	3.060
3	3	„ VI „	3.300	4.620	2.640	7.920
2	2	„ VII „	2.000	2.800	2.400	4.800

б) Контрола на приходите отъ билети и багажи.

1	1	Гл. контролоръ II кл.	1.675	2.345	4.020	4.020
1	1	Чиновникъ IV „	1.275	1.785	3.060	3.060
1	1	„ V „	1.200	1.680	2.880	2.880
1	1	„ VII „	1.000	1.400	2.400	2.400
1	1	„ X „	650	1.820	1.560	2.470

в) Служба по тарифите.

1	1	Гл. чиновникъ II кл.	1.675	2.345	4.020	4.020
1	—	Чиновникъ I „	1.875	—	4.500	1.875
1	1	„ VI „	1.100	1.540	2.640	2.640
1	1	„ VII „	1.000	1.400	2.400	2.400
—	1	„ VIII „	—	1.225	2.100	1.225

г) Служба по рекламациите и реституциите.

1	1	Гл. чиновникъ III кл.	1.500	1.100	3.600	3.600
—	1	Помощ. чиновникъ VII кл.	—	1.400	2.400	1.400
—	1	Чиновн. по иностранната кореспонденция VII кл.	—	1.400	2.400	1.400

д) Статистика.

Д) Статистика.

За 5 м. За 7 м.			За 5 м.	За 7 м.	Годишно едному	На всички
1	1	Гл. чиновник IV кл. . .	1.275	1.785	3.060	3.060
2	2	Чиновници X "	1.300	1.820	1.560	3.120
—	2	" XI "	—	1.540	1.320	1.540

Отделение на материалната служба.

1	1	Началник на отделението, инженер-механик	2.150	3.010	5.160	5.160
1	—	Неговъ помощник	2.000	—	4.800	2.000
—	1	Инженер-механик II кл. . . .	—	2.450	4.200	2.450
—	1	Чиновник II кл., знаещъ нѣмски и френски езици	—	2.345	4.020	2.345
1	1	Чиновник IV кл.	1.275	1.785	3.060	3.060
—	1	" V "	—	1.680	2.880	1.680
2	3	Чиновници VI "	2.200	4.620	2.640	6.820
1	1	" VII "	1.100	1.400	2.400	2.400
—	2	" VIII "	—	2.450	2.100	2.450
5	4	" IX "	3.750	4.200	1.800	7.950
4	4	" X "	2.700	3.780	1.620	6.480
5	8	" XI "	2.750	2.310	1.320	5.060
3	3	Раздавачи на материалитъ I разредъ	1.350	1.890	1.080	3.240
2	4	Раздавачи на материалитъ II разредъ	800	2.240	960	3.040
—	—	За въгленари работници	11.012	9.000	—	20.012

Отделение на поддържането.

1	1	Началник на отделението, инженер	2.150	3.010	5.160	5.160
1	—	Неговъ помощник, инже- неръ	2.000	—	4.800	2.000
—	2	Инженери II кл.	—	5.250	4.500	5.250
1	1	" III "	1.750	2.450	4.200	4.200
—	1	Инженер-архитектъ	—	1.100	3.600	2.100
1	2	Чертешници	1.050	2.940	2.520	3.990
4	4	Кописти-чертежници	2.400	3.360	1.440	5.760
—	1	Дѣловодителъ	—	1.050	1.800	1.050
—	1	Прѣсметачъ	—	875	1.500	875

Поддържане линиитъ.

3	4	Секционни инженери II кл. . . .	5.550	10.360	4.440	15.910
5	4	" III "	8.750	9.800	4.200	18.550
—	1	Инженеръ III кл.	—	2.450	4.200	2.450
1	1	" IV "	1.675	2.345	4.020	4.020
8	—	Дѣловод.-рисовачи V кл. . . .	6.000	—	1.800	6.000
—	8	" V "	—	7.000	1.500	7.000
—	8	Писари	—	4.480	960	4.480
—	3	Тенекеджии-стъклари	—	2.100	1.200	2.100
1	1	Ревизоръ на желѣзнитъ конструкции I разр.	1.250	1.750	3.000	3.000
1	1	Ревизоръ на желѣзнитъ конструкции II разр.	1.050	1.470	2.520	2.520
12	15	Пикьори I кл.	9.300	16.275	1.860	25.575
21	14	" II "	15.750	14.700	1.800	30.450
47	49	Надзиратели на работи. чети I разр.	21.325	32.585	1.140	53.910
77	77	Надзиратели на работи. чети II разр.	34.650	48.510	1.080	83.160
280	321	Кантонери	63.000	101.115	540	164.115

Тракционно отделение.

1	1	Началник на отделението, инженеръ	2.150	3.010	5.160	5.160
1	—	Помощникъ инженеръ	2.000	—	4.800	2.000
1	1	Началникъ трaкции и ра- ботилници I кл.	2.150	3.010	5.160	5.160
2	2	Началникъ трaкции и ра- ботилници II кл.	4.000	5.600	4.800	9.600

			За 5 м.	За 7 м.	Годишно едному	На всички
3	2	Инженери III кл.	5.250	4.900	4.200	10.150
—	1	Електротехникъ III кл. . . .	—	2.100	3.600	2.100
4	4	Чиновници III кл.	6.000	8.400	3.600	14.400
3	5	" IV "	3.825	8.925	3.460	12.750
20	14	" V "	24.000	23.520	2.880	47.520
2	2	" VI "	2.200	3.000	2.640	5.280
25	24	" VII "	25.000	33.600	2.400	58.600
12	12	" VIII "	10.500	14.700	2.100	25.200
20	25	" IX "	15.000	26.250	1.800	41.250
29	47	" X "	18.850	42.770	1.560	61.620
10	26	" XI "	5.000	20.020	1.320	25.520
28	29	Огняри II разр.	13.300	19.285	1.140	32.585
22	35	" III "	8.250	18.375	900	26.625
—	4	Ношци подкладвачи I разр. . .	—	3.220	1.380	3.200
10	6	" II "	4.750	3.990	1.140	8.740
—	6	Проживачи на локомоти- внитъ	—	3.990	1.140	3.990
1	—	Водоснабдителъ I разр. . . .	650	—	1.560	650
—	10	" I "	—	8.050	1.380	8.050
9	—	Водоснабдителъ II разр. . . .	5.175	—	1.380	5.175
—	13	" II "	—	8.645	1.140	8.645
12	—	" III "	5.700	—	1.140	5.700
—	6	" III "	—	3.780	1.080	3.780
8	—	" IV "	3.600	—	1.080	3.600
—	1	" VII "	—	350	600	350
1	—	" VIII "	225	—	540	225
3	3	Ношци пазачи IV "	975	1.365	780	2.340
—	1	Стрѣлочникъ I "	—	490	840	490
1	—	" II "	350	—	840	350
1	—	Дверникъ II "	325	—	780	325
—	—	За локомотивни и вагонни чистачи	16.950	5.050	—	22.000

Счетоводство за прихода и разхода.

1	1	Счетоводителъ	1.725	2.415	4.140	4.140
1	1	Неговъ помощникъ	1.100	1.540	2.640	2.640
1	1	Чиновникъ VI кл.	1.100	1.540	2.640	2.640
1	1	" VII "	1.000	1.400	2.400	2.400
1	1	" VIII "	875	1.225	2.100	2.100
1	1	" XI "	550	770	1.320	1.320
—	1	Архиваръ-регистраторъ . . .	—	875	1.500	875

Медицинска служба.

—	—	Възнаграждение на лѣкари . .	5.583	—	—	5.583
—	6	Лѣкари районни	—	8.750	—	8.750
7	8	Фелдшери	4.550	7.000	1.500	11.550
1	—	Разсилонъ при аптеката . . .	250	—	600	250
—	3	Помощници аптекари	—	3.150	1.800	3.150

Княжеско комисарство при Източнитъ желѣзници.

1	1	Княжески комисаръ	2.150	3.010	5.160	5.160
---	---	-----------------------------	-------	-------	-------	-------

Пристанищна служба.

—	2	Портови пристави, помош- ници на портовитъ ка- питани	—	2.300	2.400	2.300
—	2	Пилоти (водачи)	—	1.400	1.200	1.400

А. Каранешевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Прѣди да пристѣпя да говоря по параграфа . . .

И. Воденчаровъ: Безъ мотивировка.

А. Каранешевъ: Това е моя работа.

И. Воденчаровъ: Нѣмаме време да се занимаваме съ глупости. (Нѣкой отъ дѣсницата: Да се пълнятъ протоколитъ.)

А. Каранешевъ: Съ краснорѣчиво мълчание може да ги пълните. Прѣди да почна да говоря по параграфа, азъ считамъ за нужно да кажа нѣколко думи по общата наша желѣзнопътна политика.

И. Воденчаровъ: Не е за твоята уста лъжица. Г-нъ прѣдседателю, отнемѣте му думата!

А. Каранешевъ: Г-нъ прѣдседателю, забѣлѣжете на г. Воденчарова да не оскърбява. Кажете му да си събира устата.

Д. Колевъ: Оставѣте го да си изкаже мнѣнието.

И. Воденчаровъ: Какво мнѣние има той? Серсеско мнѣние!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Моля, пазѣте тишина. Искате да работимъ, а вие съ това причинявате губене на врѣме.

И. Воденчаровъ: Ама има намѣрение да прави обструкция.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Говорѣте, г-нъ ораторе!

А. Каранешевъ: Г-да народни прѣдставители! Казахъ, че ще кажа нѣколко думи само прѣди да почна по параграфа и, ако г. Воденчаровъ не бѣше вдигналъ толкова шумутиѣ, азъ щѣхъ да свѣрша досега. По-добрѣ г. Воденчаровъ да си научи партията и тогава да ми прави забѣлѣжки. (И. Воденчаровъ: Какво да науча?) Азъ искамъ да направя едно сравнение между приходитѣ отъ нашитѣ желѣзници и сръбскитѣ. (И. Воденчаровъ: Това не е твоя работа. То е работа за специалисти хора.) Моя е, а не ваща, защото вие не се интересувате отъ това, а само да вдигате рѣка. (Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Ако го бѣха направили управителъ, нѣмаше да се занимава съ тия работи.)

Г-да народни прѣдставители! Отъ 1895 г. до 1899 г. включително ще говоря за нашитѣ желѣзници, какво е изхарчено за тѣхъ, послѣ какви приходи сж дали и ще се помѣча да изтъкна, доколкото азъ разбирамъ, нѣкои отъ причинитѣ за малкитѣ приходи. Въ 1895 г. ние сме имали 551½ км. желѣзници, за тѣхъ похарчено — вложенъ капиталъ — 92.368.522 л. Въ 1899 г. ние сме имали 1.046.913 км. желѣзнопътна мрѣжа — похарчено — вложенъ капиталъ — 140.122.492 л. Приходитѣ за 1895 г. сж били 853.347 л. = 0.90%, а за 1899 г. 598.518 л. = 43%, значи, сръдно процентовото отношение на чистия приходъ къмъ вложения капиталъ е 53% л. Въ Сърбия — искамъ да направя едно сравнение, за да ви изтъкна, доколкото азъ разбирамъ, дѣ се криятъ тия грѣшки, доколкото съмъ изучилъ този въпросъ, защото, мисля, на единъ народенъ прѣдставителъ, макаръ да не е специалистъ, негова длъжностъ е да се интересува и да каже какъ е схваналъ той работата, — въ Сърбия въ 1895 г. е имало направени 532.3 км. желѣзници, за които

е похарчено 99.183.243 л.; въ 1899 г. 540.8 км., за които е похарчено 120.762.379 л. Приходитѣ: за 1895 г. приходъ 1.843.964 л., а за 1899 г. 2.361.578 л. Процентното отношение на чистия приходъ е билъ: въ 1895 г. 1.85%, въ 1899 г. 1.96% или сръдно 1.90% л.

А. Урумовъ: Цѣлата брошура прочетѣте на г. Алтѣпармакова!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Оставѣте оратора да говори, г-нъ Урумовъ.

А. Урумовъ: Какъвъ ораторъ!

А. Каранешевъ: Г-да народни прѣдставители! Когато се строятъ въ една страна желѣзници, безспорно е, че въ първо врѣме тѣ не могатъ да дадатъ голѣми доходи, даже не могатъ да покриятъ често пѣти и лихвитѣ на своитѣ разноски; но отъ друга страна тѣ помагатъ на търговията, така че, като се смѣта тѣхното улеснение, ние можемъ да смѣтаме, че тѣ, заедно съ туй, което даватъ, удовлетворяватъ или покриватъ поне лихвитѣ на паритѣ, съ които сж построени. Азъ искамъ да изтъкна не че нашитѣ желѣзници не сж давали приходи — тѣ сж давали чисти приходи, — но че е имало голѣми грѣшки, които сж се правили отъ управлението на желѣзницитѣ, и по този начинъ се е губило по една сума, което е ставало отъ неразумното употребление на товарнитѣ влакове, като не е товарено изискуемото се число тонове товаръ, а е товарено често пѣти по-малко, отъ една страна, а отъ друга страна, отъ неразумното разкарване на празни вагони и, трето, отъ излишно циркулиране на изолирани машини. Прѣсмѣтнато, всѣкой единъ влаковъ километъръ, въ единъ периодъ отъ 5 години, при участието на четиритѣ разходни пера: 1) централно управление 0.22 л., 2) движението и търговската частъ 0.85 л., 3) надзорѣтъ и поддържането 1.85 л., 4) тракцията и работилницитѣ 1.26, е струвалъ на държавата 4.19 л. . . . (А. Урумовъ: Недѣй чети.) То е моя работа. Сръдно влаковетѣ по нашитѣ желѣзници сж носили по 168 тона брутенъ товаръ; излиза, че всѣкой единъ влаковъ тонъ-километъръ коштува 2½ ст. — толкозъ се харчи. Движението на товарнитѣ влакове виждаме, че отъ 1895 г. до 1899 г. е ставало по-голѣмо, а тоноветѣ на товара се намалили до 148 на влакъ. Това се отдава на незаинтересоваността на тия, които управляватъ желѣзницитѣ, началницитѣ на движението; тѣ сж оставали да се движатъ влаковетѣ съ по-малко товаръ. Значи, вмѣсто да товари по-малко влакове съ нормаленъ товаръ, тѣ сж пуцали повече влакове съ по-малко товаръ. (Нѣ кой отъ лѣвѣи центръ: Суша и наводнение имаше нѣколко години — какво ще товарятъ?) Отъ изолираното пѣтуване на машинитѣ безъ вагони, които сж се движили прѣзъ 1895 до 1900 г., сж пропѣтували 103.922 км., а само прѣзъ 1900 г. 39.435 км., отъ които оползотворени сж били 9.000 км., за проба 10.000 —

оставатъ излишни 20.000 км. Смѣтнато сръдно, отъ изолирано пътуване на машинитѣ има 76.600 л. загуба годишно. Така щото, общата загуба, която произлиза отъ това неразумно управление на нашитѣ желѣзници, по третѣ пера, които споменахъ, възлиза годишно на 475.434 л. Като казахъ тѣзи нѣколко забѣлѣжки, за които толкозъ голѣма гюрултия стана, азъ желая да обърна вниманието на г. министра върху това обстоятелство, толкозъ повече че г. Министъръ-Прѣседателътъ каза онзи день, че той ималъ желѣзна воля — ималъ желѣзна воля да вникне въ тия работи, да ги изучи и да постави най-послѣ това министерство на оная висота, на която подобава то да седи. Би трѣбвало, казвамъ, г. министърътъ да се интересува съ тѣзи чиновници, които тѣй неразумно сѣ карали нашитѣ влакове да се движатъ, само да се харчи за тѣхъ, безъ да бждатъ оползотворени. Азъ ще си послужа да ви процитирамъ отъ тази брошура, като мисля, че когато искаме да изучимъ единъ въпросъ, който засѣга общественъ интересъ, можемъ да се ползуваме отъ брошури и не трѣбва да усмиваме, да осмждаме хората, които ги издаватъ, а трѣбва да имъ ржкоплѣскаме. (Министъръ Н. Константиновъ: Ама трѣбва да разберемъ, г-нѣ Каранешевъ, какво се пише въ тѣзи брошури!) Ние сме разбрали. Азъ ще прочета само това, дѣто казва, че неразумно сѣ карани влаковете. Ще спомена случаитѣ за станциитѣ Владай и Мездра, дѣто изтъква писачътъ единъ фактъ, като споменува и датата. Той казва: искатъ се вагони за станцията Владай и, вмѣсто да се дадатъ отъ по-близката станция Перникъ, даватъ се отъ по-далечната, Червенъ-брѣгъ. Сѣщо за Мездра — вмѣсто да ѝ се дадатъ вагони отъ по-близката станция Червенъ-брѣгъ, даватъ се отъ по-далечната, Перникъ. (А. Груевъ: Защото е нѣмало.) Да, защото е нѣмало! Много хубаво забѣлѣзвамъ! Ще кажа защо е нѣмало. Казвамъ азъ, за да има винаги, когато се поискатъ вагони, да не се правятъ тѣзи разходи, които ставатъ за всѣко движение на влака, би трѣбвало по всичкитѣ наши по-голѣми станции да имаме вагони, а не да ги струпваме на едно мѣсто. (А. Груевъ: Имаме много при артилерийскитѣ казарми! Тамъ тѣ стоятъ.)

Другъ единъ случай ще помена сега за кюмюра, който трѣбва за станцията въ Перникъ. Тукъ поне нѣма да оспорите, че вагони нѣмало или имало. Кюмюрътъ се доставлява отъ Перникъ — пакъ пише този приятелъ; кюмюрътъ се доставя съ товарни вагони въ София отъ Перникъ и се връща оттукъ обратно тамъ, когато оттамъ като се натовари може да се остави за Перникъската станция колкото е нужно, но не да се докарватъ вагонитѣ тукъ и послѣ да се връщатъ назадъ. Сѣщото става и съ дървата за горене, които се доставляватъ отъ Ихтиманъ. (Министъръ Н. Константиновъ: „Ставало“ кажете, а не „става“. И напрѣдъ Ви забѣлѣжихъ: да разберемъ това, което се пише!) Да, да. Казвамъ, всички тѣзи дърва идатъ въ София

и послѣ за тия мѣста се връщатъ. Безспорно, че това вървене на влаковете прави разноси. Ето защо азъ казвамъ това, като мисля, че г. министърътъ ще го вземе подъ внимание и ще има желѣзната воля да изхвърли тия чиновници, които сѣ си играели тѣй много съ тия работи.

Азъ съжалявамъ, че нѣмамъ сега на рѣка онѣзи официални документи, за да видите какви кражби сѣ ставали тамъ въ самото министерство, именно отъ тия господа, които, като отива новъ министъръ, ще успѣятъ да го вкаратъ въ своитѣ примки и да го насочатъ противъ другия лагеръ инженери. Недобросъвестнитѣ чиновници винаги сѣ вземали министра на своя страна, и като го оплетатъ, насочватъ го противъ добритѣ чиновници. Вчера г. министърътъ каза, че като е съставилъ своя бюджетъ, съвѣтвалъ се е съ всички началници. Да ме извини г. министърътъ, но което казва не е истина. Азъ знамъ, че той не е съ всички началници се е съвѣтвалъ. Има хора, съ които не е искалъ да се съвѣтва, именно затова, защото единиятъ лагеръ отъ инженеритѣ сѣ взели министра на своя страна и той мрази другия лагеръ; а бюджетътъ е писанъ отъ извѣстния инженеръ Сарафовъ и нѣкои други, заедно съ г. министра. (Министъръ Н. Константиновъ: На лѣжи нѣма нужда да се отговаря!)

Сега, г-да народни прѣдставители, ще мина на самия параграфъ. Говоримъ винаги оттукъ за економии, говоримъ за щатове и, когато онзи день се повдигна този въпросъ, г. Министъръ-Прѣседателътъ каза, че това е трудно, че и ние имаме желание да направимъ това, но вие подѣйте върва, че ако ние ви прѣдставимъ щатове, ще станатъ чиновницитѣ по-малко; напротивъ, ще има нужда отъ увеличение. Сѣщото това се потвърди и отъ г. Каравелова. (П. Каравеловъ: Такова нѣщо не съмъ говорилъ! Азъ съмъ говорилъ за жалването, а не за числото на служащитѣ. Трѣбва да разбирате, когато слушате!) Както и да е, увеличение поддържахте. (Смѣхъ. — П. Каравеловъ: Не, както и да е!) Казвамъ, всички мислятъ, че ще стане едно увеличение. Даже ако стане увеличение, това не значи още нищо — ние искаме да туримъ нашата държавна машина да върви правилно, защото, ако нѣмаме достатъчно чиновници, не върви правилно. Но г. Сакъзовъ обърна внимание именно на този въпросъ, като каза: вие на чиновницитѣ ли ще правите щатове или на службитѣ? Ако искаме да направимъ щатове на чиновницитѣ, ако искате да оставите вашитѣ приятели, които сѣ сега чиновници, безспорно, че ще увеличите чиновницитѣ; но ако вие искате да направимъ щатове на службитѣ, да намѣримъ тѣзи служби, които сѣ необходими, и да се турятъ тамъ добри хора, нашата държавна машина ще върви добръ и тогава, смѣтамъ азъ, ще може да стане едно намаление. (М. Георгиевъ: Защо го повтаряшъ; единъ пътъ е казано!) Това казахъ само заради туй, за да изтъкна тукъ именно нѣколко излишни служби, които

сж се вмъкнали пакъ. Онзи денъ когато говорихъ, азъ поддържахъ заедно съ г. министра, да се увеличи заплатата на юристконсулта при министерството, и дѣйствително се прие това увеличение. Но като увеличаваме заплатитѣ на нашитѣ чиновници, ние казваме, че искаме отъ тѣхъ работа. Азъ виждамъ, че много работи, съ които той — юристконсултътъ — е билъ натоваренъ по-рано, именно съ ръководене административното бюро, сега сж отнети отъ неговитѣ ръцѣ и му остава, значи, помалко работа, а му дадохме повече заплата. И това се прави, безспорно, за да се оправдае длъжността на поддиректора, защото, ако бѣше оставено това бюро подъ ръководството пакъ на юристконсулта, тогава нѣмаше да има съ какво да се оправдае тази длъжностъ на поддиректора, понеже тукъ е казано, че административното бюро е подъ ръководството на поддиректора. Значи, прѣмѣсти се юристконсултътъ оттукъ и се тури въ централното управление и по този начинъ не се направи съкращение на службитѣ, а се помогна да остане поддиректорътъ, когото не познавамъ, но който може да е приятелъ нѣкому и затова ще остане на мѣстото си. Така че, поддиректорската длъжностъ азъ я намирамъ за излишна. И даже самиятъ директоръ Николовъ, който е единъ сериозенъ работникъ, самъ той е казвалъ, че работа нѣма за него; той самъ не е искалъ да има поддиректоръ. Азъ не го познавамъ лично, но всички, които го познаватъ, ще могатъ да кажатъ сѣщо, защото той е единъ добъръ работникъ, той е управлявалъ това министерство по-рано.

Сега ще мина на отдѣлението за материалната служба. По моето разбиране това отдѣление на материалната служба при министерството е съвършено излишно. И ще стане съвършено излишно, ако при третѣ тракции г. министърътъ назначи за магазинери инженери, за да изпълняватъ всичкитѣ работи, защото въ магазинитѣ се извършва всичко. Ако вие назначите тамъ трима добри чиновници, цѣлото това отдѣление на материалната служба става съвършено излишно. Така че, азъ съмъ и за неговото закриване, за което и съмъ направилъ предложение.

Послѣ, въ отдѣлението за поддържането на линиитѣ сж вмъкнати двѣ нови длъжности — дѣловодителъ и прѣсмѣтачъ. Прѣсмѣтачътъ, азъ мисля, нѣма никаква работа, защото материалитѣ се взематъ отъ магазинитѣ и, доколкото се интересувахъ да изуча, всичкитѣ смѣтки се извършватъ въ самитѣ магазини. Така че, длъжноститѣ прѣсмѣтачъ и дѣловодителъ сж излишни, и азъ не зная какво ще вършатъ тѣ въ министерството, когато всичкитѣ материали се взематъ отъ магазинитѣ и тамъ се правятъ смѣткитѣ. Така че, по моето разбиране тия длъжности сж излишни.

Ще се спра малко върху работилницитѣ. Вчера г. Кирковъ стана и говори само за работилницитѣ, че сж били негодни за работницитѣ. Това, разбира се, и азъ ще подкрѣпя, макаръ да нѣмамъ толкова

аргументи да ви убѣдя, както г. Кирковъ, но въ всѣки случай азъ трѣбва да заявя, че не е май добръ за работницитѣ, когато ги пѣхваме въ едни дупки да работятъ. Но искамъ да обърна вниманието ви на друго обстоятелство. Въ тия работилници, може би г. Кирковъ да знае по-хубаво, защото той повече се срѣща съ работницитѣ, и работницитѣ сами казватъ, че нищо не работятъ, защото дѣломайсторитѣ, които сж назначени, сж съвършено неопитни: давали сж работата по такъвъ начинъ, щото работницитѣ не знаяли какво да правятъ. Това го казватъ самитѣ работници. Не имъ казватъ дѣломайсторитѣ какво да работятъ. Азъ имамъ тукъ единъ редъ отъ номера. (Министъръ Н. Константиновъ: Такива работници, които не знаятъ какво да работятъ, не сж за тамъ!) Дѣломайсторитѣ не знаятъ какво да работятъ; тѣ не имъ даватъ работа. И азъ имамъ цѣлъ редъ отъ номера, кждѣто сж давани работи отъ 1900 г. и тия работи още не сж изпълнени. Така че, азъ искамъ да обърна и тукъ вниманието на г. министра и да го помоля да се интересува и за работилницитѣ. Като се дава работа на единъ работникъ, която той може да я изпълни въ 5—6 часа, той е длъженъ да я изработи въ това врѣме, както това става въ военния арсеналъ, а тукъ просто му се дава работа и, кога ще я изпълни, това не се иска. Това зависи, разбира се, отъ контрола, зависи отъ дѣломайсторитѣ. Ако тѣ, дѣломайсторитѣ, разбираха отъ работата, ако тѣ знаеха, поржчанитѣ нѣща за нѣкоя станция въ колко врѣме ще се направятъ, тѣ ще дадатъ материала на работницитѣ и ще кажатъ, че за 5—6 часа тая работа може да се направи. Така че, г. министърътъ ще направи добръ, ако се интересува, а особено като бившъ воененъ той знае какъ се правятъ извѣстни работи въ военния арсеналъ: като се поржчатъ, знае се че прѣдметитѣ могатъ да бждатъ изработени за 1—2 часа и се изработватъ.

Това сж моитѣ бѣлѣжки, които имамъ да направя по § 12.

Д. Христовъ: Нѣколко бѣлѣжки ще ми позволите, г-да народни прѣдставители!

Въ нашата желѣзнопѣтна политика остава да рѣшимъ още 2—3 въпроса, които, по моето мнѣние, сж важни; то е: да се довърши желѣзнопѣтната мрѣжа съ инкорпорирането, ако мога така да кажа, съ 2—3 още линии, които оставатъ да строимъ, едната отъ които ще има за задача да обезпечи трафика на гр. Бургазъ, слѣдъ като се направиха толкова разноси; другата, която ще имаме за задача въ бждѣще да строимъ и която ще трѣбва да съедини София—Кюстендилъ—Граница, и, най-подиръ, третата Мездра—Видинъ. Слѣдъ като бждатъ извършени тѣзи постройки, мисля, че нашата желѣзнопѣтна мрѣжа ще влѣзе въ своето пълно развитие. Но доколко направата на тия желѣзници зависи отъ бюджетнитѣ срѣдства на държавата и доколко, като се ползуваме отъ опыта на миналото,

ще искаме да бъдем внимателни въ бъдеще, за да не излизаме съ нашите ангажменти по-далеч от ония средства, с които хазната ще разполага, има за това други крупни въпроси, по моето мнение, които, без да ангажираме хазната, заслужават да бъдат обсъждани, заслужават да бъдат изучавани и доколко, доколкото е възможно от условията за тяхното развитие. Един от тия въпроси, които аз исках да повдигна и само с няколко общи думи ще направя обръщение, за да привлъка вниманието на г. Министра на Общественият Сград, който е по моето убеждение компетентен, трудът и практическите познания на когото са неоспорими и когото ще подкрепим за да му дадем съдействие, е въпросът относително Варненското пристанище, дунавската търговия и гр. Браила, които играят важна роля въ нашата търговия.

Г-да народни представители! Деветте дунавски пристанища, които имаме, имат за експортен пункт гр. Браила, въпреки че нашата държава похарчи много големи суми за направата на централната линия; тя се хвърлиха и хвърлят се още за довършването на Варненския порт. Много са причините, по които нашето земледелие има интерес, има нужда за създаването на по-голямо търговско тържище, за един по-голям търговски център, който да може да свързва, от една страна, нашето производително земледелческо население с големите търговски центрове на Западна-Европа, а, от друга страна, да можем да въведем една по-голяма организация въ нашата житна търговия, която няма да бъде възможна докато не съществува по-голям център. Такъв център е гр. Браила. Няма да се впускам да изследвам неговото минало и условията, които са го накарали да играе първа роля между онези европейски страни, които изнасят храни въ Западна-Европа, с изключение на Русия, тъй като въ подробности тя е твърд голям и аз бих отишъл твърд далеч. Но, когато става ръч за Варненското пристанище, ние сме длъжни да обърнем внимание върху следното. Освѣн паритѣ, които сме похарчили за направата на централната линия, въ която са вложени големи капитали, освѣн паритѣ за направата на паралелната линия, освѣн паритѣ за Варненското пристанище, дѣто големи суми са ангажирани, но ние на времето похарчихме една излишна сума за откупуването на Русе-Варненската линия, която ще играе роля само тогава и само тогава ще можем да се избавим от тия големи дефицити, които въ днешно време тя има, с които се сключва бюджетът ѝ, когато на Варненското пристанище се усили по-голям трафикъ. Въ туй отношение вниманието на г. министра, заедно с неговите чиновници, с които работи, заслужава да бъде обърнато към Варненското пристанище, за да бъде изучен гр. Варна. Гр. Варна няма да играе онази роля на търговски български център; гр. Варна няма да играе онази роля на житна пияца, която играе въ днешно време гр. Браила, дѣто е кон-

центрирана голѣма част от ромѣнската, а тъй също и от българската житна търговия, търговията на двата крайдунавски брѣга, където ежегодно се изнасят срѣдно за повече от 100.000.000 л. жита; гр. Варна няма да играе тази роля главно по следующите причини. Защото Русе-Варненската линия, която на времето се прѣкупи, не ще съмѣни, за да я вземемъ въ наши рѣчи, но ако щете безсѣзнателно, несвоевременно и без да държимъ смѣтка, ние не ѝ отдавахме това голѣмо значение, тази голѣма роля, която имаше да играе въ бъдеще. Русе-Варненската линия може да бъде една от онези желѣзнопътни артерии, които да могат да привлъчат значителна част от търговията по Дунава към Варненското пристанище. Въ туй отношение аз бих казалъ, че нашата тарифна политика би заслужавала да бъде изучена повече и да бъде направлявана особено към тази цѣль: Варненското пристанище да стане един житен търговски център, за да може по този начин да се създаде една по-тѣсна връзка между българското земледѣлческо производство и между западно-европейските търговски центрове. Въ туй отношение нашата тарифна политика, следвана от дълго време — аз няма да обвинявамъ никого, защото въ случаи, когато ние имаме да рѣшаваме важни економически и политически въпроси, по-малко важи да се обвинява, а повече важи да извличаме уроци от опитността, — заради туй ще кажа, че Русе-Варненската линия, която винаги свършва своя бюджетъ с дефицити, пакъ дава най-добър примѣръ за една перационална тарифна политика. Защото докогато Русе-Варненската линия е повикана да играе голѣма роля за развитието на голѣмъ трафикъ, докогато е повикана да разшири нашата търговия, Варненското пристанище не само не може да конкурира дунавския трафикъ и да прѣхвърли значителна част от тѣзи стоки по Дунава за морето, но тъй също не може да конкурира на такива прѣвозни средства, каквито прѣдставляват биволските и волските кола. Азъ бих искалъ да се изучи въпросът за причините, които са поставили тази желѣзница въ туй плачевно положение, що се касае, разбира се, до финансовата страна на въпроса. И справедливи са, може би, онези възражения, които се правят по този въпрос, дѣто специалисти казватъ, че всѣко понижение на тарифитѣ на тази линия, на Русе-Варненската — не се впускамъ въ подробности, говоря изобщо, — ще бъде въ ущърбъ на съкровището и, следователно, всѣко понижение няма да бъде нищо друго, освѣн едно съотвѣтствено увеличаване данъта на българските земледѣлци, с други думи, недостигът от тарифитѣ ще бъде изплащанъ съ данѣнитѣ от българското население. Г-да народни представители! Менѣ ми се струва, че една подобна анкета, че едно подобно изучаване на тарифното дѣло, което изучаване е необходимо и което, струва ми се, трѣбва да се изиска от онези, които много говорятъ за интереситѣ на земледѣлцитѣ, ще

покаже съвсѣмъ друго нѣщо. Истина е, че тарифитѣ, които се прилагатъ сега по Русе-Варненската линия, сж дошли до онзи минимумъ, отъ който не може да се отиде по-нататъкъ, тъй като иначе разносикитѣ по тази желѣзница ще бѣдатъ отплащани не отъ търговскитѣ операции, не отъ движението, но отъ бюджета на държавата. Вѣрно е тъй положение. Вѣрно е обаче, при условие, че количеството на хранитѣ и стокитѣ, които се прѣнасятъ по тази желѣзница, че количеството на движението ще си остане едно и сѣщо. Азъ, обаче, оспорвамъ това. Азъ мисля, че при една хубаво обмислена, разумна, рационална тарифна политика, за каквато ще апелирамъ къмъ г. министра, да изучи въпроса, защото отъ 7—8 години не е изучаванъ този въпросъ и сега трѣбва да се изучи, — казвамъ, съ привлечането на повече храни по тази желѣзница и на повече трафикъ на стокитѣ, които се прѣнасятъ по нея, ще бѣде възможно, слѣдователно, да стане и намаляване на самата тарифа, тъй като при два пѣти по-голъмо количество стоки ще бѣде два пѣти повече увеличенъ бруто приходътъ и, ерго, държавата ще има възможностъ да направи съответствующитѣ намаления. Ето защо, казвамъ, г-да народни прѣдставители, въпросътъ е твърдѣ важенъ и азъ поддържамъ да стане едно намаление на тарифитѣ, слѣдъ като бѣде изученъ този въпросъ. И азъ не преюдицирамъ, тъй да се каже въпроса, и не искамъ, щото министерството да пристѣпи веднага къмъ прилагане на това, а трѣбва да се изучи въпросътъ. Защото, казвамъ, съ подобно едно намаляване, ще се има възможностъ да се привлече частъ отъ трафика на Русе по Дунава къмъ Варна. (П. Каравеловъ: Вѣрвате ли това?) Но азъ не си правя илюзия, че съ подобно едно намаляване на тарифитѣ — нѣма да се увеличи държавното съкровище, — не си правя илюзия, че въпросътъ ще бѣде разрѣшенъ, тъй като въпросътъ е твърдѣ компликиранъ и необходимо е, изисква се да се направятъ цѣлъ редъ други мѣроприятия. Между тия мѣроприятия азъ обръщамъ вниманието на г. Министра на Обществениѣ Сгради и върху два важни въпроса, по моето мнѣние. Първиятъ въпросъ е привлечане на иностранны капиталисти. Такива на врѣмето се показваха и може да се покажатъ пакъ за въ бѣдѣще, стига да има добра воля за да може въ гр. Варна, слѣдъ като сме близо до свършването постройката на Варненското пристанище, да се уреди едно търговско кредитно учрѣждение. Истина е, г-да прѣдставители, и азъ това нѣма да успорвамъ, че водниятъ пѣтъ на Дунава е много по-евтинъ, отколкото оня на нашитѣ желѣзници, но и въ това отношение опитътъ и практиката на другитѣ държави идатъ да ни дадатъ поучителни уроци. За да може да обезпечи трафика на гр. Браила и за да може да се поддържа неговото международно положение като центъръ — тъй като, както ви казахъ, слѣдъ рускитѣ портове, той е единъ отъ първитѣ портове въ Европа, който се отличава съ своята сгодностъ за експортиране на

храни, — ромѣнското правителство е намалило до 70% тарифитѣ, които свързватъ Браила съ вътрѣшността, и въ това отношение е направило грамадна заслуга на този градъ, когато всички други тарифи, които свързватъ другитѣ дунавски градове, като напр. Гюргево и Букурещъ, тази тарифа, изключително за Браила, не е приложена и тарифитѣ сж по-сѣжли тамъ, за да може да се поддържа този житенъ центъръ, който има важно значение за самото земледѣлческо население, отъ една страна, и отъ друга страна, за организирането на търговията и да може да се обближи въ търговско отношение Ромѣния съ Европа. Та искамъ да кажа, че като не отказвамъ важността, поради евтиния прѣвозъ, който прѣдставлява Дунава, азъ мисля, че съ едно изучване добро, ние ще можемъ въ тази посока да направимъ доста нѣщо, тъй като, увеличимъ ли трафика на нашитѣ желѣзници, съ това ще създадемъ по-голъмо движение и върху тази база, при създаването възможностъ въ бѣдѣще да намалимъ тарифитѣ, съ това ще осигуримъ благоденствието и разцвѣта на нашитѣ градове, за които харчимъ толкова много пари.

Г-да прѣдставители! Важенъ е въпросътъ, който азъ повдигамъ. Менѣ ми се струва, че такъвъ градъ, какъвто е Варна — за да не говоря за Бургазъ, докато не свършимъ тъй наречената и многошумна паралелна линия, която ще бѣде артерията за неговото бѣдѣще, — казвамъ, гр. Варна, слѣдъ като се похарчиха тия суми, като се обмисли тарифниятъ въпросъ, слѣдъ като се обмисли транзакцията по Русе — Варненската линия, слѣдъ като се направятъ тия докове и учрѣди търговската банка, за която говорихъ, менѣ ми се струва, ще бѣде едно отъ най-важнитѣ условия, като се направи и централната линия, за развитието на този градъ и за игранието му една важна роля въ нашата търговия и земледѣлие. Азъ съмъ съгласенъ, че държавата е лошъ стопанинъ, и нѣма да свѣтвамъ сама тя да прави докове, но външнитѣ търговци, които въ това отношение сж направили голѣми услуги на Ромѣния, биха могли да направятъ услуга и на насъ. Защото съ депозиране суми, съ създаване на варантния кредитъ, съ избавяне търговцитѣ отъ всевъзможни загуби и случайни разноси, ние ще можемъ да го усилимъ по този начинъ. Азъ съмъ партизанинъ освѣнъ това и за създаването на една търговска банка, разбира се, пакъ при условието, ако бѣдатъ привлѣчени иностранны капиталисти. Една търговска банка въ Варна може да играе голѣма роль по тая причина, защото съ развитието на варантния кредитъ и особено срѣщу хранитѣ, ще може да се развие търговскиятъ кредитъ въ висша степенъ. У насъ, наистина, има търговска банка, има клонове отъ Българската Народна Банка, има и земледѣлчески каси, основа се въ Русе търговска банка прѣди 4—5 години, но нашата Народна Банка слѣдъ като принесе толкова услуги на държавата, тя е повече държавна, отколкото въ истин-

ския смисъл на думата търговска, която да може да помага на търговците при тая организация. Второ, земеделските каси, при дневната им уредба и организация, малка роля биха могли да играят въ това отношение, тогава когато една иностранна търговска банка, при добра организация и добра опитност, би могла да бъде от голяма важност. Азъ не искамъ да се простирамъ и ще свърша скоро, но ще приведа единъ примѣръ на ония малцина отъ васъ, които сж се занимавали сериозно съ изучаването на тѣзи важни практически въпроси, които въ нашитѣ разисквания сж отивали на заденъ планъ, за да взематъ редъ други въпроси, които иматъ повече ефимерно значение. Ще приведа слѣдующия примѣръ само, че отъ продажбата на свои чекове — изучавани нѣкои азъ направихъ и за които, ако е рѣкътъ Господъ, ако бъдемъ живи, ще говоримъ по тарифния въпросъ — само продажбата на чекове, която правятъ нашитѣ търговци въ Варна и Дунава, имъ е струвала твърдѣ скъпо, тѣй като нашата Държавна Банка не прави никакви арбитражни операции, а прави по-долу или по-горѣ камбио въ твърдѣ ограничени случаи.

Ето защо, азъ мисля, за бъдещето на гр. Варна, за това пристанище, за което сме похарчили толкова пари, за централната линия, която имаше за цѣль да ни свърже съ Европа и да внесе единъ елементъ за нашата търговска организация, необходимо е едно сериозно изучаване на тарифния въпросъ, отъ една страна, по воднитѣ дунавски съобщения, ромѣнски и наши, за да се знаятъ онѣзи подобрения, които трѣбва да се направятъ. Второ, трѣбва непрѣмѣнно правителството, и особено г. Министерътъ на Обществения Сградъ, комуто не отказвамъ добрата воля и който въ това отношение може да бъде полезенъ много повече, отколкото други лица, които иматъ външенъ изгледъ на твърдѣ добри познавачи, да се занимае сериозно съ въпроса относително тия докове и търговската банка и съ важния въпросъ, щото Русе да се направи единъ передаточенъ пунктъ между Варна и всички дунавски пристанища, за да може по този начинъ да се достигне окончателно цѣльта съ едно сериозно, здраво и организирано движение,

П. Каравеловъ: Азъ ще кажа нѣколко думи за рѣчта на г. Христова. Тя ми се показва съвсѣмъ неубѣдителна. Прѣди всичко, въпросътъ за мрѣжата на желѣзницитѣ. Мрѣжата, казва, трѣбвало да се разшири. Съгласенъ съмъ: една да върви на Видинъ, друга на Кюстендилъ. (Д. Христовъ: И на Бургазъ.) И на Бургазъ. Защо? (Д. Христовъ: Нѣмаме желѣзници за тамъ.) Имаме за тамъ желѣзница. На Кюстендилъ нѣмаме, но да не вѣрвате, че тая линия ще има голямо търговско значение. Азъ слѣдя отъ 22 години насамъ за нашата търговия съ Македония; тамъ тя не надминава 400.000 л. по износъ. (Д. Христовъ: То е вѣрно. Но по други причини го казахъ.) Конфи-

гурацията на Македония е такава, че тя си има пристанище Солунъ. И ние си имаме въ България пристанище, отдѣ да докарваме и изкарваме стоки. Дѣто мечтаятъ нѣкои, че Солунъ може да стане портъ и за Княжеството, то не е вѣрно. Заради това не разчитайте, че тая линия ще да има голямо търговско значение. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Стратегическо.) Ще говоримъ за стратегията по-послѣ. Въ чисто търговско отношение тя нѣма значение. (Д. Христовъ: Мотивитѣ си не ги казахъ азъ.) Значение казахъ, че нѣма и не расте. Мотивитѣ сж тия: конфигурацията на Македония е като на Княжеството; отдѣлена е свършено, произвежда това, което произвеждаме и ние. Ние нѣма да си караме краставицитѣ едни на други. Само червенъ пиперъ донасятъ отъ Воденъ, па и въ него турятъ керемиди. Какво се изнася отъ насъ въ Македония? Македония си е отдѣлна земя въ търговско отношение. Ще ви посоча единъ забѣлжителенъ примѣръ. Тракия раздѣлена на двѣ части — една подъ насъ, друга въ Турско, — пакъ се води голяма търговия между двѣтѣ части, въпрѣки дѣлежа, защото земата е една. Митница Кайбиляръ води по-голяма търговия, отколкото Кочариновската и Кюстендилската митници, защото е обединена земята; а пъкъ Македония е за себе си и ние за себе си въ търговско отношение, и ако речемъ да правимъ желѣзница — и трѣбва да я направимъ — ще говоримъ, че има друго, социално-политическо и, ако искате, стратегическо значение. Азъ съмъ отъ ония хора, които съмъ дѣйствувалъ, когато България имаше повече пари, да се направи тая желѣзница, но да не чакате голямъ трафикъ отъ нея. Сега, за Видинската желѣзница, тя тоже трѣбва да се направи. И нѣма съмнѣние, че за вноската търговия тя ще има значение. Значителна частъ отъ стокитѣ нѣма да дохождатъ отъ Сомовитъ и Царибродъ, а ще дохождатъ прѣзъ Видинъ. Това за вноса. Колкото за износната търговия, азъ още отсега ви прѣдсказвамъ, че тая линия ще бъде много слаба. Храната лесно не отива по желѣзници къмъ Дунава. Щомъ се качи по желѣзница, тя ще върви на друго мѣсто. Така щото, въ търговско отношение, въ смисълъ на износъ, който най-много ни интересува, тая линия не ще има голямо значение. Но искрено желая да направимъ линията. Но заемъ да сключваме, за да правимъ скоро линии, съмъ положително противъ това. България въ продължение на 5, 6, 7 години не трѣбва да прави заеми за желѣзници, защото доходността е много съмнителна, а лихвитѣ на заетитѣ капитали сж реални и сѣ ще легнатъ на общия бюджетъ.

По-нататѣкъ, дѣто се явяваше въпросъ за Русенската линия — кога е купувана, всички правителства сж я купували; най-подиръ азъ я купихъ и други я докупиха, но никой не мислѣше, че тя ще дава голямъ доходъ. Купихме я, защото намѣрихме по-добра смѣтка, отколкото да плащаме тежки лихви, съгласно съ Берлинския трактатъ. Ама да вѣрвате,

че отъ Русе ще направите пристанище за всички други крайдунавски градове, е свършено фалшива мисълъ. Храна дойде ли въ Русе, нѣма да отива вече по българска желѣзница, а ще си върви по Дунава. Азъ съмъ убѣденъ, че храни чакъ отъ Червентъ-брѣгъ, при разумни тарифи, могатъ да трѣгнатъ къдѣ Варна, но това намаление не трѣбва да върви въ ущърбъ доходността на желѣзницата. (Д. Христовъ: Недѣйте забравя за вноса въ Варна и Русе!) Вие не се грижете за вноса; ако можете да му погрѣчите съ разни тарифи да не влиза толкова лесно, ще направите много хубаво. Ние трѣбва да се интересуваме съ износа. Вие отъ износа нѣма да отбиете нито единъ фунтъ оттамъ: храна дойде ли на Дунава, не може да се върне. Та Русе зарѣжете го. Дали можемъ да направимъ да излизатъ храни по Русенската линия — това доущамъ; можемъ да направимъ отъ Разградъ, напр., една частъ да отива къмъ Варна, а не въ Русе. Ако заведемъ намалени тарифи, може би да отидатъ и всички храни въ Варна. Но да не вървате на онова, което постоянно ни тикатъ за примѣръ: Ромѣния, Ромѣния! Ромѣния често прави такива глупости, щото не ви съвѣтвамъ и вие да ги правите. Тя даваше 16 л. премия за 100 кгр. шекеръ; глупостъ, която, слава Богу, ние не сме направили. Сжщото направи тя за да изкара Браила за центъръ на дунавската ромѣнска търговия. Ние се интересуваме да изкарваме стокитѣ си колкото се може по-евтино, отъ което ще спечелятъ производителитѣ. Вие знаете, че почти всички сме грѣшни прѣдъ този народъ, когато се проповѣдваше, и нѣйдѣ се изпълни тая проповѣдъ, да се спре износьтъ на хранитѣ отъ селскитѣ скели, защото Ромѣния била закрила своитѣ селски скели. Ние имаме интересъ да се изнасятъ хранитѣ отъ селскитѣ скели, за по-голъмо улеснение на производителитѣ. (А. Каназирски: Явлжшъ сте!) Вие, гражданитѣ, имате особени понятия, а азъ економически гледамъ съвсѣмъ друго-яче: което е евтино при всички други равни условия, то е и хубаво. Затова се прѣпирахъ азъ и съ Свищовци, които желаятъ да се направи желѣзница до тѣхъ, като се мамятъ, че хранитѣ щѣли да трѣгнатъ по тѣхната линия; азъ твърдя, че тѣмъ желѣзница не трѣбва, а добри шосета, защото сж на Дунава — хранитѣ ще вървятъ по него, а не по желѣзница. Да не си правимъ илюзии. Азъ искрено желая, както и вие, Варна да стане скели, отдѣто да се изнасятъ нашитѣ храни, и което може да се направи безъ загуба за желѣзницитѣ, желателно е да се направи. Но граница трѣбва да опрѣдѣлимъ, да не доущаме почти даромъ да става прѣноса, защото щѣла да прокопса Варна. (Д. Христовъ: Азъ не казвамъ даромъ!) Русе ще изкарва не отъ желѣзничарския районъ, а отъ коларския районъ, както е за Свищовъ и сега. Коларскиятъ районъ ще остане на Дунава за всички скели. Затова направѣте тамъ шосета. Зимно врѣме, при висока цѣна на житата, когато Дунавътъ е затворенъ, може повече храни да се

товарятъ по желѣзницитѣ за Варна, но по-далечъ отъ Червентъ-брѣгъ не вървамъ. Има врѣмена, когато е ставало: лани и по-лани, знаемъ, че отъ Червентъ-брѣгъ караха даже въ Пловдивъ храни. Това не значи, че е нормално явление, а е аномално. Затова да не притискаме постоянно министритѣ, да правятъ фокуси, че щѣли да прокопса тоя или она градъ. Азъ бихъ желалъ този въпросъ да се проучи. Бихъ молилъ г. министра да командирова 1—2 чиновници въ Берлинъ да послухнатъ отъ Улриха лекции по тарифитѣ и практически да ги проучатъ, желалъ бихъ да има въ нашата библиотека книги по тарифитѣ. Покойниятъ Вѣлиновъ направи доста за Варна и пакъ тамъ бѣха недоволни. Тѣ искаха даже отъ Радомиръ да се кара храна въ Варна — такива дивотии се говорѣха!

Искамъ още едно да прѣдупрѣдя, което не се отнася до желѣзницитѣ. То е за Банката. Ще кажа, каквото и да се оплакватъ строителитѣ противъ Банката, каквото и да се оплаква правителството противъ нея, нашитѣ търговци може би да сж недоволни, но нѣматъ право да се оплакватъ. Нашата Банка е най-либералната въ Европа. Това хубаво помнѣте. Въ 1884 г., когато я устройвахъ, азъ командировахъ г. Гешова и г. Тенева въ Европа и, когато тѣ се завърнаха, събрахъ виднитѣ търговци въ София, разпитвахъ ги много и най-послѣ рѣшихъ да се създаде по тази система; изработи се законъ, като се вземаха за основа Шотландскитѣ банки. Може би ни една страна не се е ползвала отъ банкитѣ, както Шотландия. Но тамъ строго се пазятъ правилата. И ние вървахме, както и вие, и постоянно се хвалѣхме, че нашитѣ търговци сж тѣй честни, щото нѣма да пострада ни една банка; а пъкъ видѣхме какво става. Нашитѣ банки даваха такива кредити на хора, каквито въ Парижъ петъ пари не можеха да получатъ. И въ Шотландскитѣ банки кредитъ се открива, но тамъ всички капиталисти акционери отговарятъ съ всичкитѣ си капитали, тѣ сж безгранично отговорни. Сега, даже когато споредъ закона могатъ да бждатъ и ограничено отговорни, пакъ старитѣ солидни банки въ Шотландия не се ползватъ отъ това право. Всѣки търговецъ въ Шотландия не държи паритѣ у себе си, а води работитѣ си прѣзъ нѣкоя и то една банка и кредитътъ имъ е обезпеченъ. Въ това отношение Шотландия е образцова страна. Тамъ има много малко фалирания на банка и собствено азъ зная само една банка „Сити де Глазговъ“, която фалира прѣди 10—15 години. Азъ наредихъ Българската Банка тѣй, както нийдѣ освѣнъ въ Шотландия нѣма. Нито една лондонска, ни французка банка не даватъ така лесно кредитъ. Ние основахме нашата Банка по типа на Шотландскитѣ и отпуснахме на търговцитѣ съ широки рѣцѣ и даже се направиха просто прѣстъпления, въ врѣме на голѣмитѣ заеми, че се даваха много пари, и съ това се развалиха всички търговци. Българинътъ сега така иска: евтинъ кредитъ и да не искатъ скоро и

навременно изплащане. Кой у насъ си посрѣщатъ полицитѣ акуратно? Въ Шотландия, при всичкия либерализъмъ, немислимо е така кекаво да се води работата. Нашата Банка може да се оплаква и ние трѣбва да вземемъ мѣрки, но тя да открива нѣкому кредитъ и отведнажъ да го прѣкъсва, или паритѣ, прѣдначинени за търговия, да дава на правителството, нѣма такова право. Азъ бихъ желалъ и бихъ помолилъ г. Министра на Финанситѣ да се стегне работата. Сега е свършенъ въпросътъ, заемътъ е направенъ и нѣма да се урони никакъвъ кредитъ, да се стегнатъ хората да си внесатъ паритѣ и, което е гнило, да върви по дяволитѣ, а което е здраво, да си остане. Зналъ, че ще има голѣмъ плащъ, но по-добрѣ по-скоро, защото по-далечъ, по-злѣ ще бѣде. И да се не оплаква никой отъ нашата Банка: тя бѣше добрѣ намислена и устроена; лошото е, че е била много щедра въ раздаването на кредитъ, което не бѣше разумно. (Д. Яблански: Индустрията я увлѣче!)

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ взехъ думата да отговоря накратко на нѣкои мнѣния, изказани отъ г. Христова, които ми се видѣха не толкозъ точни. Най-напрѣдъ, той като говори за желѣзнопътната мрѣжа, забрави да каже, че паралелната линия може да се застрои или трансбалканската и тогазъ идатъ другитѣ. Трансбалканската линия има да изнася вжглища, да наводни Дунава съ кюмюръ, да наводни всѣкъдѣ съ кюмюръ, да свърже нашитѣ линии, да стане една международна линия и ще свърже Русчукъ съ Цариградъ; слѣдователно, тя на първо мѣсто трѣбва да се направи, че послѣ идатъ другитѣ, защото тамъ има вжглища и ще стане международна, чрѣзъ тия вжглища да даде потикъ за развитието на индустрията, металургията, на всичко.

Втора работа. Той изказа голѣми желания, както и всинца желае: да дадемъ всевъзможенъ потикъ на нашата експортна търговия, щото въ гр. Варна, дѣто е портътъ, да се направятъ магазини, докове, антрепозити и да се намалятъ тарифитѣ до минимумъ, като каза, че досега тарифното дѣло, отъ 7—8 години, никой не е проучилъ. Тукъ той има една погрѣшка, защото покойниятъ Вѣлиновъ го проучи, доколкото можеше. Той не бѣше управлявалъ желѣзници и параходи и не можеше Богъ знае колко да направи, но колкото можеше, направи. И менѣ ми се струва, че лани, като направи тая тарифа, въ Варна се стече толкова храна, такъвъ напливъ имаше отъ мисиръ, щото нѣмаше дѣ да се стовари, нѣмаше вагони, и търговцитѣ всѣки день телеграфираха: искаме вагони! Но нѣмаше вагони: бѣха гнили! Тарифата е намалена, г-нѣ Христова. (Д. Христова: Азъ друго казахъ!) Като захванете отъ Червенъ-брѣгъ, всички храни покрай желѣзницата отиватъ нататѣкъ; повече да навалите не може. Ония мѣста, които сж на 20—25 км. близо покрай Дунава, както ви каза и г. Каравеловъ, ще отидатъ по всѣки начинъ на Дунава. Сухопътниятъ тран-

спортъ никога не може да конкурира съ водния, защото на Дунава се плаща за 100 кгр. отъ Ломъ, отъ Видинъ 80 ст. на шлепъ чакъ до Браила; имате шлепа на разположение цѣли 45 дена и можете да разпродавате отъ него, а по желѣзницитѣ не може да има такива улеснения. Онѣзи, които сж по край-дунавски мѣста, по никой начинъ нѣма да отидатъ на желѣзницата, а ще отидатъ на Дунава, каквото и да правимъ. Още имаше, че не се намалявала тарифата, за да стане актрма на Русе. Артжкъ, това нѣма да бѣде. Послѣ, тарифата по Русенската линия е намалена отъ г. Вѣлинова; намалена е така, щото отъ Разградъ нататѣкъ хранитѣ да идатъ въ Варна, защото отъ Разградъ насамъ не изнася да отиватъ храни въ Варна. Тѣй щото, тия работи сж обмислени и не може така да се казва, че отъ 7—8 години нищо не било мислено. Но може би да има нѣкоя погрѣшка и да трѣбватъ нѣкои поправки. Както каза г. Христовъ, той ще се занимае съ тази работа, ще проучи това нѣщо и ще ни бѣде твърдѣ приятно да се възползуваме отъ неговитѣ изучвания.

Колкото за варантния кредитъ, докове, банки и пр., тия работи ги разисквахме лани въ търговско-индустриалния конгресъ тукъ и като се оказа работата, че всинца не я разбираме — абсолютно никой не разбира нищо отъ тая работа, — най-сетнѣ излѣзе г. Данаиловъ, професоръ по политическата економия, който минава за най-важния политикоекономистъ между насъ, и каза, че понеже не разбираме тая работа, да молимъ правителството да командирова нѣкого да я изучи. Така изведнажъ не можемъ да рѣшимъ да правимъ докове, защото струватъ много и въпросъ е дали трѣбва на чужди банки да ги дадемъ или на нашитѣ земеделчески каси. По този въпросъ всинца казахме тогазъ, че не го разбираме, тѣй щото и азъ самъ не мога да дамъ нѣкакво мнѣние.

Прѣседателствующъ А. Франга: Полагамъ на гласуване § 12. По него има една поправка прѣдложена отъ г. Каранешева. Поправката е слѣдующата: „1) длѣжността поддиректоръ да се зачеркне; 2) отдѣленieto на материалната служба да се закрие, и 3) въ отдѣленieto на поддържането длѣжността прѣсмѣтатъ да се зачеркне.“ Моля ония г. г. прѣдставители, които приематъ поправката тѣй, както я прочетохъ, прѣдставена отъ г. Каранешева, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Полагамъ на гласуване § 12 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, и моля г. г. прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема. (Отъ лѣвицата: Отдихъ, г-нѣ прѣседателю!)

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Да се продължи; имаме 47 параграфи, г-да! Срамота е, три дена става какъ разискваме тоя бюджетъ!

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„Глава X.

Веществени разходи.

	За 5 м.	За 7 м.	Всичко
„§ 13. а) За купуване, прѣвозъ, мито и др. на разни канцеларски прѣдмети, писмени принадлежности, мобили, разни печки, лампи, кровати, покривки, възглавници, чаршафи, дюшеци, пердета и др., за пране чаршафи, калѣфи, кърпи и др.; за чъртежи, писма, телеграми, посылки; за печатане разни книжа, билети, обявления, бланки и за купуване и подтвързване списания, печатни книги, вѣстници и др.	21.250	29.750	51.000
б) За купуване, прѣвозъ, мито и пр. на разни съжива, инструменти и пр. инвентарни прѣдмети за всичките служби; за поправка на сѣщитѣ; за машини и др.	20.833	29.167	50.000
в) За купуване, прѣвозъ, мито и др. на резервни части и разни други материали за вагонитѣ, локомотивитѣ, помпите, машинитѣ инсталации и за другитѣ служби; за изплащане поврѣди на чужди вагони.	191.670	268.330	460.000
г) За купуване и други разноски за лѣкарства, лѣкарски и аптекарски прибори, садове и хирургически инструменти	4.167	5.833	10.000
д) Разноски за прѣводи на суми въ странство	4.167	5.833	10.000
е) За формено облѣкло на кантонеритѣ, стрѣлочинитѣ, спирачигѣ, раздавачитѣ на извѣстия, прѣносвачитѣ	6.250	8.750	15.000
ж) За чистене куинитѣ, канцеларнитѣ и отходнитѣ мѣста и за купуване машини за посѣднитѣ	834	1.166	2.000

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ § 13 на гласуване тъй, както се прочете отъ г. докладчика, и моля г. г. прѣдставителитѣ, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 14. За наемъ помѣщения, за 5 м. 4.167, за 7 м. 5.833, всичко 10.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 14, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 15. а) За командировки по служебни работи, за 5 м. 10.416, за 7 м. 14.584 л., всичко 25.000 л.

б) За километрически и економически премии и за пощуване на прѣвозния и тракционенъ персоналъ, за 5 м. 89.585 л., за 7 м. 125.415, всичко 215.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 15, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 16. За волнонаемни работници въ желѣзнопѣжнитѣ работилници, за 5 м. 145.834, за 7 м. 204.166, всичко 350.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 16, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 17. За купуване, прѣвозъ, мито и пр. на материали за горене, мазане, чистене, отопление, освѣтление; за вода на километръ 64 по линията Русе—Варна; за въгленари и работници по товарно, разтоваряне, раздаване и пр. на въглищата, за 5 м. 312.500, за 7 м. 437.500, всичко 750.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 17, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 18. Годишенъ вносъ въ Брюкселския конгресъ, за 5 м. 250, за 7 м. 350, всичко 600 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 18, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

	За 5 м.	За 7 м.	Всичко
„§ 19. а) За доставка траверси и работници за събирането, нареждането и разнасянето имъ по линиитѣ и за импрегнирането имъ (материалъ и работници); за доставка бѣлѣжни гвоздени	104.165	145.835	250.000
б) За доставка баластъ, трошени камъни и работници за разнасянето му по линиитѣ	62.500	97.500	150.000
в) Материалъ и работници по поддържането и поправка: мостоветѣ, укрѣпителнитѣ и землени работи	20.835	29.165	50.000
г) За купуване и пр. на телеграфни материали, стѣбове и апарати съ принадлежности имъ	12.500	17.500	30.000
д) Материалъ и работници за поддържане и поправка: зданията и пристройкитѣ имъ, станционнитѣ огради и дворове, почиствателни ями, водоотводни канали, достъпнитѣ пѣтища и механическитѣ инсталации въ станциитѣ; обрачателни мостове, водоснабдени, кантари и пр.	8.335	11.665	20.000
е) Волнонаемни работници по подновяването и поддържането на линиитѣ (желѣзнопѣжни и телеграфни), градинарскитѣ работи; за чистене сѣга и др.	125.000	175.000	300.000
ж) Строителенъ материалъ за поддържането (циментъ, варъ, дървенъ материалъ, тухли и пр.)	4.167	5.833	10.000

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 19, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 20. а) За доставка релси и тѣхнитѣ принадлежности, за прѣвозъ и мито на сѣщитѣ и за замѣняване желѣзнитѣ конструк-

ции на мостоветѣ по линията София—Сарамбей, врѣмenni, за 5 м. 125.000, за 7 м. 175.000, всичко 300.000 л.

б) За доставка 30 комплекти стрѣлки и кръстовини, заедно съ мито и пр., врѣмenni, за 5 м. 22.917, за 7 м. 32.083, всичко 55.000 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 20, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 21. За наемъ на линията Вакарелъ—Вѣлово, за 5 м. 43.395, за 7 м. 60.752, всичко 104.147 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 21, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 22. За врѣмenni пособия и погребение на пострадавши ж.-п. чиновници и служащи въ врѣме изпълнение служебнитѣ изг. обязанности; за прѣнасяне и лѣкуване на сжцитѣ въ болницитѣ и за възнаграждение на отличившитѣ се служащи, за 5 м. 1.042, за 7 м. 1.458, всичко 2.500 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 22, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 23. Непрѣдвидени разходи, за 5 м. 833, за 7 м. 1.167, всичко 2.000 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 23, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.)
Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„Глава XI.

Разни разходи.

§ 24. За обезщетение на изгубени и поврѣдени стоки и закъ-
нѣди пратки по желѣзницитѣ, за 5 м. 2.083, за 7 м. 2.917,
всичко 5.000 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които прие-
матъ § 24 тѣй, както се прочете отъ докладчика,
да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието
приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 25. Рефакции, за 5 м. 20.830, за 7 м. 29.170, всичко
50.000 л.“

Д. Драгиевъ: Искамъ думата.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: По кой
параграфъ?

Д. Драгиевъ: По желѣзницитѣ ще кажа нѣщо.
Онова, което ще кажа, не се касае до никой па-
раграфъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ:
Като свършимъ.

Д. Драгиевъ: Само една малка бѣлѣжка.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Стѣдъ като
свършимъ, тогава.

Д. Драгиевъ: Ниваква прибавка. Не се касае
за измѣнение на никой параграфъ. Една малка
бѣлѣжка ще направя и ще моля да ме изслушате.
Туй се отнася до желѣзницитѣ. По желѣзницитѣ,
г-да прѣдставители, оставатъ 2—3 параграфа само
и скоро ще се свършатъ, както бързо потръгна
работата. Азъ искамъ да кажа 2—3 думи по единъ
въпросъ, който не се зачекна, именно по въпроса
за привилегитѣ, съ които се ползватъ нѣкои
хора у насъ, които, на основание на единъ пра-
вилникъ, пътуватъ съ намалени цѣни, съ половинѣ
билетъ. Отъ статистическия свѣдѣния за нашитѣ
държавни желѣзници прѣзъ 1900 г. се вижда, че
има издадени цѣли билети отъ първи класъ 2.794;
отъ тѣхъ 26 % сж съ половина цѣна. Има изда-
дени отъ втора класа 35.965 билети, отъ които
20 % съ половина цѣна; има издадени 485.465 би-
лети отъ трета класа, отъ които 9% съ поло-
вина цѣна. Тѣзи проценти: 9% съ половина цѣна
отъ трета класа, 20% съ половина цѣна отъ втора
класа и 26% съ половина цѣна отъ първа класа,
какво показватъ? Тѣ явно показватъ, че населението,
мужичкото у насъ население, се ползува съвсѣмъ
малко съ тая привилегия, а се ползватъ главно
имотнитѣ — ония, които се возятъ въ втора класа,
сѣставляватъ 20%, а ония, които пътуватъ въ
първа класа — 26%, когато би трѣбвало наопаки
да бѣде. Вънъ отъ това, има и пътувания съ уве-
селителни тренове, по които има издадени прѣзъ
нея година петъ хиляди и нѣколко стотинѣ билети,
а и по тия тренове билетитѣ сж съ половина
цѣна. (И. Воденчаровъ: Ако вървимъ по тоя
начинъ, нѣма да свършимъ.) Това не е маловажно
нѣщо, г-нъ Воденчаровъ. (Прѣрекания между нѣкои
прѣдставители.) Кои сж тѣзи хора, които пътуватъ
съ половина билети, и защо имъ се правятъ тѣзи
отстъпки? Доколкото можахъ да изуча тоя въпросъ,
тая отстъпка се прави само на основание на единъ
правилникъ, изработенъ отъ Министерския Сѣвътъ,
а не на основание на единъ законъ. По тоя пра-
вилникъ и затворницитѣ, когато се прѣпращатъ
отъ едно мѣсто на друго и се придружаватъ отъ
стражари, и тѣ и стражаритѣ пътуватъ бесплатно.
Противъ това нѣмамъ какво да кажа. Послѣ,
близкитѣ роднини на чиновницитѣ по държавнитѣ
желѣзници тоже пътуватъ бесплатно. И за това
нѣмамъ какво да кажа. Но всинца знаемъ, че
офицеритѣ сжщо пътуватъ съ половина билети.
И на основание на този правилникъ тѣ пътуватъ
съ половина билети не само когато отиватъ по
служебни работи, но и когато отиватъ по разходка,
когато отиватъ на гости, насамъ-нататъкъ. Пъту-
ватъ още и туриститѣ съ половина билети, (И. Гър-
ковъ: И ученицитѣ! — Нѣкой прѣдставителъ:
И юнацитѣ!) а пъкъ вие знаете, че туриститѣ сж
хора, които не сж нито земледѣлци, нито сж
еснафи-занаятчи, нито да речешъ нѣкои търговци,

а това сж хора, които сж сѣ на държавната трапеза. (Докладчикъ П. Шоповъ: Не е вѣрно!) Напоследъкъ е направено разпореждане и ловджийтъ да пжтватъ съ намалени билети. (Министъръ Н. Константиновъ: И земледѣлцитъ за земледѣлческия конгресъ!) И не само ловджийтъ, но и тѣхнитъ кучети, разбира се, и тѣ пжтватъ съ половина билети. Азъ направихъ една справка отъ тия статистически свѣдѣния и мога да ви кажа, че отъ 2.150 билети за кучета 813 сж издадени отъ София до разнитъ станции, до които може да ходятъ на ловъ, и 593 отъ разни такива станции до София. Тѣй щото, отъ 2.150, 1.406 билети сж издадени за кучета, стопанитъ на които сж софийски жители. Е, моля ви се, стопанитъ на тия кучета нито сж земледѣлци, нито сж еснафийци, нито сж търговци. Това сж хора чиновници, тѣ сж, може би, пенсионери, които поради своята инвалидность, като нѣма какво друго да правятъ, ходятъ на ловъ. Това сж хора, изобщо, на държавната трапеза. На най-послѣ и да не сж такива, едни хора, които се разхождатъ така по желѣзницитъ, които возятъ за ловъ и кучетата си, азъ мисля, че нѣма защо да имъ правимъ тая отстъпка. И г. Воденчаровъ, ми се чини, нѣма защо да не иска да чуе едно мнѣние по тоя въпросъ. Азъ казвамъ, прочее, че въ туй врѣме на оскудия, що прѣкарваме, въ туй врѣме, когато ние имаме да приключимъ бюджета съ нѣколко милиона лева недостигъ, ще бѣде твърдѣ умѣстно, ако г. Министрътъ на Общественитъ Сгради занимае Министерския Съвѣтъ съ едно измѣнение на тоя правилникъ — който толкова много развързва ржцѣтъ му — и да се прѣмахнатъ тия привилегии. (Нѣкои прѣдставители: Да се гласува!) И послѣ, не само че въ правилника сж тѣ прѣдвидени, но и съ окръжно още е допълненъ този правилникъ. Това е единъ другъ грабежъ. (Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Драгиевъ! Направѣте прѣдложение!) Азъ правя бѣлѣжка, да се тури край на тия привилегии, защото тия привилегии докарватъ другъ единъ грабежъ отъ продънената държавна хазна.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 25 и моля ония отъ г. г. народнитъ прѣдставители, които го приематъ така, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 26. За поврѣщане неправилно събрани (надзети) суми.“
Нищо не се прѣдвижда.

„§ 27. Запазненъ фондъ 4%, за 5 м. 57.455, за 7 м. 80.435, всичко 137.890 л.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 27 и моля ония отъ г. г. народнитъ прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 28. За изплащане стари дългове¹⁾, врѣмenni, за 5 м. 83.391, за 7 м. 123.161, всичко 206.552 л.“

¹⁾ За 1898 г.:

1. На администрацията на „Телеграф.-поч. Сборникъ“ за абонаментъ на 47-годишни течения отъ сборника . . .	188—
2. На Вело Трифоновъ — обезщетение за 1 изгубенъ наговъ килимъ . . .	63.50
3. За комиснона на Българската Народна Банка . . .	1.059.75
4. На Вургазката митница — недовнесено мито за лѣкарства . . .	10—
5. На Варненската митница — мито за релси и релсови принадлежности . . .	33.839.40
За 1899 г.:	
6. На И. Алексиевъ, работникъ отъ Софийската работилница — надници за 15 дена отъ септемврий 1899 г. . .	45—
7. На Г. Зихариевъ — разни разходи . . .	3.35
8. На Дав. Леви за отчуждено мѣсто въ София . . .	220—
9. На Илия Великовъ за отчуждено мѣсто 2.569 кв. м. . .	427.90
10. На Д. Атанасовъ „ „ „ 1.427 „ „ . . .	214.05
11. На Т. Трънковъ „ „ „ 990 „ „ . . .	198—
12. На Йонтовъ Моше — доизплащане обезщетение за продаденитъ му 5 вагона кокали . . .	419.65
13. На Н. Контосъ — суха зидария и пр. на мостовѣтъ . . .	322.30
14. На Н. И. Загорски — пжтни и дневни за командировката му по служба прѣзъ 1900 г.	53.15
15. На управляющия Варненската митница — мито и др. за цинковъ хлоридъ, доставенъ прѣзъ 1899 г. . .	2.699—
16. На А. Домусчиевъ за прѣнасяне два кавтара за вагонъ отъ Бургазъ за Варна	149.80
17. На А. Ковачевъ — пжтни и дневни за 1899 г. . .	34.10
18. „ П. Цвѣтковъ — „ „ „ 1899 „ . . .	7.50
19. „ Др. Георгиевъ — „ „ „ 1899 „ . . .	10.50
20. На главното прѣдприятие Романъ - Плѣвнѣвъ - Шуменъ и за разтоварване материала за окончателния пжтъ (релси и пр.)	2.995.37
21. За комиснона на Бълг. Народна Банка за 1900 г. . .	668.28
22. На захариата фабрика — рефакция за захаръ . . .	712.40
23. На Г. Ангеловъ машинистъ — заплатата за 14 дена за юний	86.20
24. На окр. управ. Варна — за едно отчуждено мѣсто 223.50 кв. м. съ паянтова сграда на джамията „Теке“ Варна . . .	4.161.40
25. На упр. Русенска митница — мито и др. на копове за вѣглища	155.75
26. На Бр. Влажеви — обезщетение за поврѣдената имъ пратка съ риба	35—
27. На Хаима Елия Джераси — обезщетение за поврѣдената имъ пратка съ маслини	7.10
28. На упр. Бълг. Нар. Банка — за наемъ на липията Вакарелъ — Бѣлово за 10 мѣсеца	86.758.80
29. На началникъ тракия София — за пране чаршафи при Чернишкото депо	12.95
30. На Хар. Петковъ & Синове Русе — за купенитъ отъ него чамови дѣски	380.60
31. На упр. митница гара Русе — мито и пр. на ржчни трицвѣтни фенери	104—
32. На Deutsche Levante Linie — за изплащане субсидията	38.400
33. На счетоводителя — за прѣвозъ и митни разноски на печатни книги	7—
34. На А. Илиевъ & С-ие — обезщетение за закъсѣнѣи пратки	596.65
35. На А. Пихендисъ въ Шуменъ — за лѣкарства . . .	15.64
36. „ мина Черникъ — 111 тона вѣглища	888—
37. „ Цанковъ, Никифоровъ, Велчевъ, Цовчевъ — за рефакция за прѣвозъ трици	385—
38. За волнонаемни работници по поддържане 1900 г. . .	500—
39. На глав. прѣдпр. Романъ - Плѣвнѣвъ - Шуменъ — за построяване единъ приврѣмененъ мостъ на км. 3 + 720 . . .	456.25
40. На глав. прѣдпр. Романъ - Плѣвнѣвъ - Шуменъ — за халки стоежъ заедно съ мито, прѣнасяне и пр. . . .	294.10
41. На В. Черговски — заплатата за 3 дена	7.95

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 28 и моли ония г. г. народни прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 28/1. За купуване локомотиви и центрофугални помпи за поддържането, врѣмenni, за 5 м. 1.667, за 7 м. 2.333, всичко 4.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 28/1. Моли ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които го приематъ така, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 28/2. а) Поправка салоннитѣ вагони № 2 и 3 въ странство, врѣмenni, за 5 м. 6.250, за 7 м. 8.750, всичко 15.000 л.

б) За прѣбоядисване товарнитѣ вагони, врѣмenni, за 5 м. 2.033, за 7 м. 2.917, всичко 5.000 л.“

Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ искамъ да запитамъ г. Министра на Обществениѣ Сгради: кои причини го заставляватъ да иска поправка на салоннитѣ два вагона, подъ № 2 и 3, въ странство, за да прѣдвиди сумата 15.000 л. за тѣхъ, и защо тѣ не се поправятъ въ България?

Министръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! Тѣзи вагони сѣ държавни вагони, разбира се, на българскитѣ държавни желѣзници. Имали сѣ такива поправки, за които нѣма тукъ специалистъ такъвъ, какъвто е нуженъ, за да ги поправи, и затова сѣ изпратени за поправка въ тия фабрики, където сѣ купени. Това е извършено по-рано, още миналата година прѣзъ есенъта, ако се не лъжа, и сѣ възврътнати. Но тѣ сѣ изпратени по-рано и разходътъ е повече отъ 15.000 л. споредъ смѣткитѣ, които се установиха, но една частъ ще можемъ да изплатимъ споредъ задължението тази година. Общиятъ разходъ възлиза близо на 24.000 л., а остатъкътъ ще се даде слѣдующата година, слѣдъ като се констатирайтъ поправкитѣ отъ приемателната комисиия.

Н. Мушановъ: Отъ кога е искано туй? Защото по мнитѣ свѣдѣния тѣзи сѣ вагонитѣ, по които г. Вѣлиновъ бѣше влѣзълъ въ споразумѣние съ

нѣкои хора и бѣше отказалъ кредитъ за тия вагони, за да ги плати.

Министръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Нѣмаше кредитъ и затова нищо не можеше да се направи. Но каза се тогава, че за текущия бюджетъ ще се прѣдвиди кредитъ, отъ който ще се плати. Така стои въпросътъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване § 28/2 и моли онии г. г. народни прѣдставители, които приематъ § 28/2, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 28/3. а) За купуване, прѣвозъ, мито и пр. на резервни локомотивни казани, врѣмenni, за 5 м. 8.330, за 7 м. 11.670, всичко 20.000 л.

б) За купуване, прѣвозъ, мито и пр. на мушамы за покриване вагонни по централната линия и 4 палатки, врѣмenni, за 5 м. 8.330, за 7 м. 11.670, всичко 20.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 28/3, както се прочете отъ г. докладчика, моли да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 28/4. За купуване, прѣвозъ, мито и пр. на ржчни пожарни помпи, и помпи за вадене вода за станциитѣ и депата по централната линия, врѣмenni, за 5 м. 833, за 7 м. 1.167, всичко 2.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ § 28/4, както се прочете отъ г. докладчика, моли да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ П. Шоповъ: (Чете.)

„§ 28/5. Субсидия на Deutsche Levante Linie, споредъ контракта 115.200 л., врѣмenni“.

В. Димитровъ: Имамъ, прѣди всичко, да направи едно питане къмъ г. Министра на Обществениѣ Сгради, Пжтищата и Съобщенията, и слѣдъ това ще говоря по този параграфъ. Питането ми е слѣдующето: на какво основание г. министрътъ е помѣстилъ тоя параграфъ въ бюджета, именно параграфътъ: „Субсидия на Deutsche Levante Linie, споредъ контракта“, сумата отъ 115.200 л. Въ миналия бюджетъ не е фигурирало това нѣщо.

Министръ Н. Константиновъ: На основание на единъ контрактъ, сключенъ между Министра на Обществениѣ Сгради още отъ 1899 г., ако се не лъжа подписанъ отъ г. Тончева.

В. Димитровъ: Миналъ ли е прѣзъ Народното Събрание този контрактъ?

Министръ Н. Константиновъ: Азъ не мога да кажа положително. По всѣка вѣроятностъ, трѣбва да е миналъ.

42. На Т. Стоевъ — падица по поддържане линиитѣ	37-80
43. „ влагалнице София — транспортъ на релси и релсови принадлежности, стрѣлки, траверси, строителенъ и телеграфенъ материалъ, мостови и водоснабдителни части	14.343-15
44. На П. Поповъ — пжтни и дневни	76 —
45. За оформяване платежнитѣ заповѣди и чекове, издадени по стария редъ прѣзъ 1901 г. и изплатени отъ приходитѣ за сѣщата година за разходи по сключениа бюджетъ за 1899 г. — Сумата при изтеглянето ѝ ще се внесе на приходъ въ съкровището за 1901 г.	8.053 —
46. За повръщане на Henry Gagesohn стойността на неупотрѣбенитѣ отъ него купонни билети, купени прѣзъ 1894, 1895 и 1896 г.	6.413-30
Всичко	206-551-30

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Не е миналъ!

В. Димитровъ: Не е миналъ! Ние знаемъ, г-да народни прѣдставители, положително, че този контрактъ между казаната германска морска параходна компания и между българското правителство е сключенъ по единъ компийски начинъ. И това бѣше въ либерално врѣме, въ врѣмето на „огромнитѣ либерали“. Ние знаемъ, че този контрактъ е сключенъ, отъ една страна, между г. Тодора Иванчовъ, който прѣдставляваше българското правителство тогава, и, отъ друга страна, между казаната компания, за такава една субсидия, съ условие, че параходитѣ на казаната компания ще засѣгатъ нашитѣ два порта — Бургазъ и Варна, всѣки 15 дена или на мѣсеца единъ пътъ — не мога точно да опрѣдѣля. Питамъ азъ: въ коя държава се вършатъ подобни безобразия? Въ коя държава могатъ да се вършатъ подобни компийски сдѣлки, отпущане субсидии на една чуждестранна компания, безъ такъвъ единъ контрактъ да бѣде подложенъ на разискване и одобрение отъ Народното Сѣбрание, което отпуща суми, което разполага съ ключоветѣ на държавната казна? Питамъ азъ: на какво основание може българската държава да плаща пари, субсидия на нѣкаква си чужда компания, която засѣга два пъти въ мѣсеца своитѣ параходи нашитѣ пристанища? На какво основание, казвамъ, ѝ се отпущатъ пари, когато за това нѣщо не е сезирано народното прѣдставителство? Ако това нѣщо сж го вършили въ врѣме на либералната партия, когато можяха да вършатъ всичко, възможно ли е правителството на Прогресивно-либералната партия, като има прѣдъ видъ такъвъ единъ контрактъ, който не е валиденъ — споредъ нашитѣ закони, той не е законенъ, споредъ дѣйствующитѣ закони въ страната, не задължава нашата държава — да го вписва въ бюджета? Защото, г-да народни прѣдставители, ако утрѣ се яви прѣдъ васъ германскиятъ прѣдставителъ тукъ и ви каже така: на основание на международното право, вие, като държава, прѣдставлявана отъ едно правителство, законно поставено да прѣдставлява вашата държава, но не оторизирано, сте сключили единъ контрактъ, защо не ни плащате паритѣ, почтениитѣ министри трѣбва да отговорятъ: германското правителство и казаната компания не могатъ да игнориратъ държавното право на България; тѣ не могатъ да игнориратъ българската конституция, която казва, че субсидии, пари, харчове не могатъ да се отпущатъ отъ българското правителство, че то не може да сключва контракти, които ангажиратъ парично българската държава, безъ това правителство да бѣде оторизирано отъ онази властъ, която се казва законодателна и засѣдава тукъ. Значи, възъ основа на държавното право, възъ основа на нашата конституция, която германцитѣ, германското правителство и казаната компания не могатъ да игнориратъ, толкозъ повече че тая конституция е създадена на основание

на единъ договоръ подписанъ и отъ германската държава, тѣ трѣбва да знаятъ, че този контрактъ е невалиденъ, той е nul de droit, и ако има да се разправятъ, нека се обърнатъ къмъ г. Тодора Иванчовъ, да се обърнатъ къмъ господата либералитѣ, които сж управлявали тогава, и да си искатъ отъ тѣхъ паритѣ, но българската държава не е длъжна да плаща тѣзи пари. Така би трѣбвало да имъ се отговори и, слѣдователно, г. министърътъ не трѣбваше да помѣстятъ тая сума тукъ да се изплаща, защото тя произхожда отъ единъ контрактъ, както казахъ, nul de droit. Друго нѣщо можеше да направи г. министърътъ. Можеше съ едно прѣдложение да ни сезира, да ни пита и така: възъ основа на такъвъ и такъвъ контрактъ, сключенъ между българското правителство, отъ едн-кой си дата, и едн-кой си германска компания, едн-кое си параходно дружество, българската държава е задължена да плаща таква субсидия — отъ 115.200 л., и ние, законодателитѣ на България, ще се произнесемъ: е ли полезенъ този актъ или не. Ако ние се произнесемъ, че този контрактъ е полезенъ, щѣхме да отпуснемъ паритѣ, а ако се произнесемъ, че този контрактъ е неполезенъ, и кажемъ, че който го е сключилъ този контрактъ съ тия господата, да отиде да си търси паритѣ, тогава г. министърътъ щѣше да оттегли своето прѣдложение. Другъ е въпросътъ, г-да прѣдставители, ако почтениитѣ г. г. министри искатъ да запазятъ честта на България и запазването честта на България разбираатъ така: да не ни упрекаатъ германцитѣ и тѣхниятъ прѣдставителъ, нека имъ платимъ тия 115.200 л., съ това нѣма да се загуби България. Азъ, прочее, моля народното прѣдставителство този параграфъ да го не гласува, защото тия пари сж незаконно отпуснати. Българската държава на законно основание не дължи тази сума, а дължатъ я хората, които сж сключили този контрактъ, защото тия хора, като прѣдставители на българската държава, не сж оторизирани по законенъ редъ, чрѣзъ единъ вотъ отъ Народното Сѣбрание, за да сключатъ подобенъ контрактъ, да отпуснатъ подобна субсидия. И азъ правя такава едно прѣдложение, да се не отпускатъ тия пари, които се искатъ по тоя параграфъ, да се не отпускатъ тия 115.200 л., тъй като този контрактъ е незаконенъ.

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ нѣма да споря съ г. Димитрова върху юридическата страна на въпроса, азъ нѣма да се впускамъ въ обсъждане на въпроса, какви сж послѣдствителата отъ факта, че прѣди 3 години едно българско правителство е подписало единъ договоръ съ една чужда компания и се е обвързало да ѝ дава известна субсидия. Тамъ може г. Димитровъ да е правъ, че за да може контрактътъ да произведе всичкитѣ си дѣйствиия, бѣше нужно извършването на известни още формалности, които въ дадения случай липсватъ! Но, г-да, съ това въпросътъ още не се разрѣшава.

И когато за една минута се допусне, че г. Димитровъ е правъ, въ смисълъ, че нѣщо липсва, за да се счита сключението между правителството и Deutsche Levante Linie договоръ за напълно редовенъ, и, ако се погледне, казвамъ, на въпроса така, пакъ той още не е разрѣшенъ, или поне разрѣшението му не може да бъде такова, каквото прѣдлага г. Димитровъ, просто и чисто да се залови субсидията, която се дава. И ето защо. Не трѣбва да изпускате изъ прѣдъ видъ, че независимо отъ въпроса за юридическата стойностъ на контракта, вие имате въ тоя контрактъ подписа на едно българско правителство и тоя подписъ не може да се не зачита. Благодарение на тоя подписъ другиятъ контрагентъ, който не е, най-сетнѣ, длъженъ да знае какви формалности се изискватъ въ България за важността на единъ контрактъ, (И. Габровски: Той е длъженъ.) се явява тукъ и правителството му казва: азъ съмъ въ правото си да мога да сключя контрактъ, азъ ви давамъ еди-какви права и поемамъ еди-какви задължения. Тоя контрагентъ, който има прѣдъ себе си едно правителство, не може да отиде дотамъ да се рови въ тъкности и формалности. Той има подписа на правителството, което прѣдставлява страната, и, ако по силата на този подписъ отиде и извърши едно дѣйствиe, както е извършеното въ случая, вие не можете да игнорирате това и да кажете, че нищо не смѣстествува и че не трѣбва да даваме субсидия. Допускате ли, най-сетнѣ, че този вторъ контрагентъ има известни права по отношение на министра, който е подписалъ договора? Това не може да не допускате. А кой е този министъръ? Министъръ на България. И нѣма съмнѣние, че той се задължава отъ името на България и въ край на краищата, каквото би той извършилъ, сѣ ще падне върху гърба на страната, която той прѣдставлява. Отъ ваша точка зрѣние вие можете да го теглите подъ отговорностъ, че той не е дѣйствувалъ съгласно това или онова разпореждане на нашитѣ закони, но да игнорирате положението, което е създадъ и въ което правителството, като правителство, чрезъ надлежния министъръ е ангажирано, това не можете да направите и, ако го направите, вие ще турнете въ дадения случай България въ много мѣчно положение. Затова, азъ казвамъ, ако мислите, че има передовностъ, че има неизпълнение на нѣкой законъ, за което отговорността пада на известни лица, вие ще си изпълните дълга като народни прѣдставители, като ги теглите подъ отговорностъ, но направеното си е направено, вие ще понесемъ отговорността за това. Следователно, азъ ви моля да приемете параграфа така, както се прѣдлага.

В. Димитровъ: Вие не признавате ли, че тукъ не е редовенъ този контрактъ?

Прѣдседателствующъ А. Франгъ: Г-нъ Воденчаровъ има думата. (И. Воденчаровъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Марковъ има думата.

Д. Марковъ: Г-да прѣдставители! Ако трѣгнемъ по тоя пътъ, който г. Министъръ-Прѣдседателътъ ни каза, азъ мисля, че никой пътъ въ тази страна нѣма да може да се покаже силата и значението на контрола и на онова, което Народното Събрание е облѣчено да върши. За хатѣра на чужденцитѣ, които продаватъ тукъ скупени паници и които всѣки пътъ намѣрватъ нѣкои български министри, които лекомислено, умишлено или по незнание отиватъ и ангажиратъ българската държава, ако трѣбва всѣки пътъ народнитѣ прѣдставители, които се явяватъ тукъ, отъ името на туй достолюбно, че държавата е ангажирана, да одобряватъ това, тогава ние сме умъртвили, ние сме унищожили онова, което е народъ и народна воля, за да станемъ и кажемъ: сирѣте, на туй нѣщо турѣте край! Това не се отнася лично до лицата, които сега сѣ на министерската маса, защото туй положение не сѣ го създали тѣ, а сѣ го наслѣдили. Но кога най-послѣ ще дойде врѣмето, България да вземе единъ образъ и да каже на чужденцитѣ: тукъ има единъ контролъ, единъ парламентъ; ние не можемъ да приемемъ като по-слаби и по-малки сѣ да ни тѣчете и изтрѣгватъ отъ каситѣ паритѣ ни. Инакъ, може да почнатъ нашитѣ министри да правятъ желѣзницитѣ, портоветѣ, да сключатъ заема съ чужденцитѣ, безъ да ви кажатъ, и послѣ да дойдатъ да ви кажатъ: одобръте контракта, ние направихме единъ заемъ съ чужденцитѣ когато васъ нѣмаше. Ако създадемъ този прецедентъ, може да се случи такова нѣщо: кабинетътъ, понеже е подписалъ контрактъ, сключилъ договоръ съ нѣкоя банка за смѣтка на държавата и туй задължение за чужденцитѣ е *droits acquis* и ще дойде едно Събрание, което за ихтибара на правителството да го одобри. Азъ напълно поддържамъ прѣдложението на г. Димитрова и моля народното прѣдставителство да отхвърли този параграфъ, да не гласува този кредитъ. Това ни най-малко нѣма да създаде трудно положение за г. Данева, но ще го облѣче въ една броня да каже на чужденцитѣ, като правятъ контракти, занапрѣдъ да си отварятъ очитѣ и да не вършатъ мижиката търговия; да знаятъ, че ще дойде едно болшинство въ Народното Събрание, което ще отхвърли искането имъ. И азъ ще попитамъ: каква полза е видѣла България отъ тази Deutsche Levante Linie? Питамъ надлежния министъръ да каже, въ какво се насърчи българската търговия, съ какво се увеличи българската индустрия, съ какво се облажихме, та да даваме този данѣкъ на тия хора?

Сега, донѣдѣ можеше да бъде право това, че чужденецътъ не е длъженъ да дойде и да каже: ти, българско правителство, изпълнило ли си всички формалности, които трѣбва да те облѣкатъ въ сила, за да можемъ да подпишемъ този договоръ? Но толкозъ по-злѣ за него; толкова по-злѣ за Deutsche Levante Linie, щомъ като не е благоволила да попита за законоположенията въ страната. Тия чужди консули не сѣ за черни очи тукъ. Тѣ трѣбва да

освѣтляватъ чуждитѣ компании какъвъ е редътъ, поредѣтъ, какво въобще се изисква. Инакъ, това е чисто ограбване. Стане съглашение между единъ министъръ и единъ чужденецъ и послѣ за онуй прословуто достолѣние българско, да ни заставятъ да разпилѣваме нашитѣ пари. По онова врѣме се повдигна цѣла буря, общественото мнѣние се произнесе, всички вѣстници се произнесоха, че договоритѣ сж невалидни и не могатъ да се изпълнятъ. Въ комисията този въпросъ се възбуди и се говори по него, и това, което трѣбва да направимъ, е, че трѣбва обезателно да помогнемъ на правителството днесъ, като му дадемъ сила да откаже, на Deutsche Levante Linie да каже: Non me tangere, non possumus — не ме закачайте, има Народно Събрание, което унищожи договора. Ето кждѣ трѣбва да милѣемъ за паритѣ, ето кждѣ трѣбва да правимъ економии; защо туй пустословие, за достолѣние да вотираме този параграфъ, че имало подписанъ контрактъ, когато тая страна трѣбва да се управлява добръ, да не я обрѣменияватъ особено въ тия врѣмена?

Азъ сключвамъ съ молба, народното прѣдставителство да отхвърли този параграфъ и, който иска, нека да плаща. Ако нѣкой е ималъ излишни пари въ джеба си да ангажира, може да плати.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-нѣ Марковъ постави въпроса на почвата на народното достолѣние и заключи, че за да запазимъ нашето народно достолѣние, не ни остава освѣнъ да туримъ кръстъ на параграфа. Съ това щѣли сме да покажемъ на чужденцитѣ, че тѣ не могли безнаказно да си играятъ съ нашитѣ интереси, не могли да се спогаждатъ съ българскитѣ министри, въпрѣки постановленията на извѣстни у насъ дѣйствующи закони, и съ това да се нанесе ущърбъ на страната. Той прибави, че заличването на параграфа било равносилно съ даванетоъ сила на българскитѣ министри да могатъ да излѣзатъ прѣдъ заинтересованитѣ чужди кръгове и да имъ кажатъ: Народното Събрание отхвърли параграфа; то е висшата инстанция; трѣбва и ние и вие да прѣклонимъ глава. Г-да народни прѣдставители! Това е едностранчивъ погледъ на въпроса. Вие говорите за българското достолѣние. Мислите ли, че това достолѣние нѣма да се нахърни, ако не се зачете подписа на едно българско правителство? (Н. Габровски: Което е дадено подъ сждъ.) Ако говоримъ за зачитане на народното достолѣние, трѣбва да се обърнемъ къмъ онѣзи, които по единъ или другъ начинъ сж станали причина за да не може да се изтъкне народното достолѣние, а, напротивъ, да му се нанесе ударъ. Не може да бѣде тукъ въпросъ за външната, контрактирующа страна, която да знае нашитѣ закони, а за ония, които сж стоели тогава начело на работитѣ въ България. Менѣ ми се чини, че само така можемъ да запазимъ нашето народно достолѣние. Има и грѣшки, за които ще отговаря народътъ, когато той е турилъ

начело на управлението хора негодни. Може това да бѣде тежко, и въ туй отношение мога да се съглася съ г. Маркова, но, най-накрая, страната трѣбва да тегли послѣдствията. Урокътъ отъ туй е слѣдующиятъ: за да се запази достолѣнието, трѣбва да се турятъ начело на управлението лица, които да пазятъ интереситѣ на страната, съгласно съ дѣйствующитѣ въ страната закони. Тѣй азъ разбирамъ туй достолѣние.

Ако друго-яче постѣпимъ, ще изложимъ страната. Ще изложимъ толкова повече страната, защото тукъ има едно фактическо положение, създадено независимо отъ договора, който е сжществувалъ. Фактътъ е, че кредитътъ, който азъ искамъ отъ януарий досега, се иска за извършена работа. Фактътъ е, че тази работа, така или иначе, е коствувала нѣщо на онѣзи, които сж я извършили. Ако това е така, фактическото положение не може да се остави току-така настрана, а трѣбва да влѣзе въ смѣтка. Азъ искамъ да ви кажа, че, независимо отъ договора, тукъ има едно фактическо създадено положение, което трѣбва да разчистимъ. Но да оставимъ фактическата страна настрана. Менѣ ми се чини, че въ дадения случай подписътъ на българското правителство трѣбва да се зачете, защото ние сме турили начело на българската държава лица, които сж задължили България. Но не било задължението правилно взето, това нѣма да бѣде вина на другия контрагентъ. Той ще използва, каквото има въ рѣцѣтъ си, а ние ще вземемъ урокъ, когато другъ пътъ туряме начело на управлението хора, да знаемъ какви хора туряме. (Д. Марковъ: И ми е чудно какъ Смѣтната Палата е могла да визира тия платажни заповѣди!) Не ги е визирала. Положението въ това отношение е много странно, защото употребили сж се суми, които не сж били прѣдначинени за тази цѣль. Азъ сключвамъ, слѣдователно, съ слѣдующото: ако е рѣчь да запазимъ нашето достолѣние, азъ, като български министъръ, не мога да отида прѣдъ външния свѣтъ и да кажа, че пазя достолѣнието на държавата, защото едно Българско Народно Събрание мисли, че подписътъ на българскитѣ министри не чини нищо. По тоя начинъ нѣма да запази достолѣнието на България. Азъ ще запази това достолѣние, когато прѣгледна всичкитѣ послѣдствия отъ този подписъ, но когато си каже, че това трѣбва да бѣде послѣдния пътъ. Отъ друга страна, никой не ви прѣчи да теглите подъ отговорностъ онзи, който е подписалъ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Тѣ сж теглени.) Но това е другъ въпросъ, който въ случая не съставлява прѣдметъ на разискване. Азъ ще ви моля, прочее, да гласувате този кредитъ, както се иска, защото друго-яче ще поставите правителството въ мъчно положение.

М. Маджаровъ: Г-да прѣдставители! Ако изучимъ историята на този кредитъ, който сега се иска, ще си съставимъ много лошо мнѣние за нашитѣ порядки въ България. Азъ като човѣкъ, който

сѣмъ занимавалъ едно видно положение въ тая страна, не искамъ да поставямъ правителството въ мъчно положение и не сѣмъ човѣкъ, който не разбира какъ дѣйствуватъ чужденцитѣ въ слабитѣ страни, тъй щото нѣма да искамъ непрѣмънното отхвърляне на кредита. Но ми се струва, че правителството, когато дойде да иска този кредитъ, трѣбваше, прѣди всичко, да си зададе въпроса: този контрактъ полезенъ ли е за България, или не е полезенъ? И ако не е полезенъ, да го денонсира, да не остане повече въ сила, а доколкото е дѣйствувалъ, дотогава да се зачете; защото, най-сетнѣ, бившето правителство не било опълномощено отъ Камарата да сключи този договоръ, но понеже когато отъ единъ контрагентъ сте взели една вещь и се употребилъ, трѣбва да му се плати, така и тукъ трѣбва да се постъпи. Щомъ правителството не е денонсирало договора, то е направило грѣшка. Това е моето мнѣние по тоя въпросъ. Азъ не сѣмъ вѣщъ толкова и не искамъ да кажа, че отъ всички най-много разбирамъ, но ми се струва, че трѣбваше правителството да денонсира тоя договоръ и тогава щѣше да може да се бори. Тогава, ако за двѣ години щѣхме да платимъ паритѣ, за останалитѣ нѣмаше да платимъ. Ако пъкъ правителството намира този контрактъ за износенъ за България, трѣбваше да ни го прѣдложи на одобрение. Когато намъ се прѣдлагатъ много по-маловажни и дребни работи и разискваме по цѣль денъ, а нѣкога и по два, ми се струва, че по този контрактъ, който повдигна цѣла България противъ себе, по който, ми се струва, даже има и единъ пунктъ, въ обвинението противъ бившитѣ министри, ако го приемъ този кредитъ така, както сега се прѣдлага, безъ да знаемъ даже какъвъ е контрактътъ, съгласѣте се, ще направимъ едно мълчаливо отрицание на това, което лани направихме, ще се каже, че ние признаваме, че е правилно сключенъ тоя договоръ и че е полезенъ за България. Така поставя въпросътъ, и самъ г. Даневъ нѣма да откаже, че трѣбва да имаме контракта, да го разгледаме, и ако, най-сетнѣ, се намѣри за полезенъ, може да го одобримъ. Споредъ както азъ зная работата, тоя контрактъ много се различава: той се е прѣдлагалъ и въ наше врѣме; той ми е прѣдлаганъ отъ сѣмното лице и азъ отказахъ и съ много по-малка цѣна бѣше, на $\frac{1}{4}$ — защото ние когато искаме да правимъ фаворизация на нашия износъ, ще намалимъ тарифитѣ на нашиятъ желѣзници. Тѣй щото, този контрактъ се сключва, споредъ мене, просто и чисто да се фаворизира една чужда компания.

Сега, г. Даневъ казва, че понеже той веднажъ е подписанъ отъ единъ министъръ, той непрѣмънно трѣбва да се изпълни отъ насъ. Наистина, че единъ министъръ прѣдставлява България, но, менѣ ми се чини, както всички трѣбва да признаятъ, че когато единъ министъръ не е надлежно опълномощенъ за една работа, той не може да я прави. Прѣдставѣте си, че единъ министъръ ще излѣзе — видѣхме, че

много лоши хора дойдоха за министри — и даде българскитѣ желѣзници за 5 гроша и ще направи контрактъ. Мислите ли вие, че ще дадете желѣзницитѣ? Или напр. ние имаме завчера единъ договоръ за заема. Защо банкитѣ, които си разбиратъ интереса, не се задоволиха, когато сѣ подписали г. Даневъ и г. Сарафовъ, може би да подпише и Негово Царско Височество, а искатъ непрѣмънно и одобрението на Народното Събрание и не ни даватъ ни една пара прѣди да се изпълнятъ всички формалности? Азъ мисля, че ако едни хора европейци разбиратъ нашитѣ закони, вѣрватъ, че трѣбва да се научатъ и другитѣ и да се съобразяватъ съ тѣхъ. Най-сетнѣ, ние сме една конституционна страна и не може така, безъ да се иска съгласието на Народното Събрание, да се свързватъ договори. Всѣко едно лице, което отива да купува къща или мѣсто, прѣди всичко гледа да се осигури къщата на този човѣкъ ли е, или не; или ако прави договоръ съ една община, трѣбва да види дали лицето, съ което прави договора, е опълномощено или не. Тия работи като казвамъ, азъ мисля, че ако нашето правителство напосе да денонсира контракта, властѣта, която прѣдставлява Германия тукъ, германскиятъ прѣдставителъ, е човѣкъ интелигентенъ, който много добръ знае законитѣ ни и ги почита въобщъ. Германия е една страна, която почита законитѣ, и азъ мисля, че самиятъ германски прѣдставителъ тукъ — защото опасността не е отъ компанията Deutsche Levante Linie, а опасността е отъ страна прѣдставители на Германия, това трѣбва да си го кажемъ, — германскиятъ прѣдставителъ, казвамъ, щѣше да разбере какъ е работата и щѣше да се съгласи да не плащаме три години по 120.000 л., тѣ сѣ 360.000 л. Та азъ бихъ помолилъ и правителството да се съгласи, да се не гласува сумата сега, а да гласуваме по-напрѣдъ договора, да го видимъ какъвъ е, защото, каквото щете, по това е обидно за насъ да гласуваме сумитѣ безъ да знаемъ договора. Азъ прѣдлагамъ да остане тоя прѣдметъ сега-засега, както и кредитътъ, който се прѣдвизда за изплащане, и да ни се внесе договорътъ. (Д. Марковъ: Да видимъ цѣльта каква е!) Да, нѣкой отъ насъ може да се намѣри, който да поддържа, че тоя договоръ е полезенъ, и правителството, не е чудно, може би ще ни убѣди, че дѣйствително такъвъ единъ договоръ за насърчение търговията е полезенъ, и ние, които даваме единъ бюджетъ отъ 96.000.000 л., нѣма да отидемъ да се скжнимъ за 115.000 л.; особено когато се касае за нашата търговия, за нашиятъ земеделѣчески произведения, ние никога не сме жалели българскитѣ пари. Но, съгласѣте се, г-да, че да гласуваме за този кредитъ, безъ да знаемъ договора, ще направимъ такова слѣпешко гласуване, каквото не го правятъ хората.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Само една бѣлѣжка ще направя. Менѣ ми се чини, че г. Маджаровъ малко прѣкалява, като казва, че

контрактът е неизвѣстенъ. Чини ми се, че българскиятъ свѣтъ твърдѣ добръ знае постановленията на тоя договоръ. (К. Мирски: Не ги знае.) И въ комисията днесъ, напр., доста много по този въпросъ се е говорило. Ако той бѣше нѣщо съвсѣмъ неизвѣстно, най-сетнѣ, можехме да кажемъ, че се намираме въ тъмнина, но за мене не подлежи на никакво съмнѣние, че господата, които взематъ думата отъ едната и отъ другата страна, сж освѣтлени върху стойността на контракта. Не е тамъ, прочее, въпросътъ. Азъ имамъ друго мнѣние по въпроса, не защото се различавамъ отъ мнѣнието на г. Маджарова, а се поставямъ на друга гледна точка, а именно, че положението, което е създадено отъ миналото, каквото и да бѣде нашето мнѣние за договора, налага намъ задължение да гласуваме исканата сума, защото иначе ще изложимъ интереситѣ и престижа на страната.

Н. Цановъ: Г-да! Въпросътъ е много ясенъ. Отъ насъ се иска да поставимъ въ бюджета една сума отъ 115.000 л. за изплащане на дружеството Deutsche Levante Linie, споредъ единъ контрактъ, който е направенъ между българското правителство и тази компания. Ние знаемъ, че споредъ нашата конституция, за да стане единъ такъвъ контрактъ, трѣбвало би да мине прѣзъ Народното Събрание. Дотогава, докогато Народното Събрание не види тоя контрактъ, докогато не обсъди този въпросъ, докогато не се произнесе по него, ние не можемъ да се занимаемъ съ бюджета и да откриваме кредитъ. Тѣй щото, ако сегашното правителство е съгласно съ дѣйствиата на онова правителство, което е сключило този контрактъ, нека внесе контракта; Народното Събрание ще го разгледа и като признае, че е добъръ, че той е наложителенъ за българскитѣ слѣдующи правителства, ще го приеме и чакъ тогава ние ще се занимаемъ съ въпроса: отдѣ ще вземемъ тази сума, дали свръхсвѣтенъ кредитъ ще разрѣшимъ или въ сегашния бюджетъ ще я поставимъ. Туй е чисто по формалната страна на въпроса.

По другата страна, по самото сжщество, въ основата си г. Министъръ-Президентътъ не е правъ. Той ни казва, че едно минало българско правителство е дало своя подписъ и за достолѣието на България трѣбвало ние да се подчинимъ на онѣзи задължения, които сж дадени отъ едно българско правителство, макаръ че при създаването на тия задължения, то е извършило едни беззакония. А беззаконието е очевидно, щомъ единъ пътъ отъ Народното Събрание не е одобренъ този контрактъ; такъвъ контрактъ за да се смѣта за законенъ, трѣбва да бѣде одобренъ отъ Народното Събрание. Това добръ, казва г. министърътъ, но има и друга страна. Ние можемъ да сѣдимъ правителството, че е извършило беззаконие, но трѣбвало да погледнемъ и на другата страна, която е сключила договора съ българското правителство. Тя е, която пѣла да ни каже: азъ не искамъ да зная отъ вашитѣ закони,

азъ съмъ сключила съ васъ договоръ. Това положение е неправо. Онази страна, която дохожда да свързва договори съ правителството на българската държава, е длѣжна да знае законитѣ на тая държава. Туй е най-обикновеното начало въ правото. Тукъ ще се извършватъ дѣйствиата по този контрактъ; значи, необходимо е да знае-тя законитѣ на Княжеството. И ако едната страна, ако министерството на Тодора Иванчовъ е извършило беззакония, то безспорно е, че въ сжщото туй беззаконие е участвувала и другата страна — компанията на Deutsche Levante Linie. Тя трѣбваше това да знае, и непрѣмѣнно го е знаала; значи, тя е участница въ беззаконието, и ние сега съ нашия вотъ трѣбва да ѝ докажемъ, че тя не може да се ползува отъ една беззаконна сдѣлка. Искамъ, г-да прѣдставители, само единъ малък примѣръ да ни приведа. Ако единъ човѣкъ отиде да прави договоръ съ едно малолѣтно дѣте, което нѣма право да сключва договори, можемъ ли ние да го накараме него или неговитѣ настойници утрѣ или други день да приематъ договора само затуй, защото едната страна не е знала законитѣ, защото не е знала, че съ малолѣтно дѣте не могатъ да се сключватъ договори? Тѣй щото, така поставенъ въпросътъ, той е много ясенъ. Въ тоя въпросъ нѣма никакво партизанство. Азъ мисля, че би трѣбвало и почитаемитѣ господа отъ министерската маса, и отъ болшинството, всички заедно да вдигнемъ рѣка противъ този кредитъ. Съ отхвърлянето на този кредитъ ние ще запазимъ дѣйствително достолѣието на България; иначе, ние ще я унижимъ, както досега сж я унижавали всички български правителства. И никога нѣма да можемъ да кажемъ, че българското правителство, че българската държава сж запазили нѣкога своето достолѣние.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Искамъ да обърна вниманието на г. Цанова, че ако би се намиралъ на тази маса, сигурно би държалъ другъ езикъ. (Д. Филовъ: Вие цѣните по себе си хората!) Азъ не съмъ създамъ това положение; азъ нося товара, който е създаденъ отъ други.

Г. Кирковъ: Щомъ не сте свързани, свободни сте! Какво ви свързва?

П. Каравеловъ: Менѣ ми се струва, че този въпросъ е по-сериозенъ и не трѣбва тѣй лесно да се разрѣшава. Добъръ ли е договорътъ или не, азъ не мога да кажа. Отъ една страна, се даватъ български пари на една чужда компания, отъ друга, компанията има за себе си извѣстни обязательства. Тукъ трѣбва да се наведе аргументътъ, че компанията дѣйствува вече трета година. Менѣ ми се струва, че г. министърътъ ще направи добръ, понеже мнозина отъ прѣдставителитѣ искатъ да видятъ договора, да имъ го покаже. Нѣма защо той да се крие. Не да разгледаме формалната

страна, ами другата, сжщинската: обезателенъ ли е тоя договоръ или не.

Особено обърна моето внимание г. Маджаровъ, че могли сж, каже, да го денонсиратъ. Азъ не напълно разбирамъ тоя езикъ. Денонсиратъ се договори, ако това е прѣдвидено въ текста имъ, а не договори срочни и сравнително съ късъ срокъ. Всѣки, който се счита, че губи, може да денонсира, но може и да го не послушатъ.

Казаха ни даже, че всѣки чужденецъ трѣбва да знае напшитъ закони, че у насъ всичкиятъ рѣшени на министерството въ името на правителството трѣбва да се внасятъ въ Народното Събрание за одобрение. Ние всички говоримъ адвокатски тукъ. Ако компанията бѣ мене избрала за адвокатъ, азъ бихъ казалъ на българското правителство: „Вие не знаете собственитъ си закони. Ние сключихме договоръ не въ името на българската хазна, а въ името на земеделѣческитъ каси. А кой законъ изисква контрактитъ на земеделѣческитъ каси да се одобряватъ отъ Народното Събрание? Имате ли такъвъ законъ? Не. Както нѣмате законъ да се одобряватъ заемитъ на градскитъ съвѣти, които сключватъ такива даже за 20 милиона и повече. Санкционира ли ги Камарата? Не. Санкционира ги Министерътъ на Вътрѣшнитъ Работи“. Много лоша е тази система, но досега тъй е ставало. Казвамъ ви: на този членъ вие не можете да денонсирате договора. Ние се борихме да го денонсираме на други основания: че компанията не е изпълнила ония обезателства, които бѣ взела върху себе си. Но видѣхме, че работата не стои толкозъ добръ за насъ, поне по събранитъ свѣдѣния лани, както ги узнахъ азъ. Ако би се наредилъ арбитражъ по тоя въпросъ, ние не бихме спечелили.

За зла честъ, напшитъ министри сж направили друго прѣстѣпление. (Н. Габровски: Ако иматъ сключенъ контрактъ отъ името на общината безъ съгласието на общинския съвѣтъ?) Тѣ взели та сключили контрактъ за смѣтка на земеделѣческитъ каси. Ще кажа на г. Маджарова, да ме извини, но ще го кажа, че вашата партия е родоначалница на това: вие едно врѣме по рѣшение на Министерския Съвѣтъ сте дали на статистиката грамадни суми отъ земеделѣческитъ каси и не сте искали за това разрѣшение. (Д. Тончевъ: 820.000 л.) Считали сте, че министритъ могатъ да разполагатъ съ сумитъ на земеделѣческитъ каси, и сте ги дали. А пъкъ друго министерство рѣшило: не щемъ статистика. (Т. Теодоровъ: Сами сж ги харчили и има статистика!) Нѣма да ви осждамъ, но много глупава статистика сте изработили, и трѣбва всичко да се изгори по-скоро! Значи, азъ бихъ желалъ да се помни, че вие сте разрѣшили тоя въпросъ много по-рано. (Н. Габровски! Народняцитъ ли?) Да, тѣ рѣшили, че министерството може да разполага съ паритъ на земеделѣческитъ каси, и безъ да питатъ нѣкого, изхарчили 800.000 л. за глупава статистика, а радославиститъ рѣшили да се дадатъ 500.000 л. на европейска компания. (Н. Габровски:

Нѣма законъ за това!) И азъ знаа, че нѣма законъ. И считамъ, че министерството, когато е давало на Deutsche Levante Linie субвенция, направило е прѣстѣпление: не е питало Народното Събрание и е взело отъ земеделѣческитъ каси пари, за което не е имало право. Значи, има не едно прѣстѣпление, а двѣ. Съгласни ли сте съ това? Имате ли право да отхвърляте на напия контрагентъ, който се нарича Deutsche Levante Linie, правото да си иска паритъ? Мене това много ме интересува. Азъ нѣма да гласувамъ ниго за, ниго противъ тоя кредитъ, и желалъ бихъ той да се не приеме. Ако го отхвърлимъ — азъ съмъ увѣренъ, че паритъ пакъ правителството ще бѣде принудено да плати — ще бѣде ясно, че контрактътъ не може да се нарушава отъ наша страна. Ще ви разкажа единъ анекдотъ. Вие знаете онзи турски кадия, който осждилъ одного българина: или 5 оки лукъ да изяде, или 100 тояги бой да понесе, или 500 гроша да плати. Българинътъ, много хитъръ, прѣдпочелъ лука; изиялъ 3 оки и, като не можалъ да изяде остатъка, склонилъ да го биятъ; като му ударили 70—80 тояги, той викналъ — аманъ! и се съгласилъ да плати паритъ. Така че и лукъ ялъ, и бой ялъ, и паритъ платилъ. (Смѣхъ.) Страхъ ме е и нашата работа да не излѣзе така. И българитъ ще ги научатъ на умъ. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Нѣма да ги научатъ!) Много сжакъ ще бѣде тоя урокъ, но той ще бѣде. Азъ да ви кажа откровенно, считамъ, че ако бихъ билъ юристъ и би ме викали за адвокатъ, пѣхъ да защищавамъ тоя процесъ, но съмъ убѣденъ, че и вие ще спечелите, защото ние адвокатитъ сме хитри.

Д. Марковъ: Нека плати България паритъ слѣдъ компликацията на въпроса, но Народното Събрание трѣбва да го отхвърли, за да го разбератъ правителствата!

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Това е лесно да се говори отъ Вашето мѣсто.

Д. Марковъ: Имате рѣшението на Камарата, можете да ги вразумите и даже може да ги накарате половината да отстапятъ.

П. Каравеловъ: Казвамъ ви отсега, че не желая да гласувамъ, но моето убѣждение е, че договорътъ си е договоръ. Отъ друга страна бихъ помолилъ г. Данева, съ тоя кредитъ да се не бърза.

К. Балчовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ разбирамъ деликатното положение на г. Министъръ-Прѣдседателя, чиято длъжностъ е да бди както за запазване на добритъ отношения съ външнитъ сили, така сжщо и съ частнитъ лица. Но азъ мисля, че това не ни прѣпятствува намъ по такъвъ единъ въпросъ да погледнемъ по-сериозно, толкозъ повече че се касае за правата на Народното Събрание. По закона за отчетността на бюджета ниго единъ

разходъ не може да стане безъ да има извѣстно законоположение за него. Ако даваме суми за единъ договоръ, то тоя договоръ трѣбва да бѣде одобренъ отъ Народното Сѣбрание. За първи пътъ се сезира Народното Сѣбрание съ тоя въпросъ. Наистина, въ таблицата за свръхсметнитѣ кредити личи, че трѣбва да платимъ за субсидията на дружеството Deutsche Levante Linie 115.200 л. за миналата година, и още за изтеклитѣ 7 мѣсеца. Сега се сезираме пръвъ пътъ съ този въпросъ, затова не трѣбва, като гласуваме сумата, да се прѣдполага, че мѣлчеливо одобряваме договора. Но и другъ пътъ е било правено така, казватъ нѣкои, въ това число и г. Каравеловъ; азъ мисля, че не е правилна аргументацията на г. Каравелова, който каза, че трѣбва и сега да направимъ тъй, както е правено и другъ пътъ. Ако сме правили другъ пътъ беззаконие, ако сами сме нарушавали нашитѣ права, ще трѣбва ли и сега да направимъ същото, още повече като се касае за единъ случай, дѣто се знае, че договорътъ не е принесълъ голѣма полза. На врѣмето и печатътъ, и обществено мнѣние се произнесоха, че ползата за нашия трафикъ не съответствувала на субсидията, която се даде. Имате отъ Бургаски окръгъ прѣдставители, а така също и отъ Южна-България, които знаятъ работитѣ по-отблизо, и можете да се справите. Прочее, като ни се прѣдставява тоя договоръ сега, трѣбва да си кажемъ мнѣнието. Послѣ, има и другъ въпросъ много важенъ — въпросъ за принципитѣ и правата на Народното Сѣбрание. Народното Сѣбрание е длъжно да каже: одобрява ли този договоръ или не, и ако не го одобри, може за изтеклото врѣме да плати сумата, но съ резервата, че не го одобрява. Но въ всѣки случай Народното Сѣбрание трѣбва да се произнесе: одобрява ли го или не. Ако сте мислили, или даннитѣ ви сѣ такива, че е добъръ — нека го одобримъ, но казвамъ, че щомъ се гласува плащането на една сума, щомъ се туря една статия за субсидията въ бюджета сега — защото ние свръхсметни кредити още не сме гласували за миналата година, — то трѣбва тая субсидия на основание на извѣстно законоположение да се впише въ бюджета, а туй законоположение е нашиятъ вотъ за този договоръ, т. е. да го одобримъ или не. Ето защо азъ казвамъ, че ако сме правили грѣшки, ако сме нарушавали нѣкои закони, това не е мотивъ да правимъ и днесъ тѣзи грѣшки. Отъ друга страна, ако едно ново правителство, като дойде на властъ, мисли, че единъ договоръ на едно бивше правителство е недобъръ, то е длъжно да сезира съ него народното прѣдставителство. Азъ чухъ отъ г. Министъръ-Прѣдседателя, че не е толкова лошъ договорътъ. Добъръ, но правителството е било длъжно да сезира Народното Сѣбрание, което е по-добъръ и по-прѣдпочтително, и ако народното прѣдставителство се произнесе, че е лошъ договорътъ, да понесе послѣдствията и да плати обезщетението, ако би че се компликира въпросътъ, както се каза, но въ всѣки случай по-достойно е едно Народно Сѣ-

брание да зачита своитѣ права и да казва на лошото лошо и на доброто — добро.

Т. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ счетохъ за свой дългъ да изкажа моето лично мнѣние по въпроса, който занимава Народното Сѣбрание и който очевидно е отъ първостепенна принципиална важностъ.

Първиятъ въпросъ, който се възбуди, г-да народни прѣдставители, и който се е възбуждалъ и другъ пътъ въ Народното Сѣбрание, но, доколкото азъ знаа, получавалъ е съвършено случайни и много жсти криви разрѣшения, та затуй добръ е да се освѣтли единъ пътъ завинаги и да се вземе по него едно по-правилно разрѣшение, — първиятъ въпросъ, казвамъ, който се възбуди, е този: ако едно българско правителство чрезъ своитѣ най-видни прѣдставители подиръ Княза, българскитѣ министри, сключи извѣстно задължение, било съ частни лица вътрѣ въ държавата, било съ частни лица вънъ отъ държавата, и направи това въпрѣки законитѣ на страната, поражда ли се отъ такова едно дѣйствиe на правителството нѣкакво задължение за самата страна, за самата държава, и държавата длъжна ли е и морално и юридически да изпълни това задължение? Въ случай на нужда, могатъ ли да бѣдатъ упражнени спрѣмо държавата репресалии, било споредъ гражданското право — нашиятъ съдилища напр. да я осѣдятъ, — било споредъ чистото международното право, и има ли нѣкаква санкция, ако се не изпълнятъ тѣзи задължения? Отговорътъ споредъ мене, ако не искаме да хитруваме, е много ясенъ и безспоренъ. Този отговоръ най-напрѣдъ за да го видимъ въ международно отношение какъвъ ще бѣде, трѣбва да го видимъ какъвъ ще бѣде, ако случатъ е съ едно частно лице, съ единъ българинъ — не Deutsche Levante Linie, задъ гърба на която стои нѣкоя държава, ами си прѣдставимъ, че единъ българинъ, напр. г. Давидовъ или г. Тодоровъ, въ съдружие съ Петка или Ивана, би сключилъ съ днешното българско правителство единъ контрактъ, за да му се дава субсидия отъ държавата, и подиръ това българското правителство или Народното Сѣбрание откаже да плаща тия пари, и това лице отиде прѣдъ българскитѣ съдилища. Тукъ въ тази Камара имаме най-малко 50—60 души адвокати, има и лица, които сж минали прѣзъ окръжни съдилища, па сж минали и по-горни инстанции, и апелация, и касация, и бивши министри и настоящи министри — какво ще кажатъ всички като се попитатъ? Прѣдъ всички български съдилища и прѣдъ тригъ инстанции, ако отиде едно частно лице или компания и поиска да бѣде осѣдено българското правителство да му заплати такава и такава сума, защото г. Теодоровъ, г. Иванчовъ или г. Ивановъ въ качеството си на министъръ сключилъ и подписалъ този контрактъ, ще ли осѣди съдилището да му заплати тази сума? Ще ли се намѣри единъ адвокатъ, който да пледира процеса на такова лице

при съзнанието, че този министъръ, че г. Ивановъ, напр., не е ималъ право да сключи контракта споредъ законитѣ на страната? Безспорно е, че не; безспорно е, че ще му се смѣятъ въ мировото съдилище, ще му се смѣятъ въ окръжния съдъ писаритѣ, вчерашни млади момчета, ще се смѣятъ на този адвокатъ, който ще дойде да пледира каузата на една такава компания или на едно частно лице, желающе да осъди държавата да му заплати известна сума само заради туй, защото единъ български министъръ билъ ангажирааъ съ подписа си държавата да му заплати тази сума, разумѣва се, ако не допуснемъ, че този министъръ е билъ редовно упълномощенъ споредъ законитѣ да сключва подобни договори. Щомъ въпросътъ е тъй ясенъ за съдилищата, защо ние тогава, които сме адвокати, стоимъ да споримъ върху този предметъ въ настоящето Народно Събрание? Много често се е спорило въ нашето Народно Събрание върху този предметъ. Азъ мога да ви посоча въ протоколитѣ на минали години, че се е спорило по това и по цѣли часове и дѣто адвокати народни прѣдставители сж говорили споредъ нуждитѣ на момента и споредъ нуждитѣ на каузата, а между това, този въпросъ е безспоренъ прѣдъ съдилищата. Ако отвлѣчѣ въ страната, отъ сферата на частното гражданско право го прѣнесемъ на международна почва, същото ще излѣзе. Защото нашитѣ отношения съ Deutsche Levante Linie се опрѣдѣлятъ не отъ общото международно право, а отъ частното международно право. За да поддържа искането си компанията спрѣмо едно правителство, ще трѣбва да намѣри основания юридически, а не политически, за да настоява за изплащането на нейната субсидия. Питамъ азъ: ако германското правителство би дошло да поддържа искането на Deutsche Levante Linie, а нашето правителство каже, нека отиде въ съдилищата, Deutsche Levante Linie ще ли да отиде прѣдъ съдилищата? Нѣма да отиде въ съдилището, защото нѣма да се намѣри добросъвестенъ човѣкъ адвокатъ, който да се наеме да пледира интереситѣ ѝ противъ българската държава. Г-нъ Радевъ, напр., ако бжде поканенъ да защитава компанията, ще каже самъ: не мога да отида, защото ще изгубя процеса. (В. Димитровъ: Даже германскитѣ съдилища, ако съдятъ, ще рѣшатъ въпроса въ наша полза.) Но въпросътъ е намъ подсъденъ, тукъ ще се рѣши. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Само че германското правителство или германскитѣ съдилища ще рѣшатъ по другъ начинъ.) Така поставенъ въпросътъ, слѣдователно, не може да получи двѣ разрѣшения. И ние не трѣбва да се плашимъ отъ нѣкаква репресалия: репресалиитѣ сж тогава силни, когато почиватъ на нѣкакво право, на нѣкакви правни основания. Азъ поне не зная досега въ модерното право, дѣто държава да е ангажирана да поддържа една такава права кауза и да не получи удовлетворение, освѣнъ може би съ Турция и съ Китай, но тамъ случаятъ е другъ, тѣ сж

държави при особено положение. Първиятъ въпросъ, който си поставихъ, прочее, не може да бжде разрѣшенъ друго-яче освѣнъ тъй, както азъ казахъ, и въ това трѣбва да бъдемъ съгласни всички, въ това число и г. Министъръ-Прѣдседателъ.

Вториятъ въпросъ е този: българското правителство, прѣдставлявано отъ неговия Министъръ-Прѣдседателъ или отъ Министерския Съвѣтъ, имало ли е право, по законитѣ на нашата страна, да сключи единъ контрактъ, по силата на който въ продължение на 5 години да дава на Deutsche Levante Linie субсидия по 120.000 л. — всичко 600.000 л.? На този въпросъ пакъ отговорътъ е отрицателенъ. Миналото Народно Събрание е било сезирано съ този въпросъ и не само го е рѣшило въ смисълъ, че българското правителство не е имало право, по законитѣ на нашата страна, да извърши това, но даже е признало, че това правителство, което е подписало този договоръ, е потыкало законитѣ по единъ флагрантенъ начинъ, щото е дало основание да се даде подъ углавенъ съдъ, — рѣшило е, че има мѣсто да се сезира държавниятъ съдъ за наказание на тия хора, които по този начинъ сж постъпили. Доколкото азъ разбрахъ, г. Министъръ-Прѣдседателъ става 3 или 4 пѣти да говори, и четвъртиятъ пѣтъ като говори не отрече, че това дѣйствиe е незаконно, не твърдѣше, че дѣйствието е било правомѣрно и че бившиятъ Министерски Съвѣтъ е постъпилъ по всичкитѣ форми и правила на закона, когато е рѣшилъ да се сключи този договоръ, и че, слѣдователно, задължението, което е произлѣзло отъ договора, е валидно отъ точка зрѣние на нашитѣ дѣйствующи закони. Значи, и въ това отношение всички сме съгласни да признаемъ, че българското правителство е сключило задължението, безъ да има право да го сключи.

Но сега да дойдемъ на третата точка. Заключениеята, които се даватъ по тази точка, сж различни. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателъ чухте какво ни казва — тая е една еретическа теория, която трѣбва да се отхвърли заинаги и да се не слуша даже отъ неюриститѣ, а той ни я каза и миналата година, по поводъ гнилитѣ вагони, — той казва така: тукъ имаме ангажирана честта на България; тукъ има едно лице, което прѣдставлява тази държава, то е министърътъ. Единъ пѣтъ този министъръ положилъ своя подписъ, това е важно, има голѣма стойностъ и ние бихме унижили честта на България, ако не зачитаме този подписъ. И г. Каравеловъ другъ пѣтъ е поддържалъ същата теория и той въ подкрѣпление на тая негова теория е употребилъ дума много пинерлива: никой не ви е виноватъ, бѣ казалъ той, че вие сте турили министри вагабонти. Хората не искатъ да знаятъ това. Ако сж били вагабонти или крадци, дайте ги въ съдъ, а паритѣ ще имъ платите. Тази е теорията, която и днесъ проповѣдва г. Даневъ, само въ по-благовидна форма. Той ни възпроизвежда сега теорията проповѣдвана миналата година — по изпла-

шането на гнилите вагони, (Н. Цановъ: Тогава бѣше друго!) и каза, че за Deutsche Levante Linie не е важно, е безразлично, дали Тодоръ Иванчовъ е дѣйствувалъ въ кръга на законитѣ или не. Тя иска пари, а за мене е достатъчно, че има контрактъ, който не може да го откажемъ. Ако искате да прѣдупрѣдите повторението на подобни нежелателни работи, внимавайте когато избирате министри! Г-да прѣдставители! Ако такава теория се усвои, бѣдѣте увѣрени, че никое Народно Собрание не ще бѣде въ състояние да гарантира съ избора на министритѣ, който то прави, че нѣма да станатъ злоупотрѣбления. Напротивъ, злоупотрѣбления ще ставатъ отъ година на година повече и съ такава теория не може да се устои, защото тя ще служи за по-голѣмо развращаване на онѣзи, които сѫ наклонни да правятъ такива незаконни сдѣлки. Защото нищо не коштува на единъ човѣкъ, който случайно ще попадне на това мѣсто, да подпише днесъ едно задължение за 600.000 л., а утрѣ други 1.000.000 л. за една такава сдѣлка и да си отиде. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Трѣбва да имате за българскитѣ министри малко по-високо мнѣние!) Азъ говоря общо и за министри, и за депутати, и такива лица, за които г. Каравеловъ така жестоко се изрази, могатъ да се намѣрятъ не само у насъ, но и въ Франция. Но вие знаете, че подобна теория не съществува никѣдѣ. Вредъ се признава едно и сѣщо нѣщо, че за да може извѣстенъ актъ на лица, които управляватъ фиска, лица, които прѣдставляватъ юридическо лице, които управляватъ било община, било черква, било манастиръ, било друго юридическо лице, за да могатъ, казвамъ, да дѣйствуватъ тѣ въ името на юридически лица задължително, безусловно необходимо е, тия тѣхни дѣйствия да бѣдатъ облѣчени въ онѣзи форми или постановления, които се изискватъ отъ законитѣ или уставитѣ на тази страна или на това учрѣждение или компания. Всѣки, който има работа съ юридическо лице, съ черковно настоятелство, съ манастиръ, съ община и пр., е длъженъ безусловно да промѣни мандата, пълномощното, правомощието го кажете, на онѣзи, които сключватъ и подписватъ договора. Защото законитѣ на всичкия свѣтъ сѫ еднакви; отъ 2.000 години, отъ римско врѣме и донесъ, законитѣ за всичкитѣ народи и всичкия свѣтъ сѫ били еднакви въ това отношение. Не можемъ да сключимъ договоръ или задължимъ юридическото лице, което прѣдставляващъ, освѣнъ ако си упълномощенъ да го задължимъ въ извѣстна прѣдустановена форма. Но вѣрно е — его дѣ се бъркатъ проповѣдницитѣ на другата теория, — вѣрно е, че ако лицето, упълномощено надлежно, което има право да сключи единъ договоръ, ако то злоупотрѣби съ даденото му довѣрие, ако безъ да излѣзе отъ границитѣ на правата, които има, извърши прѣстѣпление, напр., както каза г. Каравеловъ, имайки право да сключва такъвъ договоръ, отиде да се подкупи, да вземе рушветъ и, вмѣсто

да направи договоръ за 100.000 л., направя го за 200.000 л. субсидия, тогава не може да атакувате сдѣлката, която е подписалъ. Вие можете да установите, че това е извършено чрѣзъ рушветъ; впрочемъ, ако сдѣлката е извършена поради рушветъ, малко друго е: тогава може да се иска унищожението на самия договоръ. Но той, управляющитѣ, може да защити лошо интереситѣ на юридическото лице и да извърши една очевидно негодна сдѣлка; тя при сѣ това остава задължителна, щомъ той е билъ формално упълномощенъ да я извърши. Може, напр., администрацията на желѣзницитѣ да направи такива отстъпки и рефакции отъ тарифитѣ нѣкому, които сѫ явно безобразни, но вие не можете да ги унищожите, защото администрирующето лице е дѣйствувало въ кръга на своята власт и вие, макаръ че намирате сдѣлката, която е направена, негодна, длѣжни сте да я търпите. Тогава въ такъвъ именно случай ще дойдемъ до теорията на г. Каравелова, който казва: „кой ви е виновенъ, че сте избрали вагабонти за управляющи; азъ не искамъ да знамъ, че тѣ злоупотрѣбили вашето довѣрие, ще ми дадете паритѣ“. И по въпроса за гнилите вагони имаше право администрацията на желѣзницитѣ да ги купи. Да кажемъ, извѣстно количество отъ тия вагони дошли тукъ, и онѣзи, които ги приемали, не си отваряли очитѣ, не може другата страна да изгуби, освѣнъ ако заведете дѣло и докажете, че тѣзи дѣйствия сѫ резултатъ на злата умисль на противника. Инакъ длѣжни сте да платите паритѣ. Така щото има разлика. И това, което каза г. Каравеловъ, е право, но тя се прилага въ други случаи, когато управляющитѣ, бидейки редовно упълномощени да извършатъ нѣщо, не спазватъ добръ интереситѣ на юридическото лице. Тази теория, дѣто явно врѣднитѣ вамъ дѣйствия на вашитѣ прѣдставители ви задължаватъ и вие сте длѣжни да направите честъ на подписитѣ имъ, е права, но само въ случаитѣ, когато сѫ имали законно пълномощие. Тукъ е всичкиятъ въпросъ. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Отъ Ваша точка зрѣние, кой ще отговаря за дѣйствията на gréposé-to?) Отговаря той лично, ако нѣма пълномощно да сключи тази сдѣлка. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Самъ лично ли?) Самъ лично. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Юридически не може. — П. Каравеловъ: Знаете ли историята Дамбо и Чифико?) Тая история азъ не знамъ, но, както Вие сте се изразили, вагабонтлуди ставатъ по цѣлия свѣтъ и, ако вземемъ тия вагабонтлуди за образецъ, а не правата теория, можемъ да оправдаемъ всѣко безобразие. (Д. Цанковъ: Ами на Хогде не платихме ли?) Хогде имаше контрактъ и тамъ администрацията е била упълномощена да направи това нѣщо. Нейниятъ контрактъ е билъ валиденъ, но послѣ вамъ е станалъ неприятенъ Хогде, вие видѣхте, че ви бърка.

Д. Цанковъ: Не е така, лѣжешъ.

Т. Теодоровъ: Азъ не лъжа никога. Лъжата е свойствена Вамъ, защото Вие си продавате и вѣрата даже.

Д. Цанковъ: Лъжешъ.

Т. Теодоровъ: Архилъжецъ сте Вие. Ти лъжешъ и народа, и Бога, и папата, и руския царъ, и всичкия свѣтъ. (Смѣхъ. — Глъчка.)

Н. Цановъ: Това и Дѣдо Бурмовъ е казалъ въ своята книга. (Смѣхъ.)

Т. Теодоровъ: Така щото, не давайте тия качества на другитѣ. Старитѣ хора сж длъжни да бждатъ съ ума си.

Д. Манчовъ: Вие говорите партизански, а не патриотически.

Т. Теодоровъ: Вие като говорите, ние виждаме какво говорите — най-голѣмитѣ глупости, арогантности и неувни излизатъ въ Народното Сѣбрание отъ старитѣ хора, излизатъ отъ него и отъ Васъ.

Д. Манчовъ: При всичко че сте адвокатъ, по сте простакъ. (Глъчка.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля тишина, г-да.

Т. Теодоровъ: (Къмъ г. Цанкова.) Говоря ли Вамъ нѣщо, та да ми кажете „лъжецъ“? Вие ми не струвате общата. Характеръ ли ще ми покажете, съ поведението си ли, съ програмата си ли ще се похвалите? Азъ би билъ много злощастенъ, ако вземамъ отъ Васъ примѣръ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля тишина, г-да. Г-нъ Теодоровъ, моля прѣстанѣте съ личнитѣ разправи.

Т. Теодоровъ: Азъ говоря безъ да обиждамъ никого. (Глъчка.) Всѣкога ще обиждамъ, когато ме обиждатъ. За едно, ще плащамъ двѣ. Не давамъ право никому да ме оскърбява и, ако нѣкому е минало безниказано, то е защото не съмъ го чулъ.

Т. Начовъ: (Като отива къмъ оратора.) Ние се обиждаме всички, ако обиждашъ Дѣда Цанковъ. (Протести отъ лѣвии центъръ и лѣвицата.)

Т. Теодоровъ: Ти иди въ общината — не знай коя бѣше.

Т. Начовъ: Ти си разбойникъ. (Шумъ.)

М. Маджаровъ: (Къмъ прѣдседателя.) Заповѣди ли дадохте на Теня Начовъ да дойде тукъ?

Л. Дуковъ: Единъ бившъ министъръ да оскърбява прѣдседателя на Народното Сѣбрание, не можемъ да търпимъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля тишина, г-да.

Л. Дуковъ: Нѣма да му оставимъ и косъмъ на брадата, ако не оттегли думитѣ си.

Т. Теодоровъ: Радвайте се, че не Ви чувамъ какво брѣтвите.

Д. Филовъ: Вие си гледайте лихварството Дѣдо Лазаре. Не чухте ли, че той най-напрѣдъ му каза „лъжецъ“? (Глъчка.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, г-да прѣдставители, пазѣте тишина!

Т. Теодоровъ: Азъ се възвръщамъ тамъ, къдѣто ме прѣкъснаха. Въпросъгъ бѣше, ако едно рѣросе, — азъ искамъ да очисти онова съмнѣние, което съществува въ ума на г. Министъръ-Прѣдседатели, (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Никакво съмнѣние нѣма.) — ако едно рѣросе извърши една сдѣлка, която не влиза въ границитѣ на неговитѣ пълномощия, то самъ отговори; и ако имахъ сега въ рѣцѣтъ си закона за задълженията и договоритѣ, щѣхъ да ви прочета статитѣ. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ ги зная.) Ако едно рѣросе продава въ единъ бакалски дюкянъ на дребно на одного сапунъ, на друго газъ и т. н., както му е редътъ, неговитѣ дѣйствия сж валидни, макаръ че продава, вмѣсто по 6 гроша единъ прѣдметъ, както е казалъ хазиниътъ, по 5 или 3½ гроша; но ако вземе това рѣросе и продаде всичката стока, изцѣло, съ единъ договоръ, нѣщо, за което споредъ търговскитѣ обичаи не е упълномощено, защото само хазиниътъ може да продаде изцѣло дюкяна си, хазиниътъ ще унищожи тая сдѣлка.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Примѣрътъ не Ви е удаченъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Вземѣте министра въ качеството му на рѣросе спрямо държавата и гледайте неговитѣ дѣйствия, може ли за дѣйствиата на министра, като рѣросе, да отговори държавата, или не?

Т. Теодоровъ: Всѣкога ще отговори държавата, щомъ този министъръ върши работи, които законитѣ му прѣдоставятъ пълно право да върши. Ама министърътъ го е направилъ въ ущърбъ на държавата, нѣма да искатъ да знаятъ хората, стига да влизатъ въ неговото пълномощно. Едно нѣщо се иска: да се установи, че той, министърътъ, е ималъ право да я прави. Щомъ докажете, че той е рѣросе, че той е ималъ право, вие не можете да я атакувате и ще правите честъ на неговия подниетъ, защото, едновременно съ това, правите честъ на държавата, която той прѣдставлява. Но щомъ той прави нѣщо вънъ отъ неговата компетентность, то

е нищожно, и когато вие правите чест на неговия подпис, вие унищожавате себе си като Камара. Вие тръбва да настояте подобни работи да бъдат унищожени и подобни хора тръбва да ги давате под съд, за да научите хората и отвън какво да правят.

Сега, казвах — и това е още по-еретическа теория, — че чужденците не са длъжни да знаят нашите закони. Че какъ така? Пък да ни вземат парите знаят! Щом отидеш в една страна да сключиш договор какъ нѣма да знаеш законите? Въ всички кодекси има писано съ най-едри букви, че законите на страната опредѣлятъ валидността или невалидността на една сдѣлка. Туй всички знаят и г. Маджаровъ ви приведе примѣръ. Ами ако се намѣри единъ министъръ да сключи единъ контрактъ, като онзи за заема, и го тури въ дѣйствиe? Подиръ това вие ще кажете ли: фактически положение, министърътъ го е подписалъ, свършило се е; тръбва да държимъ това задължение, защото ще направимъ чест на подписа на министра? Какъ така? Нали се питае ние, и хората се питатъ, и г. Маджаровъ ви каза, което е истина, че нито единъ чужденецъ 2 сантиметра нѣма да даде, ако щатъ да бъдатъ не министри, ами и вежири, ако той не е убѣденъ прѣдварително или не се е убѣдилъ, било по съвѣта, който ще му даде неговиятъ консулъ, или едно частно лице, ако не се убѣди прѣдварително, казвамъ, че тия 2 сантиметра той ги дава на надлежно упълномощено лице. И ние тръбва да знаемъ, че противната теория не можемъ да поддържаме, защото, щомъ захванемъ да я поддържаме, значи да пасърчимъ рушевичилка въ България; да кажемъ на чужденците, че вие сте свободни да купувате съвѣстите въ България, стига да намѣрите такива, или, ако не можете да намѣрите министри, намѣрете депутати или роднините на министра; свършите ли си веднажъ работата, вземете ли подписъ, осигурени сте. Такава теория не може да се поддържа въ Народното Събрание нито отъ министри, нито даже отъ депутати отъ селското съсловие. Тръбва да се приеме туй, което е всеизвестно, което е елементарно, и азъ не се боя отъ туй, което казвамъ, защото имамъ на страната си всички юристи въ свѣта, въ това число и нашите, по този принципаленъ въпросъ, и азъ бихъ желалъ въ нашето Народно Събрание никога да не се проповѣдва друга теория, освѣнъ тая. Всеки единъ чиновникъ задължава държавата; и единъ окръженъ управителъ може да я задължи, и единъ финансовъ или другъ началникъ, но само тогава, когато дѣйствуватъ въ границите на своите права. Щомъ излизе изъ своите граници, неговите дѣйствия не са законни, тѣ могатъ да бъдатъ атакувани, оспорени отъ Народното Събрание, и даже самиятъ този, който е подписалъ сдѣлката, на другия денъ може да я оспори и каже: азъ съмъ направилъ незаконно дѣйствиe и подписътъ ми не задължава държавата, защото съмъ обрѣкалъ.

Подиръ разрѣшението на този въпросъ, който не може да има друго разрѣшение, минавамъ на слѣдующъ единъ: ако сдѣлката въ настоящия случай е направена отъ некомпетентно лице — както това всички признаватъ, — ако така направената сдѣлка не задължава България, какво би могло и какво би тръбвало да направи Народното Събрание? Народното Събрание нѣма, освѣнъ въ такъвъ случай да изпълни дълга си и да се покаже, че е Народно Събрание, че брани, защитава законите на страната и това нѣщо то може да направи безъ никакъвъ рискъ. Напразно г. Министъръ-Прѣседателятъ ни посочваше на своето мѣсто. Знаемъ, че на това мѣсто има много голѣми отговорности, но тия отговорности не са толкова страшни, когато се касае да пазимъ интересите на отечеството — нѣма да ни обяснятъ. Най-много какво може ще стане? Ще загубятъ министерските си постове. (Министъръ-Прѣседателятъ Д-ръ С. Даневъ: Не е за постоветѣ; най-малко държимъ на него!) Азъ съмъ твърдо убѣденъ, че ако този контрактъ се отхвърли, нѣма да дойде Германия съ флотата си да ни бомбардира. Азъ това го казвамъ положително и вървамъ всички здравомислящи хора са на това мнѣние.

Но казахъ ни друго нѣщо: тръбва да държите смѣтка за станалите факти; г. Министъръ-Прѣседателятъ ни каза това: тръбва да държите смѣтка, че Deutsche Levante Linie фактически е ходила, акостираа е съ своите параходи дветѣ наши пристанища и е носила известни български продукти въ мѣсеца по два пѣти и, слѣдователно, правила е услуги на България и вие не можете да не държите смѣтка за станалото и, слѣдователно, тръбва да платите. Тукъ сега въпросътъ се измѣнява; тукъ вече правото, което може да се порожи за Deutsche Levante Linie, не произлиза отъ контракта, а произлиза отъ самия станалъ фактъ. Тя вече, криво или право, е извършила известни услуги, които са признати, поне при съставянето на договора, че са били услуги на България, и има право на известно обезщетение. Но, г-да прѣдставители, тукъ вече минаваме въ друга областъ. Въ нашиятъ съдилища тѣй ще направятъ: слѣдъ като ви отхвърлятъ контракта, като ви кажатъ, че по него нѣмате право да търсите нищо, ще ви назначатъ една комисия, за да се не обогатява държавата на ваша смѣтка, и онуй, който сте изгубили, ще ви го възвърне; но то не ще бъде по силата на контракта, по силата на задължението, а ще бъде само по принципа, че никой не може да се обогатява на чужда смѣтка — принципъ, който е тоже общоприетъ. Та недейте смѣсва единия въпросъ съ другия. Вие признайте, че договорътъ е нищоженъ, признайте, че договорътъ не е задължителенъ за България, слѣдователно, и за министерството, което я прѣдставлява, и за Народното Събрание, и тогава искайте да се изплати едно обезщетение само за времето, което се е изминало. Прѣди да поискате да стѣпите на тази почва, кажете какво е вашето мнѣние за този

договоръ, за контракта сключенъ за 5 години. Ами вие сте българско правителство; вашиятъ прѣдшественици сж извършили известна сдѣлка, за която вие искате да ги дадете подъ сждъ и да ги пратите въ Черната Джамия — кажете каква е по вашето мнѣние тази сдѣлка: трѣбва ли да остане въ сила или трѣбва да се унищожи? Вие намирате, че погрѣшката на бившето правителство е била тази, че не е сезирало Народното Събрание съ този договоръ, прѣди да го подпише. Ако Народното Събрание бѣше одобрило този договоръ, колкото той и да е лошъ, колкото и да е гибеленъ, никой не можеше да го оспори. Може да има най-много морална отговорностъ за ония, които сж го уговорили, можеше да викаме: билъ вагабонтинъ, билъ едикътъв си — както и викаме, — но съ това не можехме да пацърбимъ интереситъ на никого. Та, казвамъ, първата ваша обязаностъ, като правителство, бѣше, прѣди да пишете въ бюджета, искаме 120.000 л. субсидия за Deutsche Levante Linie, да си зададете въпросъ: ами този контрактъ трѣбва ли да сществува или не, независимо отъ това, че не е била изпълнена формата при подписването му. Защото, г-да прѣдставители, възможно е единъ министъръ да сключи една сдѣлка, да не я облѣче въ надлежната форма, а между тѣмъ, сдѣлката да бѣде полезна за България. Тогава вие имате право да я наричате порочна, да я атакувате, но ако тя е очевидно полезна за страната, Народното Събрание ще извини правителството и ще каже: другъ път да не правишъ сдѣлка, безъ да ме питашъ, но тази сдѣлка, понеже е полезна, ще я одобря. И това е принципъ отъ общото право. Малолѣтнитѣ, ако има сключена сдѣлка отъ тѣхния настойникъ, безъ да е надлежно упълномощенъ, иматъ пълно право прѣдъ сждилищата да искатъ да остане сдѣлката недѣйствителна и да се унищожи, но тѣ могатъ сжщо така и да кажатъ: добра е, приемаме я. Въ случая е пакъ така, и вие трѣбва да ни кажете вашето мнѣние. Ако е полезна за държавата, внесѣте я тукъ да я одобримъ, за да нѣма вече туй беззаконие, тази нередовностъ, която е допусната въ началото; иначе, вие ставате съучастници на вашиятъ прѣдшественици, продължавате да управлявате България и да я считате ангажирана съ единъ договоръ, който не е облѣченъ въ надлежната форма. За васъ този договоръ не сществувахе, прѣди да сте вписали сумата. Вие не сте го направили и ние нѣма да ви бламираме за това. До прѣди нѣколко врѣме, вие сте били заети, може би, съ изборитѣ или замятията, ви сж били погълнати отъ въпроса на заема, та не сте имали врѣме да се занимавате съ такива дребни работи. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Може и да ни бламирате!) Но сега се възбужда въпросъ и казватъ ви хората, този договоръ не сме видѣли, не сме го чели, ние не го знаемъ какъвъ е. Дайте го, внесѣте го въ Камарата, и, ако не се приеме, ще се плати само за миналото врѣме, и ако мислите, че може да закѣснѣе вписването въ бюджета и че

трѣбва да се внесатъ паритѣ часъ по-скоро, тогава ще поискаме единъ свръхсмитенъ кредитъ, за да се заплати на Deutsche Levante Linie за това минало врѣме. И за да нѣмате главоболия съ германския прѣдставителъ, за да не могатъ да ни упрекаватъ, че искаме да накърняваме законнитѣ интереси на подданицитѣ му, ще имъ кажете: даваме ви 120.000 л., дѣваме ви ги въ пълненъ размѣръ, субсидията за миналото врѣме, при всичко че контрактътъ не е вигоденъ за насъ, не ни е принесълъ такава полза, каквато ние даваме вамъ; но ние, за да не бѣдемъ упрекавани, че искаме да се ползуваме отъ васъ, ще ви дадемъ максимумъ 120.000 л., ще ви дадемъ сумата, която претендирате. Какво могатъ да искатъ по-нататкъ тѣ отъ насъ? Безъ да се отбиватъ въ нашиятъ пристанища тѣхнитѣ кораби, безъ да носятъ наши храни, ще могатъ ли да искатъ да имъ плащаме нѣщо? Нѣма; ще имъ кажемъ: това е за работата, която ни вършихте досега — една-двѣ години; за нея ви плащаме напълно; по-нататкъ не щемъ тая услуга отъ васъ, благодаримъ! Тази конвенция е разчетена върху известна полза, която се получава периодически съ изминаването на врѣмето; този контрактъ е единъ видъ наемъ, *locatio operis*, заслуга, която произхожда отъ транспортната служба (Г-нъ Министъръ Радевъ нѣщо възразява.) — безразлично ми е, г. Радевъ може да се не съгласи съ мене — и какъвто ще да е договорътъ, ще признаете, че такъвъ договоръ може да се денонсира, т. е. може да поискаме, щото докато е траяло незаконното положение да се обезщетятъ, но отгукъ нататкъ, въ бѣдѣще, понеже контрактътъ е незаконенъ, не можемъ да го търпимъ повече и ще го унищожимъ. И какво ще стане, даже ако дойде германскиятъ прѣдставителъ да претендира? Ще претендира за врѣди и загуби. Какви? Нарушенъ е контрактътъ ще рече той, но врѣдитѣ и загубитѣ въ какво състоятъ? Параходитѣ Deutsche Levante Linie ще си рейсуватъ покрай нашиятъ пристанища, както и по-напрѣдъ, безъ да ги задѣлжаваме въ нѣщо да правятъ. Ние не сме ги вкарали досега въ загуби, да увеличаватъ своитѣ параходи: въ нашия договоръ подобно задѣлжение нѣма и въ такъвъ случай, даже и ако платимъ обезщетение 20—30—40.000 л. за 2, 3, 4 мѣсеца, или за шестмѣсечие, пакъ ние ще се освободимъ отъ годишното плащане 120.000 л. за нѣколко години. Възможно е пъкъ, като дойде договорътъ тукъ въ Народното Събрание, да опѣнимъ сгодата на тоя контрактъ и да дойдемъ до убѣждение, че ако и нередовенъ въ формата си, въ сжщностъ той да е полезенъ за страната и ще го гласуваме и одобримъ. Тогава нѣма да има никакво прѣрекание: вие ще си вземете паритѣ чрѣзъ свръхсмитенъ кредитъ, ще искате за изтеклото врѣме да се плати.

Мисля, че съ казаното досега свършихъ по въпроса, но дълженъ съмъ да прибави сега нѣколко думи върху други работи, които се казаха отъ г. Каравелова, за подкрѣпление на възгледа на правителството.

Г-нъ Каравеловъ приведе и единъ примѣръ. Той каза една пословица, която ще оставя настрана, защото вѣрвамъ, че не сме въ това положение, че и лука да изядемъ, и боя да изядемъ, и паритѣ да платимъ. Той каза: ами градскитѣ съвѣти, когато правятъ заемъ, вие утвърдявате ли ги? Не, не ги утвърдяваме, но защо не ги утвърдяваме? Защото законътъ прѣдвизда, че не се утвърдяватъ отъ Народното Събрание, а само отъ Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи или отъ Министерския Съвѣтъ и затова има си известна форма. Азъ питамъ: банката ще даде ли пари на градския съвѣтъ, ако той не изпълни прѣдвидениятъ въ закона формалности? Тѣй щото, тоя примѣръ не убѣждава никого.

Каза се: отъ земледѣлческитѣ каси сте вземали прѣзъ 1897 и 1898 г. пари, па сте ги харчили за статистика. Ако и тия пари за Deutsche Levante Linie ги плащаха земледѣлческитѣ каси, да се не занимаваме съ това, но тѣ искатъ паритѣ отъ държавата. Земледѣлческитѣ каси сѣ създадени по единъ законъ. Тѣхнитѣ върховенъ управителенъ съвѣтъ, тѣхната дирекция има право да прави известни разходи, като се съобразява съ законитѣ, и прави известни разходи било за земледѣлческа статистика, било за търговска статистика, било като командирова свои чиновници да изучаватъ развъждането на нѣкои растения и пр.; тѣ дѣйствуватъ по известни правила и, ако прѣстъпятъ законитѣ, дръжте ги отговорни и ги накажете. Ако мислите, че въ това, дѣто бившето правителство прѣзъ 1897 г. и 1898 г. е разрѣшило на управлението на земледѣлческитѣ каси да отпусне 48.000 л. отъ земледѣлческитѣ каси за земледѣлческа статистика, защото държавата не е имала толкозъ интересъ или належаща нужда да прави тази статистика, има нѣкаква нередовностъ, това не поражда никакво право за никого; това, прѣди всичко, е единъ правомѣренъ актъ, който се основава на известни закони и който нѣма нищо общо съ настоящия случай. Ама този контрактъ се е правилъ за смѣтка на земледѣлческитѣ каси. Ако е за смѣтка на земледѣлческитѣ каси, питамъ азъ: защо фигурира сега въ бюджета, защо искате пари отъ насъ? Сумитѣ, които се харчиха за земледѣлческа статистика отъ земледѣлческитѣ каси, не фигуриратъ въ държавния бюджетъ, не се искатъ отъ държавата. Държавата си харчи своитѣ суми. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Не разискваме този въпросъ сега. Часътъ приближава 8.) Азъ скоро ще свърша и азъ не искахъ да се занимавамъ съ тѣзи примѣри, но г. Каравеловъ е единъ просвѣтенъ човѣкъ, неговитѣ думи се слушатъ съ голѣмо внимание и иматъ известенъ авторитетъ и азъ, безъ да искамъ да намалявамъ авторитета му, желая да поправа грѣшкитѣ, които той прави като ни приведе нѣкои примѣри, защото азъ съмъ длъженъ както къмъ Валето: говорене, г-нъ Даневъ, тѣй и къмъ говоренето на г. Каравелова да давамъ малко повече внимание. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Работата е да спестимъ вѣ-

мето, защото Вие се обяснихте, г-нъ Теодоровъ.) Има други работи, които нѣма нужда да се релевиратъ, но такива работи трѣбва да се релевиратъ. Та моята дума е, че приведенитѣ примѣри отъ г. Каравелова не служатъ за доказателство, че въпросната сдѣлка е правомѣрна и че можемъ да я приемемъ. Ако въпрѣки всичко това, което азъ казахъ, Народното Събрание вземе едно рѣшение и гласува тоя кредитъ отъ 115.200 л., както ще гласува по-послѣ и друга една сума отъ 384.000 л., защото миналата година подобенъ кредитъ не се гласува за стари борчове, които сѣ записани сѣщо въ този параграфъ, азъ мисля, че чрѣзъ това тацитно ще признаете задължението на България по този контрактъ, безъ да го е видѣла Камарата. А такова поведение на нашата Камара ще съставлява едно прѣнебрѣжение къмъ нейнитѣ обязанности, обязанности, които се заключаватъ въ това, щото незаконни сдѣлки и такива, за които има повдигнато углавно прѣслѣждане, дтржавенъ сѣдъ, да не оставя да легнатъ на гърба на България. Такова едно поведение ще покаже, че насъ малко ни е грижа за българската пара, щомъ не излиза непосредствено отъ нашитѣ джобове; че ние говоримъ тукъ за закони, за економии и за редъ, но когато дойде да направимъ едно малко усилие, което ни най-малко не нащърбява нито авторитета на правителството, нито го застрашава да загуби крѣселото си, онзи, който ви напомня длъжността, става лошъ, и казватъ, че е лъжець, а пъкъ сами правимъ нѣща, за които никой нѣма да ни похвали. Впрочемъ, отговорността пада винаги върху правителството и неговото болшинство. Поддържате ли това, ще приемете ли или не кредита, то е ваша работа, но ако го приемете, вие нѣмате право подиръ това да оспорявате тоя договоръ. Тоя договоръ ще влѣзне въ законна сила спрѣмо държавата, защото едно Народно Събрание мълчеливо, безъ да иска да го знае, безъ да го е видѣло, постановило е, гласувало е суми по него. И вие ще вземете ангажментъ за 600.000 л., но тогава нѣмате морално право да упрекавате Иванчова защо той е сключилъ тая сдѣлка, която вие ще затвърдите, безъ да сте длъжни да направите това.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-да народни прѣдставители! (Гласове: Часътъ е 8.)

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Искамъ думата.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Часътъ е 8¹/₄, а има записани още 7 души. Ако желаете да се продължатъ разискванията тогава . . .

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: По тоя въпросъ доста говорихме и тия, които сѣ записани . . . (Отъ лѣвицата: Имаме право да говоримъ.) За Бога, кой отъ васъ ще прѣдяви нѣкои по-нови аргументи? Не е ли явно за всички, че въпросътъ е ясенъ? (Отъ крайната лѣвица: Не е ясенъ. За васъ може, но за насъ не.)

Н. Цановъ: Ако вие признавате, че въпросътъ е ясенъ за васъ тъй, както е ясенъ за насъ, тогава сме съгласни.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Вие за васъ нали мислите, че е ясенъ, и ние за насъ мислимъ, че доста се говори и обясни. Какви по-нови аргументи ще наведете отъ тѣзи, които се наведоха досега?

П. Ковачевъ: За да бѣде ясенъ, трѣбва да си оттеглите параграфа. (Отъ дѣсницата: Вие трѣбва да мълчите, отъ ваше врѣме е този договоръ.)

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Както и да е, съ тѣзи думи искахъ да ви ангажирамъ да потърпите да свършимъ, но най-сетнѣ азъ не мога да налагамъ волята си. Ако щете, ще чуете моя апелъ.

Моля, г-нѣ прѣседателю, положете на гласуване въпроса за продължение на засѣданието. (Отъ

крайната лѣвица: Днесъ даже почивка не ни дадохте.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване прѣдложението на г. Министъръ-Прѣседателя и моля ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ да се продължатъ разискванията съгласно правилника, понеже часътъ е вече 8¹/₄, да си вдигнатъ ржката. (Гласове: Болшинство. — Други: Меншинство.) Меншинство. Народното Събрание не приема.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Тогава утрѣ ще имаме продължение дебатитѣ по сжция бюджетъ и по таблицата за свръхсметнитѣ кредити.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8¹/₄ слѣдъ пладнѣ.)

Прѣседателъ: **Д. Цанковъ.**

Подпрѣседатели: { **Д. К. Поповъ.**
 { **А. Франгя.**

Секретаръ: **М. Доспатски.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гължбовъ.**